

A kulturális intézményrendszer oktatást támogató szolgáltatási és infrastrukturális fejlesztéseinek értékelése

Értékelési zárójelentés

2013. március 25.

Készítette:

Dr. Koós Bálint vezető szakmai értékelő [HÉTFA – MTA KRTK 7. LOT]

Dr. Csité András [HÉTFA 7. LOT]

Dr. Hamar Anna, Dr. Virág Tünde Dr. Mezei István,

Dr. Földi Zsuzsanna, Dr. Uzzoli Annamária [HÉTFA – MTA KRTK 7. LOT]

Szerepi Anna vezető módszertani vezető [Revita Alapítvány 2. LOT]

Prókai Orsolya [Revita Alapítvány 2. LOT]

Fő értékelési eredmények

1. Az elmúlt néhány év **a hazai kulturális intézményrendszer számára a szakpolitikai szabályozási és finanszírozási környezet jelentékeny változását hozta.** Meghatározó kulturális intézmények szembesültek fenntartóváltozással, általános jelenséggé pedig a kulturális intézmények finanszírozási és foglalkoztatási helyzete jelentősen és tendenciózusan megnehezült. Mindeközben a hazai kulturális intézmények számára **elérhetővé váltak az uniós fejlesztési források**, amelyek a kultúra bázisán az élethosszig tartó tanulást és a minőségi oktatást szolgáló fejlesztések számára teremtettek új minőségi közszolgáltatásokat és finanszírozási lehetőséget.
2. A fejlesztési **támogatások szelektivitása a kulturális intézményeket intenzív alkalmazkodásra készítette**, amelynek eredményeként felértékelődtek az élethosszig tartó tanulást, illetve a minőségi oktatást (így például a kreativitást és a tehetséggondozást) szolgáló tevékenységek. Ezek legfőbb szerepe az öröklött családi háttérből és a mélyszegénységtől eredő azon hiányok pótlása és hátrányok leküzdése, amelyet a közoktatás önmagában nem volt képes kompenzálni. Az önkormányzati és állami fenntartású **kulturális intézmények** nagyon **gyorsan alkalmazkodtak** az uniós pályázati elvárásokhoz, **magas minőségű pályázatokat** dolgoztak ki és valósították meg a támogatott tevékenységeket az előírásoknak megfelelően, szoros partnerségben a közoktatási intézményekkel, elsősorban az iskolás korosztályokra fókuszálva.
3. A jelentékeny mértékű fejlesztési forrás a kulturális intézményrendszerre **kettős hatást gyakorolt.** A közösségi fejlesztési források elérhetővé válása **erőteljes differenciálódási folyamatot indított el:** a támogatott és a nem támogatott intézmények jellemzői közt a különbségek növekedtek, a támogatott körben a **szolgáltatási paletta gyors ütemben alakult át**, javultak az infrastrukturális jellemzők, amelyet a támogatást nem nyert intézmények esetében jóval lassabb változás, vagy éppen stagnálás kísért. Ezzel párhuzamosan a támogatott intézmények kapcsolati hálója is kibővült a közoktatási intézményekkel.
4. Fontos eredménynek tekinthető, hogy a támogatások révén beindult egyfajta **kiegyenlítődés** is, az élethosszig tartó tanulást és a minőségi oktatást szolgáló tevékenységek megjelentek a **kisebb kulturális intézmények kínálatában**, ami korábban inkább csak a jelentősebb megyei és városi intézményekre volt jellemző. Ez azt is jelentette, hogy a korábbinál **szélesebb lakossági kör számára váltak elérhetővé** ezek a szolgáltatások. Ennek a változásnak fontos, de nem kizárólagos eszközét jelentette a támogatott tevékenységek konzorcialis formában történő megvalósítása.
5. **A megvalósított projektek eredményeként a kulturális intézmények több okból is nyitottabbá váltak**, érdekelté váltak társadalmi, szakmai beágyazottságuk növelésére, új kapcsolatok kialakítására, különösen az oktatási intézmények és a helyi társadalom irányába. A változás egy elemének tekinthető, hogy a kulturális intézmények számára a **hátrányos helyzetű csoportok és területek felértékelődtek**, ahogy támogatási források nyíltak meg az e csoport számára nyújtható szolgáltatások fejlesztésére. A hátrányos helyzetű társadalmi csoportok számára a kulturális intézmények a felzárkózás egyik bázisát jelentették, a képzési (felnőttképzési) paletta fejlesztése révén.
6. Az élethosszig tartó tanulás és a minőségi oktatást szolgáló tevékenységek felértékelődése a **kulturális intézményrendszer fogyasztói-látogatói körének átstrukturálódását eredményezte** – különösen a fiatalok (5-18 éves korosztály), illetve a hátrányos helyzetűek részaránya nőtt meg a beavatkozás hatására.
7. Az új, vagy növekvő jelentőségű használó-látogató **csoportok hozzájárulása korlátozottan ítéhető a kulturális intézmények finanszírozási helyzetének stabilizálásához.** Ezen csoportok tagjai (különösen a jövedelmi szegénységben élők, tartósan munkanélküliek) a támogatásnak köszönhetően vehették igénybe a szolgáltatásokat – féltő, hogy a projektek lezárultával, a szolgáltatások ingyenességének megszűntével visszarendeződés következik be.
8. **A beavatkozás eddigi eredményeinek megőrzése, elmélyítése érdekében a megkezdett fejlesztési irány folytatása indokolt.** Meg kell továbbá őrizni a köznevelési és kulturális intézmények együttműködését, a kulturális közszolgáltatások oktatásba való beépülését, továbbá erősíteni kell a kultúra közösségi művelődést és közösségfejlesztést támogató tevékenységét. Ezt segíti, hogy a **következő programozási időszak célkitűzéseinek elérését a hazai kulturális intézményrendszer működésével és szükséges fejlesztéseivel támogatni tudja, különösen az élethosszig tartó tanulás, a minőségi oktatás támogatása, valamint a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok integrációja révén.**

Tartalomjegyzék

Vezetői összefoglaló	7
Bevezetés	12
Értékelési kérdések és módszerek	13
<i>Az értékelés főbb kérdései</i>	13
<i>Az értékelés módszertana</i>	13
A fejlesztéspolitikai környezet	15
<i>Az egész életen át tartó tanulás és a kulturális intézményrendszer kapcsolata</i>	16
<i>A felnőtt népesség iskolázottsági szintje</i>	18
<i>Az uniós szabályozási környezet a kulturális intézményrendszer európai uniós támogatással megvalósuló fejlesztéseire vonatkozóan</i>	20
<i>A hazai stratégiák a kulturális intézményrendszer európai uniós támogatással megvalósuló fejlesztéseire vonatkozóan</i>	22
<i>A hazai Nemzeti Stratégiai Referenciakeretek által definiált fejlesztési célok és horizontális politikák a kulturális intézmények és szervezetek támogatására</i>	25
<i>A kulturális intézmények és szervezetek szabályozási és fenntartói környezete</i>	30
A forrásabszorpció vizsgálata	34
<i>A forrásabszorpció települési és területi dimenziói</i>	39
<i>A jogosult pályázói kör lehatárolása</i>	50
<i>A pályázó szervezetek jellemző motivációi</i>	51
<i>Nem támogatható tevékenységek</i>	53
Hatások és eredmények vizsgálata	54
<i>Szakértői interjúk tapasztalatai</i>	54
<i>Esettanulmányok tapasztalatai</i>	55
<i>Az online-kérdőíves adatfelvételtől nyert releváns eredmények</i>	56
<i>A beavatkozás hatásainak megragadása statisztikai módszerrel</i>	70
Javaslattevél és jó gyakorlatok bemutatása	78
<i>Javaslatok megfogalmazása</i>	79
<i>A kulturális intézményrendszer lehetséges szerepvállalása az EU 2020 stratégia megvalósításában</i>	81
<i>Jó gyakorlatok, példaértékű projektek</i>	83
Feldolgozott dokumentumok	84
A szakértői interjúk módszertana	86
Az online kérdőíves adatfelvétel módszertana	88
A fókuszcsoportos interjúk módszertana	90
Az intézményi esettanulmányok módszertana	91
A hatásvizsgálat módszertana	92

Rövidítések és ritkán használt fogalmak jegyzéke

Eljárásrend	az Irányító Hatóságnak, illetve a Közreműködő szervezetnek a pályázati rendszer működtetésével összefüggő valamennyi, vagyis a benyújtott pályázatok feldolgozásával, a döntéshozatallal, a szerződéskötéssel, a finanszírozással, az ellenőrzéssel, valamint a monitoring adatok feldolgozásával kapcsolatos eljárási szabályainak összessége
EMIR	Egységes Monitoring és Információs Rendszer, melynek célja, hogy támogassa a pályázati rendszerek hatékony és átlátható működéséhez szükséges adatok nyilvántartását és feldolgozását.
EMMI	Emberi Erőforrások Minisztériuma
Forrásabszorpció	a rendelkezésre álló fejlesztési források pályázók általi igénylése és leszerződése
KSK-alapok	A Közös Stratégiai Keretbe tartozó EU-fejlesztési alapok: Európai Regionális Fejlesztési Alap, Európai Szociális Alap, Kohéziós Alap, Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap és Európai Tengerügyi és Halászati Alap
KSZ	Közreműködő Szervezet: az operatív programok végrehajtásának adminisztratív, pénzügyi feladatait ellátó szervezet, melynek feladatai az irányító hatóság és a közreműködő szervezet közötti együttműködési megállapodásban kerülnek rögzítésre felelősségi körébe tartozó operatív program(ok) stratégiai irányítása, a program végrehajtásának felügyelete és szabályszerűségének biztosítása
NFÜ	Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
NRP	Nemzeti Reform Program
NSRK	Nemzeti Stratégiai Referenciakeret: a 2007–2013 programozási időszakban az Európai Unió támogatásával megvalósuló fejlesztések magyarországi programja
OKJ	Országos Képzési Jegyzék
OP	Operatív Program: az NSRK végrehajtására vonatkozó, több évre szóló prioritások egységes rendszerét tartalmazó dokumentum, melyet a Kormány előterjesztése alapján az Európai Bizottság hagy jóvá
TÁMOP	Társadalmi Megújulás Operatív Program
TIOP	Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program

Táblázatok és ábrák jegyzéke

1. TÁBLÁZAT: ÉRTÉKELÉSI RÉSZFELADATOK ÉS A VIZSGÁLATI MÓDSZEREK KAPCSOLATA	14
1. ÁBRA: AZ EGÉSZ ÉLETEN ÁT TARTÓ TANULÁS KERETE	17
2. TÁBLÁZAT: A FOGLALKOZTATOTTAK LEGMAGASABB ISKOLAI VÉGZETTSÉGE (%).....	19
3. TÁBLÁZAT: A 7 ÉVES ÉS IDŐSEBB NÉPESSÉG SZÁMA ÉS MEGOSZLÁSA A LEGMAGASABB ISKOLAI VÉGZETTSÉG SZERINT (%)	19
4. TÁBLÁZAT: A KULTURÁLIS INTÉZMÉNYRENDSZER OKTATÁST TÁMOGATÓ FEJLESZTÉSEINEK MEGJELENÉSE A TÁMOP PRIORITÁSI TENGELEIBEN	28
5. TÁBLÁZAT: A RELEVÁNS TÁMOGATÁSI KONSTRUKCIÓK KERETÉNEK INDIKATÍV ALAKULÁSA (2007-2013)	34
6. TÁBLÁZAT: A BENYÚJTOTT ÉS A JOGOSULATLAN PÁLYÁZATOK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA KIÍRÁSONKÉNT	35
7. TÁBLÁZAT: A PÁLYÁZATI ÚT ALAKULÁSA KIÍRÁSONKÉNT.....	37
8. TÁBLÁZAT: TÁMOGATÁSI IGÉNY ÉS A LESZERZŐDÖTT TÁMOGATÁS ALAKULÁSA KONSTRUKCIÓNKÉNT	38
2. ÁBRA: A BENYÚJTOTT ÉS TÁMOGATOTT PÁLYÁZATOK MEGOSZLÁSA A PÁLYÁZÓ SZERVEZET POSTACÍM TELEPÜLÉSÉNEK JOGÁLLÁSA ALAPJÁN	40
3. ÁBRA: AZ IGÉNYELT ÉS LESZERZŐDÖTT TÁMOGATÁSI ÖSSZEG MEGOSZLÁSA A PÁLYÁZÓ SZERVEZET SZÉKHELYE ALAPJÁN	41
9. TÁBLÁZAT: A LESZERZŐDÖTT TÁMOGATÁSI ÖSSZEGET MEGOSZLÁSA A PÁLYÁZÓ POSTACÍM TELEPÜLÉSÉNEK JOGÁLLÁSA ALAPJÁN ...	43
10. TÁBLÁZAT: A KONZORCIÁLIS SZERZŐDÉSEK JELENTŐSÉGE AZ EGYES TÁMOGATÁSI KONSTRUKCIÓK ESETÉN	43
11. TÁBLÁZAT: A TÁMOGATÁSOK ÉS TÁMOGATOTT PÁLYÁZATOK MEGOSZLÁSA A FEJLESZTÉSSEL ÉRINTETT TELEPÜLÉS JOGÁLLÁSA ÉS TERÜLETFEJLESZTÉSI KEDVEZMÉNYEZETTSÉG SZERINT (LHH-47 KISTÉRSÉG)	45
12. TÁBLÁZAT: A VIZSGÁLT BEAVATKOZÁSOK A MONITORING MUTATÓK TÜKRÉBEN	47
13. TÁBLÁZAT: A PÁLYÁZÓK ÉS TÁMOGATOTTAK MEGOSZLÁSA GAZDÁLKODÁSI FORMA SZERINT	48
14. TÁBLÁZAT: A KÉRELMEZETT TÁMOGATÁSI ÖSSZEG SZERINTI MEGOSZLÁS.....	49
15. TÁBLÁZAT: A PÁLYÁZÓ SZERVEZETEK MOTIVÁCIÓS SZEMPONTJAI	51
16. TÁBLÁZAT : A TÁMOGATOTT TEVÉKENYSÉG ÁLTAL MEGCÉLZOTT KULCSKOMPETENCIÁK EMLÍTÉSI GYAKORISÁGA (%).....	53
17. TÁBLÁZAT: A TÁMOGATOTT TEVÉKENYSÉGEK HATÁSAI – EREDMÉNYEI I.....	57
18. TÁBLÁZAT: A TÁMOGATOTT TEVÉKENYSÉGEK HATÁSAI – EREDMÉNYEI II.....	58
19. TÁBLÁZAT: A KULCSKOMPETENCIÁK TEKINTETÉBEN ELÉRT FEJLŐDÉS AZ EMLÍTÉSEK GYAKORISÁGA ALAPJÁN (%).....	59
20. TÁBLÁZAT: A PÁLYÁZAT SORÁN MEGCÉLZOTT TÁRSADALMI CSOPORTOK	59
22. TÁBLÁZAT: AZ EGYES TÁRSADALMI CSOPORTOK RÉSZESEDÉSÉNEK VÁLTOZÁSA A KULTURÁLIS INTÉZMÉNY LÁTOGATÓI-HASZNÁLÓI KÖZT.....	61
23. TÁBLÁZAT: FELNŐTTKÉPZÉSI AKKREDITÁCIÓVAL RENDELKEZŐ INTÉZMÉNYEK SZÁMA.....	62
24. TÁBLÁZAT: A PROJEKT SORÁN MEGVALÓSULT FELNŐTTKÉPZÉSEK MENNYIBEN SZOLGÁLTÁK A RÉSZTVEVŐK MUNKAERŐ-PIACI HELYZETÉNEK JAVÍTÁSÁT?.....	62
4. ÁBRA: A FELNŐTTKÉPZÉSEK JELLEMZŐ TEMATIKÁJA	63
25. TÁBLÁZAT: A FELNŐTTKÉPZÉSI TEVÉKENYSÉG MEGÍTÉLÉSE	63
26. TÁBLÁZAT: OKTATÁSSAL KAPCSOLATOS FOGLALKOZÁSOK TÍPUSAI	64
27. TÁBLÁZAT: A TANÓRAI-TANÓRÁN KÍVÜLI FOGLALKOZÁSOK ÁLTAL FEJLESZTETT KULCSKOMPETENCIÁK	64
28. TÁBLÁZAT: A TANÓRAI, TANÓRÁN KÍVÜLI FOGLALKOZÁSOK HATÁSAINAK MEGÍTÉLÉSE	66
29. TÁBLÁZAT: EGYSZERI, ILLETVE RENDSZERES FOGLALKOZÁSOK EREDMÉNYESSÉGÉNEK MEGÍTÉLÉSE	66
30. TÁBLÁZAT: A KONZORCIUMOK JELLEMZÉSE AZ EMLÍTÉSEK GYAKORISÁGA ALAPJÁN.....	67
31. TÁBLÁZAT: KONZORCIUMI FORMA MEGÍTÉLÉSE.....	67
32. TÁBLÁZAT: A KONZORCIUMI FORMA SZÖVEGES ÉRTÉKELÉSE.....	68
33. TÁBLÁZAT: SZINERGIKUS HATÁSOK	69
34. TÁBLÁZAT: KULTURÁLIS INTÉZMÉNYEK A TÁRSADALMI INTEGRÁCIÓ SZOLGÁLATÁBAN	70
35. TÁBLÁZAT: KEZELT ÉS A KONTROLL CSOPORT NÉHÁNY JELLEMZŐ ÁTLAGÉRTÉKE A BEAVATKOZÁS ELŐTT (2008).....	71
36. TÁBLÁZAT: SZIGNIFIKÁNS ELTÉRÉS A KÉT CSOPORT JELLEMZŐI TEKINTETÉBEN.....	71

37. TÁBLÁZAT KÖNYVTÁRI TERÜLETEN MEGFIGYELHETŐ SZIGNIFIKÁNS VÁLTOZÁSOK.....	72
38. TÁBLÁZAT KÖZMŰVELŐDÉSI TERÜLETEN MEGFIGYELHETŐ SZIGNIFIKÁNS VÁLTOZÁSOK	74
39. TÁBLÁZAT: MÚZEUMI TERÜLETEN MEGFIGYELHETŐ SZIGNIFIKÁNS VÁLTOZÁSOK	76
40. TÁBLÁZAT: MILYEN HATÁSSAL VOLT A FENNTARTÓVÁLTOZÁS (EMLÍTÉSEK SZÁMA).....	78
41. TÁBLÁZAT: A FENNTARTÁSI KÖTELEZETTSÉG TELJESÍTÉSÉVEL KAPCSOLATOS NEHÉZSÉGEK.....	78
42. TÁBLÁZAT: A KULTURÁLIS INTÉZMÉNYEK ÉS AZ EU 2020 FEJLESZTÉSI CÉLKITŰZÉSEI AZ ONLINE KÉRDŐÍVET KITÖLTŐK VÁLASZAI ALAPJÁN	82
43. TÁBLÁZAT: SZAKÉRTŐI INTERJÚK ADATAI.....	86
44. TÁBLÁZAT: A TÁMOGATOTTI KÖR ÉS A VÁLASZADÓK INTÉZMÉNYI MEGOSZLÁSA	89
45. TÁBLÁZAT HATÁSVIZSGÁLATBAN RÉSZTVEVŐ INTÉZMÉNYEK ADATAI	93

Vezetői összefoglaló

1. A Nemzeti Fejlesztés Ügynökség megbízásából a 2007–2012 között megvalósított, a kulturális intézményrendszer oktatást támogató szolgáltatási és infrastrukturális fejlesztéseinek értékelését a **Hétfa Kutatóintézet és a Revita Alapítvány munkatársai** 2012 októbere és 2013 februárja között közösen végezték el. Az NFÜ által kezdeményezett **értékelés alapvető célja** a kulturális intézmények minőségi oktatást és az élethosszig tartó tanulást segítő szolgáltatásainak fejlesztését célzó, a Nemzeti Stratégiai Referenciakeretből allokkált támogatások felhasználásának és hasznosulásának vizsgálata és elemzése volt. Az értékelés ezen túlmenően **javaslatok megfogalmazásával** kívánta segíteni a következő programozási időszak megalapozását és a jövőbeni forrásfelhasználás optimalizálását az élethosszig tartó tanulást, az oktatást valamint a közösségfejlesztést támogató kulturális vonatkozású fejlesztések terén.
2. A kulturális intézmények fejlesztésére a vizsgált időszakban a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség két operatív program (TÁMOP, TIOP) keretein belül 38 pályázati konstrukciót hirdetett meg. A **Társadalmi Megújulás Operatív Programjából** a kulturális vonatkozású fejlesztések azon része jutott forrásokhoz, amelyek a kulturális intézmények oktatási vonatkozású szolgáltatásainak mennyiségi, minőségi jellegű fejlesztéséhez kapcsolódtak. A **Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program** pedig a szolgáltatás-fejlesztéshez szükséges infrastruktúra-fejlesztési és eszközbeszerzési tevékenységek számára nyújtott támogatást.
3. A vizsgált beavatkozások alapvető célját a **foglalkoztatás-bővítés feltételeinek megteremtése** jelentette. A foglalkoztatás bővítéséhez foglalkoztatható, a változó igényekhez **alkalmazkodni képes, versenyképes tudású munkavállalókra** van szükség, amelyet egyrészt az **élethosszig tartó tanulás intézményrendszerének, így az érintett kulturális intézményrendszer** infrastrukturális és szolgáltatási kínálatának **fejlesztése** szolgál. Másrészt pedig a kulturális intézmények **minőségi oktatást támogató szolgáltatási kínálatának** fejlesztése segíti, amely olyan képességfejlesztő, kulcskompetencia fejlesztő programokat tud biztosítani, amelyet a közoktatás önállóan nem képes a tanulók számára nyújtani.
4. Az értékelési jelentés tematikusan négy részre tagolódik, ezek: a **fejlesztéspolitikai környezet** vizsgálata, a **forrásabszorpció** vizsgálata, a fejlesztések **eredményességének** vizsgálata és a **javaslattétel** (illetve a jó gyakorlatok bemutatása). Az értékelés során alkalmazott **adatgyűjtési és elemzési módszerek széles spektrumot fognak át**, növelve ezzel az eredmények megbízhatóságát. A különböző módszerek részben egymásra épülnek, részben kiegészítik egymást. Az értékelés során éltünk **dokumentumelemzéssel** (stratégiai dokumentumok), **másodlagos adatelemzéssel** (EMIR), **önálló adatgyűjtéssel** (kérdőívek, interjúk) és **ökonometriai hatásvizsgálattal** (kulturálistatistikai és EMIR adatok felhasználásával).

A fejlesztéspolitikai környezet

5. Az Országos Fejlesztéspolitikai Koncepció a **kultúrát a gazdaságfejlesztés egyik alapjaként kezelte**, és elismerte, hogy Magyarországon a **kulturális ellátáshoz való hozzáférés erősítésére és a kulturális intézményrendszer infrastruktúrájának javítására van szükség**. A kulturális intézményrendszer oktatást támogató szolgáltatási és infrastrukturális fejlesztéseire vonatkozó stratégiai elképzelések átfogóan a **Kulturális Modernizáció Irányzaiban** jelentek meg. Az erre épült stratégiák nemcsak a nemzeti törekvéseket, hanem egyben az uniós fejlesztési prioritásokat is tartalmazták, ezek okán került be a kulturális

intézményrendszer uniós forrásokból való támogatási lehetősége az NSRK-ba és annak OP-jaiba. Azaz a kulturális intézményrendszer fejlesztése annyiban támogatható, amennyiben az uniós fejlesztési prioritás megvalósításához kapcsolódik.

6. Az EU által a **Lisszaboni Stratégiában** kitűzött célokat Magyarország saját nemzeti céljaiban és az NSRK prioritásaiban is megjelenítette, amelynek eléréséhez a kulturális intézményrendszer is kapcsolódni tudott. A TÁMOP leszögezi, hogy az oktatás minőségének javítása során jelentősen növelni kell az eredményességet az alap- és kulcskompetenciák fejlesztésében, az egész életen át tartó tanulás megalapozásában. **A kulturális intézmények és szervezetek éppen az egész életen át tartó tanulás megvalósításán és a minőségi oktatás egyenlő esélyű feltételeinek megteremtésén keresztül közvetlenül is kapcsolódnak az NSRK céljaihoz**, ezzel hozzájárulva a hazai kulturális intézményrendszer szolgáltatási és infrastrukturális modernizációjához. Mindez erőteljesen támogatja a társadalmi befogadás és felzárkózás (közösségfejlesztés) célját is.
7. A kulturális intézmények **szakpolitikai szabályozási és finanszírozási környezete az utóbbi években jelentős változáson ment keresztül**. Egyrészt a kulturális intézményrendszer egészének a finanszírozási és foglalkoztatási helyzete 2013-ig jelentősen és tendenciózusan romlott, másrészt pedig meghatározó kulturális intézmények fenntartója változott meg a megyei önkormányzatok fenntartói szerepének megszűntével. A fenntartóváltozás pozitívumaként értékelhető, hogy az érintett kulturális intézmények „valódi” fenntartóhoz kerültek, ami a lokális és térségi társadalmi beágyazottsága javulását jelenti.

Forrásabszorpció az EMIR 2012. október 1-i adatai alapján

8. A vizsgált konstrukciók forrását jelentő 7 éves támogatási keret az NFÜ adatai alapján az időszak eleji 54,3 milliárd forintról 2013-ra 69,8 milliárd forintra nőtt. A növekedés hátterében kisebb részben az euróárfolyam változása (248, illetve 280 Ft/Euró), nagyobb részben pedig a támogatási keret többszöri változásainak – összességében pozitív – egyenlege áll.
9. **A fejlesztési források iránt óriási igény nyilvánult meg**. A vizsgált időszakban a kulturális intézmények és szervezetek 2509 pályázatot nyújtottak be, hogy ennek révén fejleszthessék oktatást támogató szolgáltatási kínálatuk. **A támogatási igények megalapozottak voltak** a benyújtott pályázatok alig 4 százalékát kellett jogosultsági okokból elutasítani. A benyújtott és 96%-ban befogadott pályázatok értékelését követően láthatóvá vált, hogy **a befogadott pályázatok magas minőségűek voltak**, több konstrukció esetében is a rendelkezésre álló keretet felülmúlta a megfelelő minőségű pályázatok támogatási igénye. **A vizsgált támogatási konstrukciók így erőteljesen túlpályázták a rendelkezésre álló támogatási keret szűkössége miatt a benyújtott pályázatok alig 56 százaléka lett a támogató által támogatható, annak ellenére, hogy a pályázatok minősége magas volt**. A pályázói kör stabilitását és a **fejlesztési elképzelések megalapozottságát mutatja**, hogy a fejlesztési tevékenység megvalósításától, **szervezőkötést megelőzően csupán 12 esetben lépett vissza a pályázó, így összességében 1106 db hatályos támogatási szerződés kiállítására került sor**. **Hasonló számban (12 esetben) került sor szerződésbontásra is, ami alacsony rátának (1,2%) mondható**.
10. **A forrásabszorpció területi dimenzióját vizsgálva láthatóvá válik**, hogy a kulturális intézményrendszer oktatást támogató szolgáltatási és infrastrukturális fejlesztései **erőteljesen a településhierarchia középső szegmensét, azaz a városokat, illetve a megyei jogú városokat kedvezményezte**. Ezt árnyalja, hogy igen gyakori volt a támogatott tevékenység **konzorciumi formában történő megvalósítása**. **A konzorciumi megállapodások révén további 512 partnerintézményhez közel 4,3 milliárd forintnyi támogatás jutott el**. A támogatott tevékenységek konzorciumi formában történő megvalósítása révén azok a kis

létszámú intézmények (jellemzően a községi, kisvárosi kulturális intézmények) is bekapcsolódhattak a pályázati célok megvalósításába, amelyek önállóan erre nehezen lettek volna képesek. A kistelepüléseken élők jobb ellátását s így az esélyegyenlőséget, valamint a hátrányos helyzetűek társadalmi integrációját szolgálták a megyei intézmények által megvalósított, kistelepülések szolgáltatásfejlesztésére irányuló pályázatok (pl. könyvtárbusz).

11. A kulturális intézményrendszert érintő beavatkozás esetében **fontos szempontot jelentett a területi kiegyenlítés, ami a forráseloszlásra is komoly hatást gyakorolt: a támogatási összeg 25,6 százaléka került a 94 hátrányos helyzetű kistérségbe, ezen belül a források 9,5 százaléka került az ország leghátrányosabb helyzetű 47 kistérségébe.** A források további 6,5 százaléka pedig olyan településekre jutott, amelyet magas munkanélküliség sújt, de a település maga nem tartozik hátrányos helyzetű kistérségekbe. A 47 leghátrányosabb helyzetű kistérség körében az aprófalvas térségek felülreprezentáltak, és e **körben a fejlesztési források döntő része (70,8%) a városi jogállású, jellemzően járási székhelyként szolgáló településre érkezett.** Mindez összességében azt jelenti, hogy a támogatási összeg közel egyharmada (32,04%) valamilyen szempontból hátrányos helyzetű térségbe/településre jutott, hozzájárulva ezzel az egyenlő esélyű hozzáférés biztosításához, s segítve a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok integrációját.
12. A vizsgált támogatási konstrukciók esetében a **jogosult pályázói kör lehatárolása során alapvetően a 1997. évi CXL törvény jelentette az alapot. A lehatárolása során legnagyobb problémát a közművelődési intézmények és szervezetek jelentették.** A hivatkozott törvény meghatározása alapján esetenként gondot jelentett a pályázók jogosultság szerinti vizsgálata. A kulturális intézményrendszer fejlesztéseit az önkormányzati szféra dominálta, tükrözve ezzel az önkormányzatok kulturális intézményrendszerben meglévő fenntartói szerepvállalását. A legnagyobb számú pályázat (1600 db), a legtöbb támogatott pályázat (665 db) az önkormányzati szféra intézményeihez, szerveihez kötődik, ami a leszerződött támogatási összeg megoszlásában (68,6%) is tükröződik. **A támogatások 15,8 százaléka szolgált egyházi, civil, nemzetiségi–kisebbségi önkormányzat, illetve nonprofit szervezetek fejlesztéseinek finanszírozására.**
13. Az online kérdőíves adatfelvétel alapján a **pályázó szervezetek legfontosabb motivációs szempontjai** a következők voltak: a helyi igényeket jobban kielégítő szolgáltatási kínálat megteremtése, az új társadalmi csoportok bevonásának lehetősége és az intézmény szolgáltatási kínálatának és ezáltal hosszabb távon az intézmény finanszírozási helyzetének javítása. Az online kérdőíves adatfelvétel eredményei alapján a **támogatott tevékenység megvalósítása, az élethosszig tartó tanuláshoz szükséges valamennyi kulcskompetencia fejlesztésére kihatott, legjelentősebb mértékben a kulturális és digitális kulcskompetenciák és az anyanyelvi kommunikációs kompetencia fejlesztésére.** Kisebb mértékben a tanulás tanulása, a személyközi és állampolgári kompetenciák erősítése, matematikai, természettudományos, illetőleg idegen nyelvi kommunikáció fejlesztése is megjelent.
14. Az értékelés számára fontos feladatot jelentett, hogy feltárja azokat a korlátozásokat, amelyek a támogatott tevékenységek megvalósítását megnehezítették. Az ezzel kapcsolatos eredmények egy irányba mutatnak: **nagy igény lett volna további eszközbeszerzésekre,** ezen belül IKT eszközök beszerzésére. A konvergencia régióknak nem számító Közép-Magyarországi régió esetében infrastruktúra fejlesztést lehetővé tevő TIOP konstrukció egyáltalán nem volt elérhető, így csupán az általában elérhető 10%-os beruházási keret állt rendelkezésre, ami nem minden esetben tette lehetővé az intézmények számára a szükséges mértékű IKT-fejlesztést illetően a fejlesztésbe bevont terek fogyatékkal élők általi használatát lehetővé tevő részleges akadálymentesítését.

Hatások és eredmények

15. A több módszert ötvöző vizsgálat alapján megállapítható, hogy a támogatott kulturális intézmények **szolgáltatásai a fejlesztések eredményeként modernizálódtak** s bővültek, **javult az intézmények infrastrukturális helyzete**, különösen IKT eszközök tekintetében. Nagyon fontos **intézményi tanulási folyamat is** lezajlott (szakemberek képzése és tapasztalatszerzése), amely révén a kulturális intézmények képessé váltak uniós pályázati források szabályszerű felhasználására.
16. A beavatkozás a muzeális intézmények esetében kihatott az érintett intézmények működési irányára is, **hangsúlyos funkcióvá vált a múzeumpedagógiai** szolgáltatások nyújtása, ami a korábbi években korántsem volt általános gyakorlat. A könyvtárak, muzeális intézmények és közművelődési intézmények által nyújtott szolgáltatások – így a múzeumpedagógiai foglalkozások, a tanórán kívüli foglalkozások, a felnőttképzések – fogadtatása pozitív volt, **a célcsoport tagjai a támogatott szolgáltatásokat hasznosnak ítélték**. Árnyalja azonban a képet, hogy amint a képzési és foglalkoztató programok, szolgáltatások teljes ingyenessége megszűnik s költségek jelentkeznek, **a kulturális intézmények élethosszig tartó tanulást segítő szolgáltatásainak igénybe vevői közül éppen a legrászorultabbak eshetnek ki elsőként**. Ez egyben azt is jelenti, hogy a **szolgáltatási portfólió fejlesztése nem feltétlenül javítja a kulturális intézmények bevétel-szerzési képességét**, mert a nyújtott szolgáltatásokra korlátozott fizetőképes kereslet van. Hangsúlyozni kell azonban, hogy a támogatott tevékenységek megvalósítása nem a bevételtermelő képesség javulását, hanem elsősorban a szolgáltatások oktatást támogató szempontokat figyelembe vevő megújulását, a szakmai és szakmaközi kapcsolati rendszer kialakulását és megerősítését, valamint az intézményi szemléletváltást célozta és eredményezte.
17. **Fontos eredménynek tekinthető**, hogy a beavatkozás révén a „kisebb” – községi, kisvárosi szinten működő – kulturális intézmények szolgáltatásai az élethosszig tartó tanulást és minőségi oktatást támogató szolgáltatásokkal bővültek, javítva ezzel a **szolgáltatások elérhetőségét**. Az érintett intézmények **szakmai és szakmaközi kapcsolatrendszere kitért**, a nagyszámú konzorciális szerződés, partneri megállapodások révén a **kulturális intézmények társadalmi-szakmai beágyazottsága javult**, mindez hozzájárult az intézményi tanulási folyamat sikeréhez, a támogatott tevékenységek eredményes megvalósításához. A kapcsolatépítés főként az oktatási-nevelési intézmények irányába volt intenzív. A pályázatok megvalósítása érdekében minimum 1723 oktatási intézménnyel¹ kötöttek együttműködési megállapodást a támogatott kulturális intézmények. A támogatott tevékenységek révén a **kulturális intézmények oktatást támogató szolgáltatásait több százezer gyermek és ifjúsági korosztályú tanuló vette igénybe**.
18. A támogatott tevékenységek megvalósítása során **szinergikus hatások korlátozottan jöttek létre**, jellemzően a muzeális intézmények, valamint az Agóra, Agóra Pólus és a térség turisztikai vállalkozásainak fejlesztései között, hiszen a támogatott tevékenységek hozzájárulhatnak a turisztikai desztináció vonzerejének növeléséhez
19. A támogatott **kulturális intézmények használó-látogató köre a beavatkozás hatására ártrendeződt**, megnőtt a fiatal korosztályok, különösen az 5-18 évesek, valamint a hátrányos helyzetű csoportok (pl. álláskereső, szociálisan hátrányos helyzetűek, fogyatékkal élők) részaránya. Utóbbi csoport esetében azonban a támogatás megszűntével részleges

¹ Az NFÜ számításai szerint a pályázati kiírások szerint minimum ennyi együttműködési megállapodás született, de a támogatott projektek körében egyszerű véletlen mintavétellel vett minta alapján az együttműködések száma ennél konstrukciónként 25-50%kal magasabbnak becsülhető. Monitoring adatok csak a múzeumpedagógiai rendezvényeken résztvevő partnerintézmények számára áll rendelkezésre, amely alapján 843 ilyen partnerintézmény volt.

visszarendeződés következett be, ami arra utal, hogy ezen csoportok tartós bevonásához az időszaki jellegű motivációs tényezők elégtelenek.

20. A támogatott és a nem támogatott intézményi kört összevető hatásvizsgálat eredményei közül kiemelendő, hogy **a támogatott kulturális intézmények és szervezetek már a beavatkozás előtt is szignifikánsan eltértek** a nem támogatott szervezetektől (nagyobb méret, több releváns szolgáltatás). A támogatott tevékenységek megvalósítása a két csoport közti differenciálódást tovább erősítette, ami **a kulturális intézményrendszer fokozódó polarizálódását vetíti előre.**

Javaslatok

21. A kulturális intézményrendszer fejlesztését szolgáló **beavatkozások eredményeinek fenntartása és kiteljesítése érdekében indokolt az eddigi fejlesztési irány követése**, a kulturális intézmények élethosszig tartó tanulást, a minőségi oktatást, továbbá a társadalmi felzárkózást (integrációt) szolgáló tevékenységeinek támogatása.
22. **A következő tervezési időszak előkészítése számára** megfogalmazható javaslatok az alábbiak szerint foglalhatóak össze röviden:
- a Közép-Magyarországi régió kulturális intézményeinek infrastrukturális fejlesztése alapvető fontosságú (nemzeti fejlesztési források becsatornázásával)
 - általános igény az eszközfejlesztési források növelése
 - fontos elemet jelent a központi informatikai infrastruktúra fejlesztése
 - ösztönözni kell az eredmények disszeminációját, a szakemberek képzését, továbbképzését, tapasztalatcseréjét
 - a támogatási konstrukciók kidolgozása előtt, illetve akár már az akcióterv kidolgozása során is, javasolt véleménycsere lefolytatása az érintett szakmai kollégiumokkal
 - javasolt a fokozottabb differenciálás az ellátási szint (illetve településméret) szerint a tartalmi elemek, a kötelezően megvalósítandó tevékenységek tekintetében
 - a tevékenységek hatékonyabb megvalósítását segíti a szakmai és szakmaközi együttműködések – konzorciumok – támogatása, ezen belül különösen fontos az oktatási és kulturális intézmények között kialakult rendszerszerű együttműködések megőrzése, fenntartása, elmélyítése, illetőleg újak létrehozása
 - a hozzáférés javítása érdekében fontos a tágran értelmezett (azaz a célcsoport, a szolgáltatások, az eszközöket egyaránt felölelő) mobilitás és az akadálymentes hozzáférés megteremtése-támogatása (akadálymentesítés, digitalizálás, gyűjtemények távoli elérése)
 - a helyenként szélsőséges formákat és mértéket öltő társadalmi polarizálódás, illetőleg szegregálódás elleni küzdelemben építeni kell a kulturális intézmények társadalmi integrációt szolgáló tevékenységeire, ezzel összefüggésben pedig erősíteni kell a kulturális intézményrendszer közösségfejlesztő szerepét.
23. Az esettanulmányok révén **számos jó gyakorlatot sikerült feltárni**, ezek eredményei közül érdemes rámutatni a kulturális intézmények **társadalmi beágyazottságának fontosságára**, a helyi társadalom és intézmények irányába mutató erős és kölcsönös kapcsolatok kialakítására, az intézmény kínálati rugalmasságára, az intézmények tanulási folyamatainak fontosságára és a pedagógusok bevonásának fontosságára a foglalkozások tematikájának kidolgozásába.

Bevezetés

A kulturális intézményrendszer oktatást támogató szolgáltatási és infrastrukturális fejlesztéseit célzó Nemzeti Stratégiai Referenciakeret (NSRK)–fejlesztések értékelésére a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség megbízásából került sor. Az értékelésre 2012. november 6. és 2013. február 18. között került sor, Koós Bálint (HÉTFA, MTA KRTK) szakmai, illetve Szerepi Anna (Revita Alapítvány) módszertani irányítása mellett. Az értékelési feladatokat a Hétfa Kutatóintézet, az MTA KRTK és a Revita Alapítvány munkatársai végezték el.

Az értékelés alapvető célja a Nemzeti Stratégiai Referenciakeretből a 2007 – 2013-as tervezési időszakban a **kulturális intézményrendszert érintő fejlesztésekre allokált erőforrások felhasználásának és hasznosulásának feltárása**. Az értékelés során megvizsgált pályázati konstrukciók és kiírások az alábbiak voltak:

- **„Építő közösségek”** – TÁMOP-3.2.3
 - o Érintett pályázati kiírások: TÁMOP-3.2.3-08/1, TÁMOP-3.2.3-08/1/KMR, TÁMOP-3.2.3-08/2, TÁMOP-3.2.3-08/2/KMR, TÁMOP-3.2.3-09/1, TÁMOP-3.2.3-09/1-KMR, TÁMOP-3.2.3-09/2, TÁMOP-3.2.3-09/2/KMR
- **„Tudásdepó-Expressz”** – TÁMOP-3.2.4
 - o Érintett pályázati kiírások: TÁMOP-3.2.4-08/1, TÁMOP-3.2.4-08/1/KMR, TÁMOP-3.2.4-08/2, TÁMOP-3.2.4-09/1, TÁMOP-3.2.4-09/1/KMR
- **„Múzeumok Mindenkinek”** – TÁMOP-3.2.8
 - o Érintett pályázati kiírások: TÁMOP-3.2.8/B-08, TÁMOP-3.2.8/B-08/KMR, TÁMOP-3.2.8/10/B, TÁMOP-3.2.8/10/B/KMR,
- **„Audiovizuális emlékgyűjtés”** – TÁMOP-3.2.9
 - o Érintett pályázati kiírás: TÁMOP-3.2.9-08/1/A
- **„Nevelési-oktatási intézmények tanórai, tanórán kívüli és szabadidős tevékenységeinek támogatása”** - TÁMOP-3.2.11
 - o Érintett pályázati kiírások: TÁMOP-3.2.11/10-1, TÁMOP-3.2.11/10-1/KMR
- **„Kulturális intézmények részvétele a tanórán kívüli nevelési feladatok ellátásában”** - TÁMOP-3.2.13
 - o Érintett pályázati kiírások: TÁMOP-3.2.13/12/1
- **„Agóra”** – TIOP-1.2.1:
 - o Érintett pályázati kiírás: TIOP-1.2.1-08/2
- **„Múzeumok iskolabarát fejlesztése és oktatási-képzési szerepének infrastrukturális erősítése”** - TIOP-1.2.2:
 - o Érintett pályázati kiírások: TIOP-1.2.2-08/1, TIOP-1.2.2-09/1
- **„Könyvtári szolgáltatások összehangolt infrastruktúra-fejlesztése”** - TIOP-1.2.3:
 - o Érintett pályázati kiírások: TIOP-1.2.3-08/1, TIOP-1.2.3-09/1, TIOP-1.2.3-11/1
- **„Agóra Pólus”** – TIOP-1.3.3
 - o Érintett pályázati kiírás: TIOP-1.3.3-08/2

Az értékelés fókuszába:

- egyrészt a kulturális intézményrendszer oktatást támogató szolgáltatási és infrastrukturális fejlesztéseit célzó támogatások eredményeinek és esetlegesen hatásainak megragadása;
- másrészt az NSRK-beavatkozás végrehajtása során kialakult jógyakorlatok, példák bemutatása;

- harmadrészt pedig a következő fejlesztési tervidőszakra vonatkozó javaslatok megfogalmazása került.

Értékelési kérdések és módszerek

Az értékelés főbb kérdései

A kulturális intézményrendszer² oktatást támogató szolgáltatási és infrastrukturális fejlesztéseit célzó támogatási konstrukciók értékelése négy nagyobb tematikus kérdéskör mentén szerveződik. Ezek az alábbiak szerint alakulnak:

- a **fejlesztéspolitikai környezet** vizsgálata,
- a **forrásabszorpció** vizsgálata,
- a **fejlesztések eredményességének** vizsgálata
- és a **javaslattétel** (illetve a jó gyakorlatok bemutatása).

Az értékelő jelentés első része a **fejlesztéspolitikai környezetet** mutatja be, kitérve, hogy az EU-s és hazai jogszabályi keretek milyen lehetőségeket adtak a kulturális intézmények és szervezetek közösségi forrásokból megvalósuló fejlesztéseire, milyen NSRK által definiált fejlesztési célok megvalósításába kapcsolódtak be ezek a szereplők és miként változott meg a kulturális szervezetek szabályozási, támogatási és fenntartói környezete az utóbbi években.

Ezt követően kerül sor a **forrásabszorpció vizsgálatára**, amely áttekinti a támogatási keret alakulását, a benyújtott pályázatok és támogatási szerződések főbb jellemzőit (településtípus, fenntartó, intézménytípus, méret, stb.), a pályázói motivációkat és célokat.

Az értékelőjelentés harmadik nagy blokkját az **eredményesség vizsgálat jelenti**, amely a beavatkozás eredményeit kívánja megragadni, feltárva, hogy miként alakult át az érintett kulturális intézményi kör szolgáltatási portfóliója, fogyasztói–látogatói köre, kapcsolatrendszere, bemutatva, hogy a támogatások közvetett célcsoportját jelentő társadalmi csoportok (pl. a foglalkoztathatósági problémával küzdők) elérése mennyiben volt cél és mennyiben valósult meg.

A jelentés negyedik része a **javaslattételt és jó gyakorlatok bemutatását célozza**. A javaslatok megfogalmazása részben a fenntarthatósági kockázatok mérséklését, részben az elérhető közösségi fejlesztési források optimális felhasználását szolgálja, rámutatva azokra a kapcsolódási pontokra, amely révén a magyar kulturális intézmények és szervezetek tevékenységükkel hozzájárulhatnak a következő tervezési időszak EU-szintű céljainak (EU 2020 inkluzív növekedés) eléréséhez. Itt mutatjuk be azokat jó gyakorlatokat, amelyek a megvalósítás során kristályosodtak ki és széleskörű átvételük, adaptálásuk a forrásfelhasználás eredményességének javításához járulhat hozzá.

Az értékelés módszertana

Az értékelés módszertanának kialakítása során a validitás szempontja élvezett elsőbbséget, azaz, hogy a **mérések során minél magasabb szintű érvényességet** érhessünk el, azaz valóban azt és úgy

² Kulturális intézményrendszer fogalmi körébe érve mind az állami–önkormányzati kötődésű kulturális intézményeket, mind pedig a kulturális tevékenységet végző civil és nonprofit szervezeteket .

mérjük, amire választ szeretnénk kapni. A validitási szempont érvényesítése miatt az **értékelőjelentést módszertani variabilitás** jellemzi: az elsődleges és másodlagos adatgyűjtések során egyaránt alkalmaztunk

- **kvantitatív módszereket**, amelyek általánosításra, számszerű összehasonlításra alkalmasak, valamint
- **kvalitatív módszereket**, amelyek „mélyebb” (soft) információk összegyűjtését teszik lehetővé.

Az értékelés módszertanának kialakítása során külön hangsúlyt helyeztünk – az alkalmazott módszerek jellemzőinek figyelembevételével – a **megbízhatóság és megismételhetőség** szempontjaira, ami az eredmények robusztusságát javítja. Ez okból az értékelési kérdések vizsgálata során rendre több módszer is megjelenik: a különböző módszerek részben egymásra épülnek, részben kiegészítik egymást. Az alábbi táblázatban (1. táblázat) áttekintjük az értékelési kérdéskörök és az alkalmazott módszerek összekapcsolódását.

1. táblázat: Értékelési részfeladatok és a vizsgálati módszerek kapcsolata

Értékelési kérdéskör	Dokumentum-elemzés	EMIR – adatbázis elemzés	Hatás-vizsgálat	Szak-értői interjúk	Fókusz-csoportos interjú	Online kérdőíves adat-felvétel	Egyéni intézményi interjúk	Intézményi esettanulmányok
Fejlesztéspolitikai környezeti vizsgálata	X			X	X			X
Forrásabszorpció vizsgálata		X		X		X	X	
Fejlesztések eredményességének vizsgálata			X		X	X	X	X
Javaslattevél	X			X	X			X

Az értékelés során feldolgoztuk a releváns hazai, valamint külföldi fejlesztéspolitikai dokumentumokat, illetve joganyagot (ld. **Feldolgozott dokumentumok** c. fejezet). Az EMIR 1.1. lekérdezés adatai alapján elkészült a forrásabszorpció vizsgálat, illetve az EMIR adatok és az Emberi Erőforrások Minisztériumának kezelésében lévő kulturisztatiztikai adatfelvétel³ 2008. és 2011. évi adatai felhasználásával elkészült a hatásvizsgálat. (ld. **Hatásvizsgálat módszertana**) Munkatársaink 10 szakértői interjút készítettek szakpolitikával és fejlesztéspolitikával foglalkozók körében, az online kérdőív kidolgozásához kapcsolódóan pedig további 11 intézményvezetői interjú készült (ld. **Szakértői interjúk** c. fejezet). Ezen túlmenően az esettanulmányok (9) készítése kapcsán elkészült 45 interjú (szakmai megvalósító, intézményvezető, projekt menedzser), ld. **Esettanulmányok módszertana c.** fejezet. A kérdőíves vizsgálat során 498 kedvezményezett (pályázó, illetve konzorciumi tag) képviselője töltötte ki az online kérdőívet (ld. **Az online kérdőíves vizsgálat módszertana c.** fejezet). A támogatotti kör képviselőinek részvételével sor került három fókuszcsoportos interjúra: amelyen összesen 23 fő vett részt (ld. **Fókuszcsoportos interjú módszertana c.** fejezet)

³ Az Emberi Erőforrások Minisztériumának Kulturális Statisztikai Rendszere:- <http://kultstat.emmi.gov.hu/>

A fejlesztéspolitikai környezet

Jelen fejezet elsődleges célja **a magyarországi fejlesztési környezet több szempontú értékelése és komplex elemzése a kulturális intézmények és szervezetek európai uniós támogatással megvalósuló fejlesztéseinek nézőpontjából**, a 2007-2013-as támogatási időszakra vonatkozóan. A vizsgálati feladatok között szerepel az uniós és a hazai jogszabályi keretek értelmezése, a hazai Nemzeti Stratégiai Referenciakeret (NSRK) tanulmányozása, valamint a jelen uniós költségvetési időszak kezdetétől bekövetkező változások bemutatása. Legfontosabb vizsgálati kérdéseink a következők voltak:

- Hogyan értelmezhető az egész életen át tartó tanulás fogalma a kulturális intézményrendszer tekintetében? Mi a különbség a formális, nem formális és informális oktatás között?
- Hogyan alakult a magyar felnőtt népesség iskolázottsági szintje az 1990-es évek elejéhez képest? Miért fontos elem a kulturális intézményrendszer a felnőtt népesség oktatásában?
- Hogyan támogatja az uniós szabályozási környezet a kulturális intézményeket és szervezeteket a jelenlegi költségvetési időszakban? Ennek milyen történeti előzményei vannak?
- Milyen hazai stratégiák léteznek a kulturális intézményrendszer fejlesztésére összhangban az egész életen át tartó tanulás követelményeivel? Mindezek mennyire illeszkednek az uniós elvárásokhoz?
- Miért került be az NSRK-ba a kulturális intézményrendszer támogatása?
- Milyen NSRK által definiált fejlesztési célok és horizontális politikák megvalósításában vettek részt a támogatott kulturális intézmények és szervezetek?
- Miként alakult a kulturális intézmények és szervezetek szabályozási, támogatási és fenntartói környezete az NSRK 2007-es elindulása óta? A bekövetkezett változások miként hatottak a kulturális intézmények működésére?

A dokumentumelemzés során felhasznált releváns szakpolitikai dokumentumok, forrásanyagok magukba foglalták többek között a különböző szakmapolitikai stratégiákat és szakpolitikai programokat, a Nemzeti Stratégiai Referenciakeretet, bizottsági hatásvizsgálatokat és jelentéseket stb.

Az uniós fejlesztéspolitika jelenleg nem kezeli önálló prioritásként a kultúra és a kulturális intézményrendszer támogatását, de összhangban a versenyképes tudás követelményeivel, fejlesztési lehetőségei közvetlenül és közvetetten megjelennek az Európai Unió aktuális támogatási rendszerében: például a Strukturális Alapok kulturális célokra fordítható támogatási forrásai – az infrastrukturális beruházásoknál az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA), vagy a minőségi oktatással összefüggő humán erőforrás fejlesztése kapcsán Európai Szociális Alap (ESZA) finanszírozásában.

Az uniós fejlesztéspolitika kereteit meghatározó dokumentumokban a versenyképes tudás, mint a globális versenyképesség meghatározó eleme jelentkezik⁴, s így alapvető szerepet játszik a munkahelyek megőrzésében és újak teremtésében, ezzel a foglalkoztatási szint emelésében. A foglalkoztatás bővítéséhez, a foglalkoztathatóság megteremtéséhez, javításához szükséges a tudásszint emelése, a tudás folytonos megújítása, ami **a hagyományos, formális oktatás eszközein, céljain, módszerein túlmutató komplex megközelítést⁵ tesz szükségessé.**

Ez a megközelítés jelenik meg az **Oktatás és képzés 2020⁶** címet viselő uniós dokumentumban is, amely az oktatás és képzés terén folytatott európai együttműködés stratégiai keretrendszeréről szólva megállapítja, hogy a 2020-ig terjedő időszakban az európai együttműködés elsődleges célkitűzése **a tagállami oktatási és képzési rendszerek továbbfejlesztésének támogatása.** Az Oktatás és képzés 2020 keretrendszer stratégiai célkitűzései – a minőségi oktatás és az élethosszig tartó tanulás támogatását célozzák:

- az egész életen át tartó tanulás és a mobilitás megvalósítása;
- az oktatás és a képzés minőségének és hatékonyságának javítása;
- a méltányosság, a társadalmi kohézió és az aktív polgári szerepvállalás előmozdítása;
- az innováció és a kreativitás – a vállalkozói készségeket is beleértve.

Az egész életen át tartó tanulás és a kulturális intézményrendszer kapcsolata

Az egész életen át tartó tanulás fogalma magában foglal minden olyan tanulási és művelődési formát, ismeret- és tapasztalatszerzési folyamatot, amely az óvodás kortól a felsőoktatásig, illetve a felnőttoktatáson és munkavállaláson át egész életünket végigköveti⁷. Célja alapvetően a kulcskompetenciák és alapkészségek, képességek kialakítására, megszerzésére irányul az együttműködés készségének elsajátítása, fejlesztése mellett. Az egész életen át tartó tanulás részét képezi minden olyan tanulási és/vagy ismeretszerzési tevékenység, amelyet a tudás, a készségek és a kompetenciák fejlesztésének céljával folytatunk egyéni, civil/közösségi, társadalmi vagy foglalkoztatási indíttatásból. Értelmezése egyrészt különbözik az egyes életszakaszokban (ld.

⁴ Európai Bizottság közleménye: Gondoljuk újra az oktatást: beruházás a készségekbe a jobb társadalmi-gazdasági eredmények érdekében - <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0669:FIN:HU:PDF>

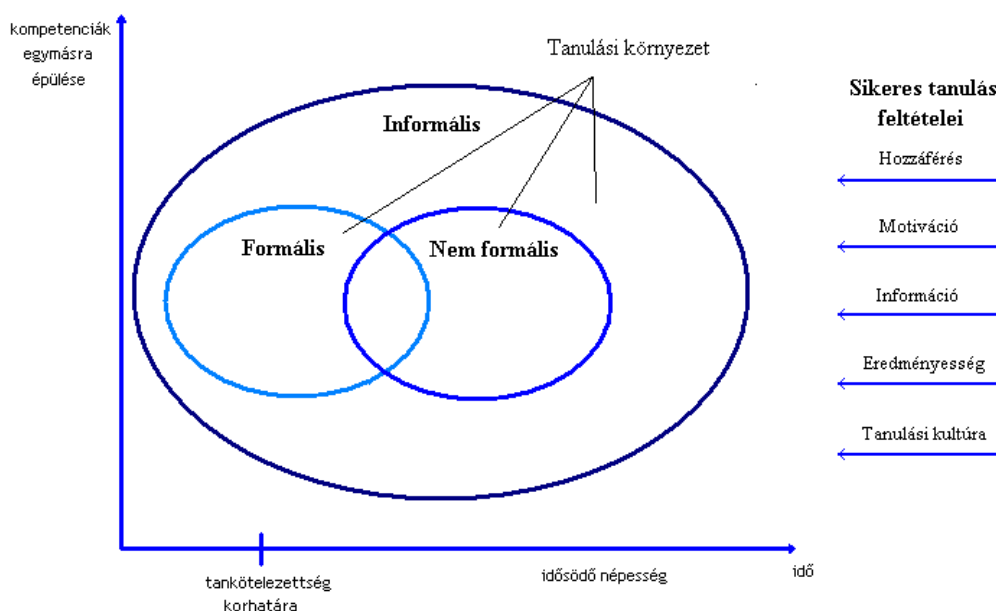
⁵ Európai Bizottság Közleménye: Új készségek és munkahelyek menetrendje: Európa hozzájárulása a teljes foglalkoztatottsághoz Strasbourg, 2010.11.23, Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0682:FIN:HU:PDF>

⁶ Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:119:0002:0010:HU:PDF>

⁷ Forrás: Kraiciné, 2004: 1. (http://www.tofk.elte.hu/tarstud/filmuvtort_2004/szokoly.htm)

1. ábra), másrészt minden egyéni és társadalmi fejlődési formára kiterjed, függetlenül annak környezeti feltételeitől, intézményi kereteitől, valamint a tanulás módjaitól⁸:

1. ábra: Az egész életen át tartó tanulás kerete

Forrás: saját szerkesztés⁹

Az egész életen át tartó tanulás legfőbb szinterei az oktatási és a kulturális intézmények.

Formális tanulás¹⁰: Az iskolarendszeren belüli tanulás. Tágabb értelemben: minden intézményes keretek között zajló tanulási forma, amelyben a tanulmányokat végzettséget igazoló dokumentum (bizonyítvány, tanúsítvány) zárja le. Az oktatás hierarchikusan strukturált szerkezetét jelenti (pl. alapfokú, középfokú, felsőfokú oktatás, szakképzés, felnőttoktatás) – a formális oktatásban való részvétel alapvetően kötelező és hosszabb idejű.

⁸ Forrás: Békési, 2005:2. (<http://epa.oszk.hu/00000/00035/00100/2006-02-np-Bekesi-Tanulas.html>)

⁹ Forrás: Békési, 2005:3. és Halász, 2009:5. alapján saját szerkesztés (Uzzoli A.).

¹⁰ Forrás: http://www.erikanet.hu/system//adatbazis_fajl.php?fajl_id=92943&meret=5

Nem formális tanulás¹¹: A munkahely, a társadalom és egyéb szervezet által szervezett olyan rendszerezett oktatás-tanulás, amely oktatási, képzési intézményen kívül az egyén igényei és kezdeményezése alapján valósul meg, és amely közvetlenül nem kapcsolódik képesítés megszerzését tanúsító okirat megszerzéséhez. A formális oktatási rendszeren kívül zajló szervezett tanulási tevékenység – a nem formális oktatásban való részvétel többnyire önkéntes és rövidebb idejű. A nem formális tanulás körébe sorolják a legtöbb munkahelyi tréninget, valamint a kulturális intézmények, munkaerő-fejlesztő és -képző központok által szervezett tanfolyamok, szakkörök, alkotókörök, nyelvtanfolyamok stb. látogatását, a magánórákat, tanodákat, illetve a közösségi házakban folyó tevékenységet.

Informális tanulás¹²: A mindennapi élet természetes velejárója. Nem feltétlenül tudatos tanulás, és lehet, hogy maguk az egyének sem ismerik fel tudásuk és készségeik bővülését. (pl. felnőtteknek szóló képzéseken a résztvevők között a szünetekben folyó beszélgetések során elhangzó információk). A legtágabb értelemben egy egész életen át tartó folyamat, amelynek során kialakulnak (vagy átalakulnak) az egyéni attitűdök, értékek, készségek.

A kulturális intézmények hagyományosan és egyetemlegesen fontos színterei a nem formális és informális tanulásnak, a felnőttképzési akreditációval is rendelkező intézmények pedig a formális tanulásban is komoly szerepet játszanak. Éles elkülönülésről azonban nem lehet beszélni, a kulturális intézmények ugyanis szolgáltatásaikkal számos ponton és módon kapcsolódnak a formális oktatáshoz. Ez jelenti az oktatási-nevelési intézményekkel való együttműködést a formális tanulási formák kiegészítésére, az iskolarendszeren kívüli ismeretek terjesztésére, bizonyos kompetenciák fejlesztésére. Többek között a kulturális intézmények (könyvtár, muzeális intézmények, levéltár, művelődési ház) akkreditáltak tanfolyamokon keresztül vesznek részt a felnőttképzésben, illetve saját szolgáltatásaikon keresztül (pl. tanórán kívüli foglalkoztatások) segítik a minőségi oktatást.

A kulturális szolgáltatások fejlesztése, a formális, a nem formális és az informális tanulás lehetőségeinek bővítésével, hozzájárul az egész életen át tartó tanulás megvalósulásához, a kulturális tőke¹³, a kultúrához való hozzáférés javítása révén pedig csökkennek a kulturális és szocio-kulturális társadalmi különbségek.

A felnőtt népesség iskolázottsági szintje

A felnőtt népesség képzettségi szintjének vizsgálata két okból is fontos a vizsgált kérdéskör kapcsán. Egyrészt értelmezni szükséges a jelenlegi támogatási időszakot megelőző helyzetet, hogy lássuk, milyen hiányosságok, kedvezőtlenebb állapotok miatt volt prioritás a fejlesztések során hangsúlyozni a kulturális intézményrendszer szerepét a nem formális és informális oktatás kapcsán. Másrészt szintén érdemes megnézni, hogy az elmúlt években lezajlott, az egész életen át tartó tanulóval összefüggő kulturális beruházások milyen változásokat eredményeztek hazánkban.

A 2007-2013-as támogatási időszak elején feltárt helyzet alapján (elsősorban a 2000-es évek eleji adatokra hivatkozva) megállapítható, hogy **a felnőttkori képzésben való részvétel mértéke** – uniós

¹¹ Forrás: http://www.erikanet.hu/system//adatbazis_fajl.php?fajl_id=92943&meret=5

¹² Forrás: http://www.erikanet.hu/system//adatbazis_fajl.php?fajl_id=92943&meret=5

¹³ Bourdieu, P. 1998(1983) három tőkefajtát különböztet meg, ezek gazdasági tőke, kulturális tőke és társadalmi tőke. Közös jellemzőjük, hogy anyagi vagy inkorporált formában felhalmozott munkának tekinthetők, amely képes profitot termelni. A kulturális tőke felhalmozása időigényes elsajátítást – tanulást tétetelez fel, megjelenési formái a megszerzett képességek, kompetenciák, illetve formális iskolai végzettség. Obejktivált kulturális tőkének tekinthetők a különböző kulturális javak (könyvek, festmények).

összehasonlításban - **Magyarországon alacsony.** Ugyanakkor **a felnőttképzés rendszere igen kiterjedt, és jelentős képzési kapacitások állnak rendelkezésre.** A felnőttképzés rendszere 2011-től a Türr István Képző és Kutató Intézetre (a korábbi Regionális Képző Központok integrálásával), részben a magánképző szervezetekre, valamint az iskolarendszerű képzés és a kultúra, illetve a közművelődés bizonyos intézményeire épül.

A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) adatai alapján összefoglalható¹⁴, hogy 1990-2010 között a felnőtt népesség, és ezen belül a foglalkoztatottak iskolai végzettsége jóval kedvezőbbé vált. A legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkező foglalkoztatottak aránya harmadára csökkent, a felsőfokú végzettségűeké pedig a duplájára. Szintén növekedett a középfokú érettségivel rendelkezők aránya, ez utóbbi kissé mérsékeltebbé vált 2000. óta (ld.

2. táblázat). Fontos kiemelni, hogy az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők így is az összes foglalkoztatott több mint 10%-át teszik ki jelenleg is, tehát az ő esetükben kiemelt szerepe van a felnőttoktatásnak.

2. táblázat: A foglalkoztatottak legmagasabb iskolai végzettsége (%)

Legmagasabb iskolai végzettség	1990	1995	2000	2005	2010
Legfeljebb alapfok	38,5	23,7	17,4	14,1	11,5
Középfok	49,2	60,9	65,3	64,7	64,2
ebből érettségi nélkül	24,4	30,2	32,3	31,4	29,8
ebből középfokú érettségivel	24,8	30,7	33,0	33,3	34,4
Felsőfok	12,3	15,4	17,3	21,2	24,3

Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/kongruencia.pdf>

A KSH népszámlálási adatai alapján látható, hogy **az elmúlt 20 év során folyamatosan növekedett a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők aránya Magyarországon** (ld. 3. táblázat). Ez különösen fontos a kedvezőbb munkaerő-piaci pozíció megszerzése és a jobb jövedelmi viszonyok megteremtése miatt. A legalább érettségivel rendelkezők számára mind az életszínvonal, mind pedig az életminőség javulását eredményezik az egész életen át tartó tanulás nem formális és informális lehetőségei. Ez utóbbiak pedig az alacsonyabb iskolai végzettségűek részére nyújtanak keretet a formális iskolai környezetben megszerzett tudás gazdaságilag és kulturálisan értelmezett fejlesztéséhez.

3. táblázat: A 7 éves és idősebb népesség száma és megoszlása a legmagasabb iskolai végzettség szerint (%)

Év	Általános iskola 8. évfolyamánál alacsonyabb	Általános iskola 8. évfolyam	Középfokú iskola érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	Érettségi	Egyetem, főiskola oklevéllel
1990	31,2	32,0	13,0	16,2	7,6

¹⁴ Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/kongruencia.pdf>

2001	20,0	30,7	16,7	22,8	9,8
2011	12,2	26,5	18,0	28,0	15,3

Forrás: http://www.ksh.hu/nepszamlalas/elozetes_adatok_2

A Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat (korábban Állami Foglalkoztatási Szolgálat) közleményei alapján is megállapítható¹⁵, hogy a **2000-es években jelentősen csökkent a legfeljebb általános iskolát végzettek aránya** a 25-59 éves népesség körében, miközben számottevően emelkedett a közép- és felsőfokú végzettségűek aránya. Mindezek eredőjeként az **aktív korúak átlagos képzettségi szintje közeledik az uniós átlaghoz**. A javuló tendencia egyebek között a munkaerő-piaci képzéseknek is köszönhető. 2006-ban a 15-64 év közötti korosztályban a felsőfokú végzettségűek között 81,2%, a szakmunkásképzőt/szakiskolát végzettek körében 69,2%, a középiskolai végzettségűeknél 61,6%, míg a legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezőknél mindössze 27,6 % volt a foglalkoztatottsági ráta. **A munkaerő-piacon összességében egyre kevesebben vannak a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők**, 1992-ben a 2006. évivel nagyjából megegyező foglalkoztatotti létszámból 1172 ezren (29%) tartoztak ebbe a kategóriába, 2006-ban viszont már csak 519 ezren, ami 13%-os arányt jelent.

2002. évi adatok alapján a foglalkoztatottak 12%-a vett részt a cégek és a munkavállalók változásokhoz való alkalmazkodását és fejlődését elősegítő munkahelyi képzésben. Ez az arány a változásokra érzékenyebb, ellenben jelentős fejlődési potenciállal rendelkező kis- és középvállalkozók (KKV) körében még alacsonyabb (7%)¹⁶.

A korábbi (2011 előtti) kilenc **Regionális Képző Központ (RKK)** nem egész **tizenöt év alatt mintegy félmillió felnőtt számára nyújtott hosszabb-rövidebb szakmai, nyelvi vagy általános jellegű képzést, tréninget.** A képzésben résztvevők fele (kb. 240 ezer fő) szakmát adó tanfolyamon végzett. A csaknem félmillió ember mintegy 55-60%-a, azaz kb. 250-260 ezer fő regisztrált álláskereső volt.

A nem formális és informális tanulás érvényesítéséről szóló európai nyilvántartás 2010. évi frissítése szerint Cipruson, Görögországban és **Magyarországon alig van lehetőség a nem formális és informális tanulás érvényesítésére, a megszerzett tudás hivatalos elismertetésére.** A korlátozott és kihasználatlan érvényesítési lehetőségek miatt az érintett készségek „láthatatlanok” maradnak, és nincs kiaknázva a bennük rejlő teljes potenciál, holott ez az egyén, a gazdaság és a társadalom egésze javát szolgálná¹⁷.

Az uniós szabályozási környezet a kulturális intézményrendszer európai uniós támogatással megvalósuló fejlesztéseire vonatkozóan

A kulturális szempontok valamennyi szakpolitika esetében fontos szerepet játszanak az Európai Unióban. A kultúrát és a kulturális intézményrendszert érintő uniós szabályozás megteremtése elsősorban a kilencvenes évek elejétől vált meghatározó kérdéssé. Az **1993-as Maastrichti Szerződés emelte közösségi szintre a kulturális politikát:** ez egyrészt a **kultúra, mint politikai tényező**

¹⁵ Forrás: <http://www.afsz.hu/>

¹⁶ Adatok forrása: <http://www.nfu.hu/doc/5>

¹⁷ Forrás: Európai Bizottság (2012): Bizottsági szolgálati szakdokumentum.

megjelenését eredményezte, másrészt elismerést nyert a **kulturális terület gazdasági jelentősége**. A Maastrichti Szerződés egyik paragrafusában (128. cikk) jelent meg a **kulturális szabályozások vezérelve**: a jogi harmonizációt kizárta, a szubszidiaritás elvét hagyta érvényesülni, elősegítette a tagállamok együttműködését a kultúra területén. A Maastrichti Szerződés több ponton megfogalmazta, hogy a kultúra hozzájárul a minőségi oktatáshoz és szakképzéshez. Az **1997-es Amszterdami Szerződés 151. cikke létrehozta a Kultúra 2000 keretprogramot** a 2000–2006 közötti időszakra. Célja az intézmények között nemzetközi együttműködés támogatásával **egy közös európai kulturális térség** kialakítása volt.

Az Európai Unió Bizottsága javaslatára a jelenlegi programozási időszakban a kulturális területtel kapcsolatos fejlesztési célkitűzések nem jelentek meg – hasonlóan a korábbi időszakokhoz – **önálló prioritásként, hanem más átfogó célkitűzésekhez** (pl. foglalkoztatás bővítése, tartós növekedés elősegítése, egész életen át tartó tanulás feltételeinek megteremtése és javítása) **kapcsolódóan részesülhet a kulturális intézményrendszer az uniós fejlesztésekből**. A kulturális terület támogatására alkalmas pályázati források uniós szinten jelenleg három nagy csoportba sorolhatók¹⁸:

- **Az Európai Unió Kultúra (2007–2013) keretprogramja** (közös parlamenti-tanácsi határozat 1855/2006/EK alapján). Ez a Kultúra 2000 program folytatása, célja az európai jelentőségű, nemzetközi együttműködésben megvalósuló kulturális programok támogatása.
- **A regionális politika kulturális területet érintő támogatásai**. Ez alapvetően a Strukturális Alapok nyújtotta forrásokat jelenti.: az ERFA az infrastrukturális beruházásoknál, az ESZA a humán erőforrás fejlesztésében aknázhatók ki.
- Kulturális célokra is felhasználható **egyéb pályázati források**. Ilyen például a Tempus és Erasmus ösztöndíjak, vagy az EU 7. keretprogramja.

A kulturális intézményrendszer oktatást támogató szolgáltatási és infrastrukturális fejlesztésének – összhangban az egész életen át tartó tanulóval – alapvető uniós jogszabályi háttere az Európai Unió 2000. évi Lisszaboni Stratégiája¹⁹. A dokumentum megfogalmazta, hogy **figyelmet kell fordítani a kultúra szerepére az oktatásban tagállami szinten**, részben a tehetséggondozásban, részben a bevált gyakorlatok átvételében, illetve az új oktatási megközelítések kidolgozásában. Szintén érvényre juttatta azt, hogy **az EU-15 fejlettségi átlaga alatti GDP-vel rendelkező tagállamok külön támogatást kell kapjanak kulturális infrastruktúrájuk fejlesztésére 2007-2013 között**. Következtetéseivel 2006-ban az Európai Tanács és az Európai Bizottság kidolgozta „**az egész életen át tartó tanulóhoz szükséges kulcskompetenciák európai referenciakeretét²⁰**”.

Az uniós fejlesztéspolitika tehát jelenleg nem kezeli önálló prioritásként a kultúra és a kulturális intézményrendszer támogatását, de összhangban van a Lisszaboni Stratégia követelményeivel.

Az **Európa 2020** a következő évtizedre szóló európai uniós növekedési stratégia²¹. A kultúra hozzájárulása a stratégia megvalósulásához elsősorban az oktatás és kultúra közötti szinergiák erősítése és a kultúra szerepének erősítése az iskolai lemorzsolódás elleni küzdelemben révén jelenik

¹⁸ Forrás: http://europa.eu/pol/cult/index_hu.htm

¹⁹ Forrás: http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00100-r1.en0.htm

²⁰ 2006. december 18-i 2006/962/EK európai parlamenti és tanácsi ajánlás- Az egész életen át tartó tanulóhoz szükséges kulcskompetenciákról. Ezen ajánlás melléklete: A Kulcskompetenciák az egész életen át tartó tanulóhoz – Európai referenciakeret c dokumentum, amely elérhető: (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:010:0018:hu:pdf>)

²¹ Forrás: http://ec.europa.eu/europe2020/index_hu.htm

meg. A stratégia szintén hangsúlyozza a kultúra adta lehetőségeket az egész életen át tartó tanulásban és a munkaerő-piaci elhelyezkedésben.

A hazai stratégiák a kulturális intézményrendszer európai uniós támogatással megvalósuló fejlesztéseire vonatkozóan

A hazai fejlesztéspolitikába a kulturát az **Országos Fejlesztéspolitikai Koncepció** emelte be, amikor a kultúrát a gazdaságfejlesztés egyik alapjaként kezelte és elismerte, hogy Magyarországon a kulturális ellátáshoz való hozzáférés erősítésére és a kulturális intézményrendszer infrastruktúrájának javítására van szükség. Ez egyben megteremtette az alapot az uniós fejlesztéspolitikával való kapcsolódáshoz is – a Lisszaboni Stratégia megvalósításához szükséges fejlesztési irányok és intézkedések a „Nemzeti akcióprogram a növekedésért és foglalkoztatásért” c. dokumentumban fogalmazódtak²² meg.

A Magyarországon a **kulturális terület közvetlen és közvetett támogatása az alábbi stratégiák mentén valósul meg:**

- Egész életen át tartó tanulás Stratégia (2005)
- Kulturális Modernizáció Irányai (2006)
- Közművelődési Stratégia 2007–2013 (2007)
- Portál Program- A Könyvtárügy Stratégiája (2008-2013)²³

Az egész életen át tartó tanulásról szóló stratégia (2005)²⁴ (összhangban az Európai Tanács határozatával²⁵) megfogalmazza, hogy a **hazai fejlesztési környezetben aktuális feladat az egész életen át tartó tanulás hazai intézményrendszerének megerősítése**, az ehhez szükséges kulcskompetenciák fejlesztése. A stratégiát a 2212/2005. (X. 13.) sz. kormányhatározat emelte jogszabályi szintre. A stratégia egyik fontos eleme, hogy kimondja, az egész életen át tartó tanulás megvalósításakor a **formális oktatáson-képzésen túl építeni kell a nem formális és informális tanulásra is, amelyeknek Magyarországon természetes helyszínei a különböző kulturális intézmények és szervezetek**. Szintén meghatározó vezérelv, hogy az egész életen át tartó tanulás támogatása nem csak a humánerőforrás-fejlesztéséhez, hanem végső soron az esélyegyenlőség megteremtéséhez és a regionális egyenlőtlenségek megvalósításához is hozzájárul. Mindezekben erőteljesen érintette tette a kulturális intézményrendszert, annak infrastrukturális háttérét és szolgáltatási tevékenységeit. **A hazai stratégia lényegében az európai stratégiai alapelvekre épült, készítésében meghatározó volt az uniós programokkal való összhang megteremtése.** Ezek az alábbi főbb elemeket jelentik:

- az esélyteremtés;
- az oktatás, képzés és a munkaerőpiac kapcsolatának erősítése;
- az új kormányzati módszerek, közpolitikai technikák alkalmazása;

²² Forrás: <http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=13950>

²³ <http://ki.oszk.hu/content/portal-program>

²⁴ Forrás: 2212/2005. (X. 13.) Kormányhatározat.

²⁵ Forrás: Az Európai Tanács határozata, az egész életen át tartó tanulásról, 2002. június 27.(2002/C 163/01).

- az oktatás, képzés minőségének fejlesztése;
- az oktatás, képzés hatékonyságának javítása, ösztársadalmi ráfordításainak növelése;
- atipikus képzési formák fejlesztése.

A **Kulturális Modernizáció Irányai (2006)**²⁶ új irányokat jelenített meg a kultúra és az oktatás kapcsolatában, a két terület egymáshoz való közelítésében és hálózatközpontú fejlesztésében. Épülve a hazai Élethosszig tartó tanulás-stratégiára, alapvetően a **kulturális szolgáltatásokhoz való hozzáférés kiszélesítését tűzte ki célul az egész életen át tartó tanulás lehetőségeinek javításán keresztül**. Olyan ágazati reformtörekvéseket tartalmazott, amelyek később különböző stratégiák célkitűzéseiben és a hazai NSRK-t megvalósító operatív programokban jelentek meg és váltak életképes fejlesztési elképzelésekké 2007-2013 között. A kulturális modernizáció irányai és prioritásai közül azok, amelyek megvalósítása elkezdődött és/vagy megtörtént:

- **KÖZKINCS Program:** a kulturális vidékfejlesztés programja volt, új finanszírozási modell és szemléletmód bevezetésével. A Közművelődési Stratégiában jelent meg, mint beavatkozási terület a kulturális vidékfejlesztés komplex megvalósítására, a helyi, kistérség, megyei és regionális közművelődési feladatellátás területein.
- **AGÓRA Program** az integrált koncepció mentén működő multifunkcionális közösségi központok létrehozására. A Közművelődési Stratégiában jelent meg.
- **ALFA Program** a kulturális vidékfejlesztés szolgálatában, a helyi önkormányzatok által fenntartott múzeumi intézmények támogatását szolgáló program, amelykiállítások megújítását, „látogatóbarát”fejlesztését segíti elő, hazai finanszírozásban jelent meg.
- **MÚZEUMOK MINDENKINEK Program** a múzeumok látogatóbarát megújulását és oktatási-képzési szerepének infrastrukturális erősítését, valamint az iskolákkal való szorosabb együttműködést helyezte előtérbe.
- **PORTÁL Program:** Országos könyvtárfejlesztési stratégia 2008-2013-as időszakra vonatkozóan.
- **TUDÁSDEPÓ-EXPRESSZ Program:** A „Tudásdepó Expressz” program átfogó célja, hogy a könyvtári rendszer jobb hatásokkal szolgálja a minőségi oktatást, a formális oktatáson kívüli képzést és tanulást, a könyvtári szolgáltatásokkal megvalósítandó olvasási és digitális kompetenciák fejlesztését.

A **hazai Közművelődési Stratégia (2007-2013)**²⁷ **profilja** – összefüggésben az egész életen át tartó tanulóval kapcsolatos stratégiai célrendszerrel – **egyre inkább a nem formális és az informális képzésekben vállalt szerepkörrel azonosítható**. Beavatkozási területei részben a közművelődési intézmények tipikus és atipikus tanulási szolgáltatásainak fejlesztésére épült. A stratégia fejlesztendő kulcsterületei összhangban voltak a 1997. évi CXL. a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló törvénnyel. A stratégiai munkaanyag szervesen illeszkedett az alapvető tervezési dokumentumokhoz (LLL Stratégia, Kulturális Modernizációs Program, ÚMFT, TÁMOP, TIOP, ÚMVP). A stratégia pillérei (kulcsterületei) és beavatkozási területei projektgeneráló szemlélettel **alapvetően az ÚMFT OP-jainak megvalósítását tette lehetővé**. Ennek okán **stratégiai pillérei** a következők voltak:

- Kulturális vidékfejlesztés, területfejlesztés

²⁶ Forrás: http://www.okm.gov.hu/letolt/kultura/kulturalis_modernizacio_iranyai_061213.pdf

²⁷ Forrás: http://www.erikanet.hu/oldal.php?func=1&menupont_id=6549&objektum_tipus_id=61&objektum_id=358634

- A közművelődési intézmények szocio-kulturális szolgáltatásainak fejlesztése
- Az élethosszig tartó tanulás szakterületei
- A kreativitás és önkifejezés alkotói és közösségei
- Az info-kommunikációs technológia szakmai megjelenésének formái

A beavatkozás célkitűzéseinek megvalósulását szolgáló, a stratégiailag támogatandó feladatokban egyértelművé tette a finanszírozás formáit, például:

- AGÓRA Program szakmai gondozása TIOP-ban,
- Közművelődési intézmények revitalizációja ROP-okban,
- Közkincs Program megvalósítására pályázati lehetőségek (NKA),
- „Építő Közösségek” oktatást fejlesztő programokhoz való csatlakozás finanszírozása TÁMOP forrásból.

Új elem, ami a Kulturális Modernizációs Programban nem szerepelt: az **AGÓRAPlusz**. Az **AGÓRA**, **AGÓRAPlusz**, **Tengertánc** és **PANKKK országos határkörü fejlesztések** – a KÖZKINCS Program részeként – együttesen járultak hozzá a regionális közművelődési hálózat megerősítéséhez a működési feltételek kialakításához.

Összességében megállapítható, hogy a Közművelődési Stratégia több szakterületen komplex módon hozzájárult az **egész életen át tartó tanuláshoz való hozzáférés esélykiegyenlítésére**. A beavatkozások célja elsősorban az volt, hogy **mindenkihez eljussanak a felnőttkori tanulási lehetőségek**, a közművelődési intézményekben működő **szakkörök, klubok, bemutatók, kampányok, vetélkedők előadások és más együttlétek** alkalmain megszerezhető **atipikus (nem formális) kompetenciák** révén.

A **Könyvtárügy Stratégiája**²⁸ – a Portál Programon keresztül – 2008-2013-as időszakra a **különböző típusú könyvtárak összehangolt fejlesztési lehetőségeinek erősítését fogalmazta meg**. A stratégia szerint a könyvtár:

- közvetítsen minden nyilvánosságra került információt és adatot, kiemelten biztosítson hozzáférést a nemzeti kultúra dokumentumaihoz – határokon innen és túl (figyelembe véve a határon túli magyarság felhasználói igényeit is);
- a használatközpontúság szellemében a könyvtári épülettől és a nyitvatartási időtől függetlenül biztosítson hozzáférést ezen információkhoz és adatokhoz, valamint a könyvtári szolgáltatások jelentős részéhez;
- új módszerekkel és programokkal járuljon hozzá az olvasáskultúra fejlesztéséhez;
- közösségi szolgáltatásaival és a felnőttképzés támogatásával segítse elő az életminőség javítását, a foglalkoztatottság és az egyének versenyképességének növelését;
- törekedjen a könyvtárhasználat népszerűsítésére, kiemelt figyelmet fordítson az új könyvtárhasználók támogatására.

²⁸ <http://www.nefmi.gov.hu/kultura/konyvtar/konyvtari-terulet-100622-1>

A könyvtárfejlesztési stratégiai célok jövőképükben, kiemelt kulcsterületeikben és beavatkozási feladataikban egyaránt a hazai NSRK-hoz való minél hatékonyabb illeszkedést követték. Fontos kiemelni, hogy az átfogó célok között markánsan jelent meg, hogy bizonyos kompetenciák fejlesztése révén a könyvtár nélkülözhetetlen szerepet tölt be a formális oktatás, valamint a nem formális és informális tanulás támogatásában. A stratégiában **4. kiemelt célként jelent meg, hogy a könyvtári szolgáltatások javítása a felnőttképzés támogatásával elősegíti az életminőség javítását, a foglalkoztatottság és az egyének versenyképességének növelését.**

A hazai Nemzeti Stratégiai Referenciakeretek által definiált fejlesztési célok és horizontális politikák a kulturális intézmények és szervezetek támogatására

A hazai kulturális intézményrendszer oktatást támogató szolgáltatási és infrastrukturális fejlesztése több okból jelent meg a hazai Nemzeti Stratégiai Referenciakeretben:

- Az ilyen jellegű fejlesztések már középtávon együtt járnak azzal, hogy a kulturális intézmények mind szélesebb körben bekapcsolódnak a formális oktatásba, ezáltal a minőségi oktatás feltételeinek javításába. (TÁMOP, TIOP tervezési rendszerben)
- A kulturális intézmények és szervezetek a nem formális és az informális oktatási formák szervezésén keresztül tevékenységeikkel részt vesznek az egész életen át tartó tanulás megvalósításában. (TÁMOP, TIOP tervezési rendszerben)
- A területfejlesztésben és a kulturális örökség megőrzésében a turizmus kiaknázandó potenciálként jelent meg. (ROP tervezési rendszerben)

A továbbiakban részletes áttekintést nyújtunk, hogy a releváns fejlesztéspolitikai szakdokumentumokban – *Új Magyarország Fejlesztési Terv (2006); Társadalmi Megújulás és Társadalmi Infrastruktúra Operatív Programok (2006); Új Széchenyi Terv (2011); Nemzeti Reform Program (2011), illetve a Széll Kálmán Terv 2.0 – Nemzeti Reformprogram 2012* – definiált fejlesztési célokhoz miként kapcsolódik a kulturális intézményrendszer.

Az **Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT)** mint a II. Nemzeti Fejlesztési Terv²⁹ 2006-ban került elfogadásra, legfontosabb célja a foglalkoztatás bővítése és a tartós növekedés feltételeinek megteremtése volt a 2007–2013 közötti uniós költségvetési időszakra vonatkozóan. Az ÚMFT helyzetértékelésében a **három helyen került közvetlenül említésre a kultúra: a kulturális értékekhez való hozzáférés, az épített örökség problémái, és egyes régiók kulturális turisztikai lehetőségei** kapcsán.

A **kultúra értékeihez való hozzáférés értékelése** kapcsán a dokumentum megállapította, hogy hazánk a különféle művészeti ágak területén **gazdag szellemi-kulturális örökséggel** rendelkezik, amiket viszont **jobban kell hasznosítani**. A szakdokumentum megfogalmazta, hogy a szellemi kulturális örökség területén a legfőbb cél a kultúrához való hozzáférés javítása, mert ugyan a kulturális intézményekkel való **területi lefedettség jó Magyarországon**, azonban jelentős egyenlőtlenségek vannak a kulturális lehetőségekhez, a közművelődési szolgáltatásokhoz való hozzáférésben a falvak és a városok között. Szintén megnevezésre került, hogy **a kulturális**

²⁹ Forrás: http://www.nfu.hu/uj_magyarorszag_fejlesztési_terv_2

intézmények nem képesek kellő mértékben kihasználni a kultúra társadalmi felzárkózást elősegítő, kreativitást megalapozó, a társadalmi közeget aktivizáló lehetőségeit.

Az ÚMFT helyzetértékelésében a kultúra területén feltárt gondok és hiányosságok felszámolására, illetve a meglévő kulturális adottságok kiaknázására megjelenik **a kultúra és a kulturális intézményrendszer támogatása a horizontális politikákban, vagyis a környezeti és társadalmi folyamatok fenntarthatóságára, illetve a kohézió erősítésére** szolgáló szakpolitikákban. A fenntarthatóságon belül a hozzáférés növelése, a kulturális örökség megóvása, és a kulturális nevelés, mint a társadalmi folyamatok fenntarthatóságához kapcsolódó folyamat jelenik meg. A kohézió erősítése az esélyegyenlőségi különbségekből adódó problémák leküzdésére, a területi kiegyenlítés folyamataira és az elmaradott területek felzárkóztatására, a társadalmi integrációra vonatkozik.

A közművelődési, a könyvtári és a múzeumi szakterületen fejlesztendő területek az oktatás minőségét és hozzáférhetőségét támogató prioritásokkal (TÁMOP 3., illetve TIOP 1.) összhangban az ÚMFT alapján a következők voltak:

1. Az oktatási-kulturális intézmények interszektorális és egymás közötti együttműködését szolgáló infrastruktúra fejlesztése

Ez a beavatkozás tartalmazta a kulturális intézmények és szervezetek működési feltételeinek javításához, új funkciókkal való bővüléséhez szükséges infrastruktúra fejlesztését, valamint az eszköz- és információs-kommunikációs fejlesztéseket. Elsődlegesen a TIOP programok keretében valósultak meg az ilyen jellegű beruházások.

2. Múzeumok látogatóbarát fejlesztése és oktatási-képzési szerepének infrastrukturális erősítése

A programban megfogalmazott célokat szolgáló eszközrendszerek bővítése és hatókörük kiszélesítése érdekében (pl. TÁMOP 3.2.8. és TIOP 1.2.2 révén) olyan beruházások támogatása valósult meg, amelyek célja **a múzeumok szocio-kulturális szolgáltatásainak modernizálásához, és nyitottabbá, befogadóbbá tételéhez, a kulturális intézmények oktatási-képzési szerepének erősítéséhez szükséges humán és tárgyi infrastrukturális háttér fejlesztése.**

3. Könyvtárak szolgáltatásainak korszerűsítése és oktatási-képzési szerepének infrastrukturális erősítése

A Portál programban található célok elérése érdekében a könyvtárhasználók igényeinek hatékonyabb kielégítését célzó szolgáltatás- és infrastrukturális fejlesztésekre került sor, valamint nagy hangsúllyal jelentek meg az oktatást támogató adatbázisok, az olvasáskultúra fejlesztése és a használók illetve a szakemberek nem formális képzése.

4. Közművelődési intézmények képzéseinek megújítása és oktatási-képzési szerepének infrastrukturális erősítése

A közművelődési intézmények képzési kínálatának megújítása, fejlesztése, felnőttképzési akreditáció megszerzésének támogatása a Társadalmi Megújulás Operatív Programban (2007-

2013)³⁰ jelent meg, amelyhez kapcsolódó infrastrukturális háttérfejlesztések forrását elsősorban a a Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program, illetve a Regionális Operatív Programok biztosítják³¹.

A kultúra és a kulturális intézményrendszer közvetlen támogatása nem jelenik meg a TÁMOP prioritási tengelyei és beavatkozási területei között, hanem közvetetten „A minőségi oktatás és hozzáférés biztosítása” prioritási tengely révén, például olyan beavatkozási területek kapcsán, mint „A kompetencia alapú oktatás elterjedésének támogatása”, „A közoktatási rendszer hatékonyságának javítása, újszerű megoldások és együttműködések kialakítása”.

TÁMOP specifikus céljai között szerepel az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciák megvalósítása, összhangban a 2212/2005. (X.13.) kormányhatározattal, és a 2006/962/EC ajánlással. A stratégia megvalósulását szolgáló feladatok kapcsán cél, hogy az oktatás és képzés minősége, hozzáférhetősége és hatékonysága egyaránt javuljon minden oktatási és képzési szint esetében.

A TÁMOP dokumentum helyzetértékelésében megnevezésre került, hogy a **kulturális szolgáltatások atipikus képzési szerepükön keresztül jelentősen javítják az elmaradott, leszakadó térségek népességének esélyeit.** Különösen fontos ez annak a mintegy 800 településnek az esetében, ahol iskola hiányában a kulturális közösségi szintek a képzések és közszolgáltatások egyetlen lehetséges helyszínei. Tehát, a területfejlesztés releváns lehetőségeként is értelmezhető, a közösségfejlesztésre, a közösségi művelődésre építve.

TÁMOP finanszírozásban a felnőttkori képzésben is megjelenik a kulturális intézményrendszer (pl. közművelődési intézmények) szerepe. Az operatív program átfogó céljaként megfogalmazott munkaerő-piaci aktivitás növelésének és a munkaerő foglalkoztathatóságának feltétele, hogy rendelkezésre álljon a munkaerőpiac által elvárt tudással rendelkező, a változásokhoz rugalmasan alkalmazkodni képes munkaerő. Ennek meghatározó feltétele, hogy a munkavállalási korúak képesek legyenek tudásuk, képességeik folyamatos fejlesztésére. Minthogy az egész életen át tartó tanulásban való részvételre való alkalmasság jelentős mértékben függ a gyerekkori fejlődéstől, az e területen elérhető javuláshoz elengedhetetlen az oktatási, képzési rendszerek átfogó korszerűsítése, a formális, nem formális és informális tanulási rendszerek összekapcsolása, együttműködésük támogatása, szinergikus kapcsolataikból adódó hatások érvényre juttatása. A felnőttkorú lakosság munkaerő-piaci aktivitásának növelésében, a tanulási esélyek megteremtésével, a változásokhoz való alkalmazkodás elősegítésében a kulturális intézmények meghatározó szerepet tudnak vállalni. Ezen belül a közösségi művelődés teret és helyet ad a polgárok önfelismerésére épülő és az szolgáló tevékenységeknek.

A Társadalmi Megújulás Operatív Program szorosan kapcsolódik a Társadalmi Infrastruktúra Operatív Programhoz (TIOP): ez utóbbi kiegészítő jelleggel biztosítja a TÁMOP fejlesztések céljait és beavatkozásait. A kulturális intézményrendszer oktatást támogató szolgáltatási és infrastrukturális fejlesztései kapcsán a TIOP oktatási és kulturális intézmények közötti együttműködést támogató infrastruktúra fejlesztése a meghatározó a TÁMOP **„Minőségi oktatás és hozzáférés biztosítása mindenkinek”** prioritási tengelyhez kapcsolódóan: ez például jelenti a **multifunkcionális közösségi központok kialakítását, közgyűjtemények iskolabarát fejlesztését és oktatási-képzési szerepük erősítését** (ld. 4. táblázat).

³⁰ Forrás: <http://www.nfu.hu/doc/5>

³¹ Különös hangsúllyal az akadálymentesítésre

4. táblázat: A kulturális intézményrendszer oktatást támogató fejlesztéseinek megjelenése a TÁMOP prioritási tengelyekben

TÁMOP prioritási tengelyek	Kapcsolódó elemek a TIOP-ban
Minőségi oktatás és hozzáférés biztosítása mindenkinek – A közoktatási rendszer hatékonyságának javítása újszerű megoldások és együttműködések kialakítása részeként: közművelődési intézmények atipikus, nem formális és informális képzési szolgáltatásainak fejlesztése	Az oktatási és kulturális intézmények együttműködését támogató infrastruktúra fejlesztése: közösségi, képzési, szolgáltatási és élményfunkciókat tartalmazó multifunkcionális közösségi központok létrehozása a megyei jogú városokban és a versenyképességi pólus, illetve társpólus városokban.
A közoktatási rendszer hatékonyságának javítása újszerű megoldások és együttműködések kialakítása részeként: muzeális intézmények oktatási és képzési szerepének erősítése. Múzeumpedagógiai foglalkozások fejlesztése.	Az oktatási és kulturális intézmények együttműködését támogató infrastruktúra fejlesztése: muzeális intézmények iskolabarát fejlesztése: fizikai feltételek (tanulmányi raktárak, látványtárak és múzeumpedagógiai foglalkoztatók) megteremtése a TÁMOP-ban tervezett múzeumpedagógiai szakmai program megvalósításához.
A közoktatási rendszer hatékonyságának javítása újszerű megoldások és együttműködések kialakítása részeként a könyvtári hálózat fejlesztése: Oktatáshoz kapcsolódó könyvtári hálózat- és hozzá kapcsolódó szolgáltatások fejlesztése. Olvasáskultúra fejlesztése, könyvtári nem formális és informális képzések fejlesztése. Helyi és országos szintű fejlesztési programok	Az oktatási és kulturális intézmények együttműködését támogató infrastruktúra fejlesztése: a könyvtári rendszerek TÁMOP-ban megvalósuló szolgáltatás-fejlesztések infrastrukturális hátterének megalapozás, kialakítása.

Forrás: <http://www.nfu.hu/doc/5>

„Minőségi oktatás és hozzáférés biztosítása mindenkinek” prioritási tengely célja az oktatás eredményességének és hatékonyságának növelése és az egész életen át tartó tanulás feltételeinek megteremtése. A támogatható területek között a következőképpen jelennek meg a kulturális intézmények és szervezetek:

- Az oktatási és kulturális intézmények együttműködésének erősítése.
- A formális, nem formális és informális rendszerek összekapcsolása.
- Az interkulturális nevelés fejlesztése, a nemzetiségi és migráns tanulók és felnőttek beilleszkedésének támogatása.

A Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program (TIOP)³² – összhangban a hazai NSRF-val – a humán **közszolgáltatások fizikai infrastrukturális feltételeinek** fejlesztésével kíván hozzájárulni a tartós növekedéshez és a foglalkoztatás bővítéséhez. Legfőbb törekvése, hogy megteremtse a TÁMOP beavatkozásainak sikeres végrehajtásához, valamint a fenti ágazatok intézményrendszerének átfogó

³² Forrás: <http://www.nfu.hu/doc/5>

reformjához szükséges fizikai infrastrukturális előfeltételeket, így biztosítva egyenlő hozzáférést a minőségi szolgáltatásokhoz.

A TIOP helyzetelemzésében megfogalmazásra került, **hogy a hazai kulturális intézményrendszer és annak szolgáltatásai infrastrukturális elmaradottságaik miatt nem támogatják kellő hatékonysággal az egész életen át tartó tanulás stratégiát.** A kultúra hatékony kompenzáló szerepét jelentősen gátolja, hogy a kulturális szolgáltatásokhoz való hozzáférés egyenlőtlen, a nem formális és informális tanulásban fontos szerepet vállaló közművelődési és közgyűjteményi (könyvtár, muzeális intézmény, levéltár) intézményrendszer helyi szinten szétagolt, az intézmények fizikai infrastruktúrája leromlott és technológiailag elavult. Az elkülönült közösségi terek (művelődési házak, könyvtárak, teleházak, e-pontok stb.) együttműködése esetleges, önmagukban nem játszanak kellően hatékony szerepet a közösség életében. A közművelődési intézményhálózat esetében fokozottan kimutatható a szétagolt intézményi működés, a leromlott infrastruktúra. A korszerű feladatellátást az IKT-eszközök hiánya is nagyban gátolja.

A TIOP valósította meg az **AGÓRA Programot** (TIOP 1.2.1.) a **multifunkcionális közösségi központok és területi közművelődési tanácsadó** szolgálat infrastrukturális feltételeinek kialakítására. Szintén a TIOP keretében került sor az **AGÓRA PÓLUS, Pólus- illetve társ-pólus városok innovatív kulturális infrastruktúra fejlesztéseinek támogatására (TIOP-1. 3. 3).** A konstrukció átfogó célja volt a fejlesztési pólusok és társ-központok versenyképességének növelése a kulturális alapú városfejlesztés eszközeivel.

2010 utáni időszakban az élethosszig tartó tanulás feltételeinek megteremtése, a szféra támogatása továbbra is a kormányzati fejlesztéspolitika fókuszában maradt. Az **Új Széchenyi Terv (2011)**³³ Foglalkoztatási Programjában jelenik meg az egész életen át tartó tanulás támogatási prioritása. A Foglalkoztatási Program *„a rugalmasság és a biztonság szempontjainak érvényesítéséhez egyrészt az aktív munkaerő-piaci politikák támogatásán keresztül járul hozzá, másrészt a változásokhoz való alkalmazkodás alapvető eszközeinek tekinti a szak- és felnőttképzés támogatását, az egész életen át tartó tanulás ösztönzését, valamint a család és a munka összehangolását segítő intézkedéseket is”.*

Az **Európa 2020 Stratégia** keretében az Európai Unió szintjén megfogalmazott öt kiemelt számszerű célkitűzés³⁴ eléréséhez Magyarország a 2011. évi **Nemzeti Reform Programban** rögzítette célkitűzéseit és vállalásait. A **Nemzeti Reform Program (2011)**³⁵ 28. intézkedése *„A közoktatás céljainak megvalósulását támogató, a kulturális intézmények által nyújtott nem formális és informális tanulási formák és programok biztosítása, különösen a korai iskolaelhagyás megelőzése érdekében”.* Az intézkedés célja a **kulturális intézmények** – művészeti intézmények, könyvtárak, muzeális intézmények, közművelődési intézmények - **által nyújtott nem formális és informális tanulás támogató programok biztosítása**, amelyek elősegítik a gyermekek, tanulók személyiségfejlődését, kreatív képességeinek kibontakoztatását, hátrányainak kompenzálását, miközben hatékonyan segítik a kompetenciafejlesztést is. Az intézkedés elsősorban a hátrányos helyzet és a szegénység okozta lemaradás csökkentésére szolgál. Így például a kulturális intézkedések (**„Tudásdepó Expressz”, „Építő közösségek”, „Múzeumok mindenkinek” programok**) az oktatás célkitűzésnél és a szegénység felszámolásánál is megjelenik.

³³ Forrás: <http://www.nfu.hu/doc/2670>

³⁴ Ezen célkitűzések: foglalkoztatás, kutatás-fejlesztés, klíma-energia, oktatás és társadalmi felzárkóztatás

³⁵ Forrás: www.kormany.hu/download/0/.../Nemzeti%20Reform%20Program.p..

A 2012. évi Nemzeti Reform Programban (amely a Széll Kálmán Terv 2.0. dokumentum részét képezi) a kulturális intézmények NRP céljaihoz történő hozzájárulásban változás nem történt (oktatás–korai iskola elhagyás, illetve társadalmi felzárkóztatás–szegénység elleni küzdelem). A 2011. évi Nemzeti Reform Program 28. intézkedésének folytatását jelenti a Széll Kálmán Terv 2.0 46. intézkedése: A közoktatás céljainak megvalósulását támogató, a kulturális intézmények által nyújtott nem formális és informális tanulási formák és programok biztosítása. Az intézkedés új eleme, hogy a közoktatást támogató kulturális szolgáltatások mellett **a kulturális értékekhez való hozzáférés erősítését is célozza**. Az egyenlő esélyű hozzáférés megteremtése érdekében **digitális kulturális tartalomfejlesztést** (így a Magyar Nemzeti Digitális Archívum – MaNDA) is nevesít az intézkedés. A 2012. évi NRP-ben az említett 46. intézkedés mellett a kultúra a 38. intézkedéssel is szerepelt: Kutatás-fejlesztés, innováció céljainak megvalósulását támogató közművelődési informatika fejlesztése, versenyképes szolgáltatások megjelenése az EU kreatív és kulturális iparban címmel.

Összefoglalásként megállapítható, hogy **az EU által a lisszaboni stratégiában kitűzött célokat Magyarország saját nemzeti céljaiban és NSRK prioritásaiban is megjelenítette**. Már az **Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió** is a kultúrát a gazdaságfejlesztés egyik alapjaként kezelte, és elismerte, hogy Magyarországon a kulturális ellátáshoz való hozzáférés erősítésére és a kulturális intézményrendszer infrastruktúrájának javítására van szükség. A TÁMOP leszögezi, hogy a oktatás minőségének javítása során jelentősen növelni kell az eredményességet az alap- és kulcskompetenciák fejlesztésében, az egész életen át tartó tanulás megalapozásában.

A kulturális intézményrendszer oktatást támogató szolgáltatási és infrastrukturális fejlesztéseire vonatkozó stratégiai elképzelések átfogóan a Kulturális Modernizációs Programban jelentek meg. Erre épült stratégiák nemcsak a nemzeti törekvéseket, hanem egyben az uniós fejlesztési prioritásokat is tartalmazták, ezek okán került be a kulturális intézményrendszer uniós forrásokból való támogatási lehetősége az NSRK-ba és annak OP-jaiba.

A kulturális intézmények és szervezetek éppen az egész életen át tartó tanulás megvalósításán és a minőségi oktatás egyenlő esélyű feltételeinek megteremtésén keresztül közvetlenül is kapcsolódnak az NSRK és NRP céljaihoz, ezzel hozzájárulva a hazai kulturális intézményrendszer szolgáltatási és infrastrukturális modernizációjához.

A kulturális intézmények és szervezetek szabályozási és fenntartói környezete

A jelenlegi támogatási időszak kezdete és a hazai NSRK elindulása óta a legfontosabb aktuális változások a szabályozási környezetben a következők voltak:

- **A 52/2011. (VIII. 18.) NEFMI rendelet - A muzeális intézmények működési engedélyéről szóló 2/2010. (I. 14.) OKM rendelet módosításaként – a tematikus múzeum működési engedélyének kiadását a múzeum a gyűjtőkörének megfelelő állandó és időszakos kiállítás bemutatásához kötötte, valamint a kiállításokhoz kapcsolódó közművelődési és múzeumpedagógiai szolgáltatások nyújtását írta elő.**
- **A megyei önkormányzatok és a Fővárosi Önkormányzat kulturális intézményeinek állami tulajdonba vétele a 2011. évi CLIV. Törvény, illetve a 258/2011. (XII. 7.) Kormányrendelet alapján.** Állami tulajdonba kerültek a közművelődési szakmai tanácsadást, szolgáltatást ellátó közművelődési intézmények, a megyei muzeális intézmények, a megyei könyvtárak, és a megyei levéltárak. A megyei önkormányzatok helyett átmenetileg (2012-ben) a **megyei intézményfenntartó központok (MIK)** látták el a fenntartói feladatokat. **2012. január 1-től a**

megyéktől államilag átvett intézményi rendszer ideiglenesen kettős irányítás alatt állt: szervezetenként és pénzügyileg a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztériumhoz (KIM) tartozó MIK-ekhez sorolták be, viszont a szakmai irányítás a Nemzeti Erőforrás Minisztériumhoz (NEFMI) tartozott.

- A 1316/2011 (IX.19) Kormányhatározat: A 2011. évi költségvetési egyensúlyt megtartó intézkedésekről a kulturális intézmények egy részét érzékenyen érintette, hiszen a Kormány az irányítása alá tartozó fejezeteknél 2011. szeptember 20.-tól **beszerzési tilalmat rendelt el** az intézményi beruházás tekintetében, ami többek között az irodai gépek beszerzésére is kiterjed. Ezen túlmenően pedig megtiltja egyrészt a bérleti és lízing díjakra, külső cégektől megrendelt, közszolgáltatások körébe eső feladatokra vonatkozó új szerződések kötését, illetve a lejáró szerződések meghosszabbítását. Ugyanezen szabály vonatkozik a „szellemi tevékenység végzésére kifizetés” elnevezéssel illetett szerződésekre is.
- Ugyancsak fenntartóváltással kapcsolatos jogszabály a köznevelési feladatot ellátó egyes önkormányzati fenntartású intézmények állami fenntartásba vételéről szóló 2012. évi CLXXXVIII. törvény. Ez szabályozza többek között, hogy a Klebelsberg Intézményfenntartó Központba mely pályázatok kerülnek át. Az általános művelődési központok esetében a köznevelési, közoktatási pályázatokat a tankerületek veszik át, míg a kulturális pályázatok a jogutód közművelődési intézménynél vagy a fenntartó önkormányzatnál maradnak.
- A megyei önkormányzati intézmények átvételéről szóló 2011. évi CLIV. alapján állami tulajdonba került, közművelődési szakmai tanácsadást, szolgáltatást ellátó **közművelődési intézmények fenntartását** és az egyéb többfunkciós intézmények korábbi megyei közművelődési szakmai tanácsadó, szolgáltató feladatait – a feladat ellátásához rendelkezésre álló személyi, tárgyi és pénzügyi feltételek egyidejű átvételével – **2013. január 1-jétől az emberi erőforrások minisztere látja el.**
- **A 1311/2012. (VIII. 23.) Kormányhatározat** – a megyei múzeumok, könyvtárak és közművelődési intézmények fenntartásáról – döntött arról, hogy a 2011. évi CLIV. Törvény alapján állami tulajdonba és fenntartásba került **megyei könyvtárak, megyei múzeumok, megyei múzeumi szervezetek, megyei közművelődési intézmények 2013. január 1-jétől a megyeszékhely megyei jogú városok** – Pest megyében Szentendre Város Önkormányzata³⁶ – **fenntartásába**, illetve a fenntartó önkormányzat tulajdonába kerültek. **Bizonyos esetekben³⁷ a megyei múzeumok tagintézményei 2013. január 1-jével a területi elhelyezkedésük szerint illetékes települési önkormányzatok fenntartásába kerültek.** Az önkormányzatok közgyűjteményi és közművelődési feladatainak ellátását, a megyei hatókörű városi múzeumok, illetve megyei könyvtárak állami feladatainak ellátását az állam 2013. január 1-től a helyi önkormányzatok költségvetési fejezetében támogatja.
- Az Országgyűlés 2012. október 8-án elfogadta **2012. évi CLII. törvényt** a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény módosításáról. A törvénymódosítás a kulturális intézmények és szervezetek alapszabályait érintette, így rendkívül fontos, még akkor is, ha 2013 január 1.-i a hatályba lépése miatt a vizsgált konstrukciók megvalósítására hatással nem lehetett. Fejlesztéspolitikai szempontból a módosítás legfontosabb irányának **a kulturális intézmények élethosszig tartó tanulásban betöltött szerepének erősítése tekinthető**, amely egyaránt meghatározza a muzeális intézmények, nyilvános könyvtárak és közművelődési intézmények működését. A törvény a nyilvános

³⁶ A 2012 évi CLII. törvény 8. paragrafusában alapján Szentendren túl- Komárom-Esztergom megye esetében Tata Város Önkormányzata is fenntartóvá vált.

³⁷ A nem megyeszékhely megyei jogú városban vagy Pest megye esetében Szentendren működő valamennyi tagintézmény esetében a települési önkormányzathoz kerültek az intézmények, bár ettől szerződéses kötelezettségvállalással el lehetett térni, így vállalta fel Szentendre város önkormányzata például a Tápiószelén működő Blaskovich Múzeum fenntartását.

könyvtárak alapfeladatait például kibővítette a digitális írástudás, az információs műveltség elsajátítás és az az egész életen át tartó tanulás folyamatában történő feladatellátással. Kiemelten megjelenik az oktatásban, képzésben részt vevők információellátásának és a tudományos kutatásnak a támogatása és a közösségi, közművelődési rendezvények szolgáltatási szinten történő megjelenése.

- Fontos új elem (91/A. § (1) alapján), hogy a törvény **a 15 ezer fő alatti településeken a kulturális intézmények egy szervezetten belüli integrációját teszi lehetővé.**
- A **1107/2012. (IV. 11.) Korm. határozat: A megyei levéltáraknak a Magyar Országos Levéltárba történő beolvadásáról**, amelynek alapján a megyei levéltárak megszűnnek, egyúttal a Magyar Országos Levéltárba olvadnak be 2012. szeptember 30-i nappal.
- Az eredeti 258/2011. (XII. 7.) Kormányrendelet 419/2012. számon (XII. 29.) módosított rendeletének 4. §. értelmében **a megyei intézményfenntartó központok 2013. március 31-én a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóságba történő beolvadással megszűnnek.** A megyei közgyűjteményi és közművelődési intézményrendszer végleges fenntartói és működési rendszerének kialakítása 2013. végéig lezárul. Bár nem szakterületi szabályozásról van szó, de hatásaiban a **2012. évi CCVIII. törvény** rendkívül komoly mértékben érinti a különböző kulturális intézményeket. A 2012. évi CCVIII. törvény egyes törvényeknek a központi költségvetésről szóló törvény megalapozásával összefüggő, valamint egyéb célú módosításáról 10. §-a alapján ugyanis **az öregségi nyugdíj folyósítását szüneteltetni kell, ha a nyugdíjas közalkalmazotti, közszolgálati jogviszonyban áll.**

Ezen vázlatos áttekintés is érzékelteti, hogy az NSRK indulása óta a kulturális intézmények környezete alaposan megváltozott. **Ezen változások hatásait a kulturális intézményekre az alábbiak szerint összegezhetjük** – az érintett intézmények vezetőivel folytatott **fókuszcsoportos interjúk eredményei alapján.**

- 2013-ig a kulturális intézmények **finanszírozási helyzete folyamatosan és tendenciózan romlott.** Az intézményhálózat a finanszírozás tekintetben is rendkívül differenciált, a fenntartók hozzájárulási képessége és hajlandósága eltérő, ahogyan az egyes szakterületek bevételi és kiadási struktúrája is eltér, de általánosságban megfogalmazható, hogy a tervezhető támogatások jellemzően csak a bért fedezik, a működtetés, a fenntartás, a szakmai munka finanszírozására csak a működési bevételek, pályázati támogatások jelenthetik a forrást, ami **bevételi kényszert** jelent a kulturális intézmények számára. Ez a bevételi kényszer erőteljesen befolyásolja az intézmények működési irányát, s tevékenységét s megfogalmazódott, hogy ez végső soron egyes társadalmi csoportok kiszorulásával jár/járhat együtt, ami viszont a társadalmi integráció ellenében hat.
- A 2011 szeptemberében, értékhatártól függetlenül elrendelt **intézményi beruházási – beszerzési tilalom** az állami fenntartású kulturális intézményeknél súlyosan érinti például az irodatechnikai–informatikai eszközök (PC, szerverek) működtetését, pótlását.
- A finanszírozási helyzet romlásával párhuzamosan **a kulturális intézmények foglalkoztatottainak száma tendenciózan és jelentős mértékben csökkent** az utóbbi években. Az egyes intézmények eltérő kiinduló állapota ellenére is általánosnak mondható **a legalább 10%-ot elérő létszámcsökkenés** a kulturális intézményeknél, de a hazai könyvtárügy központi szereplője, az Országos Széchényi Könyvtár esetében ez a 20 százalékot is megközelíti.
- Nehezen előrejelezhető hatása lesz a kulturális intézményekben foglalkoztatottak számának alakulására az **öregségi nyugdíjfolyósítás szabályozásának módosítása** (ld. 2012. évi CCVIII. törvény 10. §), amely különösen a muzeális intézményeket érinti

negatívan, hiszen mindezidáig a teremőri feladatokat jellemzően nyugdíjasok látták el. A probléma azonban nem szűkíthető le a muzeális intézményekre – például az Országos Széchényi Könyvtár esetében ez a módosítás várhatóan további 2–3 százalékos létszámleépítést eredményez majd.

- A megyei önkormányzatok fenntartásából kikerült kulturális intézmények bő egy év alatt két fenntartóváltáson is átestek. A támogatási szerződésben rögzített kötelezettségeknek, így a **fenntartási kötelezettségnek is az intézmények eleget tettek**, új pályázatok benyújtásával kapcsolatban viszont voltak problémák. Egyes megyékben a fenntartó nem, vagy csak minisztériumi (EMMI) közbenjárásra volt hajlandó a pályázatok benyújtását támogatni, ami érezhetően **visszavetette a pályázói aktivitást**. A második fenntartóváltás során MIK-től az intézmények a megyeszékhely, illetve Pest megyében Szentendre város fenntartásába kerültek az érintett kulturális intézmények. A változás megítélése egyrészt pozitív, hiszen az érintett kulturális intézmények így végre valódi fenntartóhoz kerültek, amely valóban a magáénak érezheti az intézményeket s ennek megfelelően járulhat hozzá működéséhez, fejlesztéséhez. A változás negatívuma ugyanakkor, hogy az intézmények átadását számos pénzügyi anomália kísérte, aminek eredményeként több muzeális intézményben a gázszolgáltató megszüntette a szolgáltatást.

Összességében megállapítható, hogy **a kulturális intézmények számára az elmúlt évek egy kifejezetten instabil szabályozási, finanszírozási környezetet jelentett, ennek ellenére a vizsgált támogatási konstrukciók megvalósítására – mint azt a későbbiekben látni fogjuk – magas szinten került sor.**

A forrásabszorpció vizsgálata

A kulturális intézmények és szervezetek oktatást támogató vizsgált fejlesztéseinek támogatására a 2007-2013-as tervidőszakban eredetileg 54,3 milliárd forintot terveztek be. A ténylegesen a fejlesztések megvalósítására rendelkezésre álló keret (ld. 5. táblázat), ennél lényegesen nagyobb (folyó áron számítva 69,8 milliárd Ft). A növekedés hátterében részben az euróárfolyam változása (ami a 2007. évi 248 Ft/Euróról 2013.-ra 280 Ft/Euróra változott), részben pedig a támogatási keret többszöri változásainak – összességében pozitív egyenlege áll.

5. táblázat: A releváns támogatási konstrukciók keretének indikatív alakulása (2007-2013)

Konstrukció	Név	A konstrukció 7 éves kerete, 248 Ft/euro árfolyam mellett (Ft), az első releváns AT adatai alapján	Aktuális keret 280 Ft/euro árfolyam esetén, (NFÜ 2013 adatszolgáltatás alapján), Ft
TÁMOP			
TÁMOP 3.2.3	„Építő közösségek” - közművelődési intézmények az egész életen át tartó tanulását	12 388 047 888	11 560 548 495
TÁMOP 3.2.4	„Tudásdepó-Expressz” - A könyvtári hálózat nem formális és informális képzési szerepének erősítése az élethosszig tartó tanulás érdekében	8 338 791 432	8 966 129 094
TÁMOP 3.2.8/A	"Múzeumok mindenkinek" Program - Múzeumok oktatási -képzési szerepének erősítése - "A" komponens Központi módszertani fejlesztés	406 933 032	438 233 032
TÁMOP 3.2.8/B	"Múzeumok mindenkinek" Program - Múzeumok oktatási -képzési szerepének erősítése - "B" komponens	1 293 315 040	1 049 641 878
TÁMOP 3.2.9	Audiovizuális emlékgyűjtés a társadalmi kohézió erősítéséért (A/B komponens)	1 200 000 080	549 804 734
TÁMOP-3.2.11	Tanórán kívüli nevelési feladatok támogatása	-	7 135 701 658
TÁMOP-3.2.13	Kulturális intézmények részvétele a tanórán kívüli nevelési feladatok ellátásában	-	8 580 912 915
TIOP			
TIOP 1.2.1	AGÓRA - Multifunkcionális közösségi központok és területi közművelődési tanácsadó szolgálat infrastrukturális feltételeinek a kialakítása	14 600 465 064	15 230 409 681
TIOP 1.2.2	Múzeumok iskolabarát fejlesztése és oktatási-képzési szerepének infrastrukturális erősítése	3 330 098 368	3 604 961 645
TIOP 1.2.3	„Tudásdepó-Expressz” – Összehangolt könyvtári szolgáltatások infrastruktúrafejlesztése	3 722 332 936	5 266 357 040
TIOP 1.3.3	AGÓRA PÓLUS – Pólus-, illetve társpólus-városok innovatív kulturális infrastruktúra-fejlesztéseinek támogatása	9 108 014 272	7 475 368 599
Vizsgált konstrukciók összesen		54 387 998 112	69 858 068 771
Jelen értékelés által nem vizsgált konstrukciók			
TÁMOP-3.2.12	Kulturális szakemberek továbbképzése a szolgáltatásfejlesztés érdekében	-	1 892 581 607

Konstrukció	Név	A konstrukció 7 éves kerete, 248 Ft/euro árfolyam mellett (Ft), az első releváns AT adatai alapján	Aktuális keret 280 Ft/euro árfolyam esetén, (NFÜ 2013 adatszolgáltatás alapján), Ft
TIOP 1.2.1.B	Nemzeti Kulturális Térinformációs Rendszer Szolgáltató és Tanácsadó Multifunkcionális Módszertani Központ létrehozása	-	1 600 000 000
TÁMOP-3.2.14	Egységes Nemzeti Oktatási és Kulturális Térinformációs Rendszer létrehozása	-	500 000 000
TIOP 1.2.6	Roma Kulturális Központ létrehozása	-	1 700 000 000
Nem vizsgált konstrukciók összesen			5 692 581 607
Valamennyi támogatási konstrukció összesen			75 550 650 378

Forrás: NFÜ adatszolgáltatása. Megjegyzés: Az első Akciótervben még szereplő TIOP 1.3.4. (3,8 md Ft), valamint a TÁMOP 3.2.10 (1,250 millió Ft) nem indult. A TÁMOP 3.2.9/B komponensét a közoktatási szakterület keretével együtt (650 millió Ft) átvette. A táblázatban szereplő konstrukciók pályázati kiírásai közül az értékelőjelentés csak azokat vizsgálta, amelyek esetében már volt fenntartási szakaszba került támogatott fejlesztés. Így az értékelés nem terjed ki: a TÁMOP 3.2.3-A/11/1; TÁMOP 3.2.3/B-12/1 (A-B); TÁMOP 3.2.3/B-12/1 (C); TÁMOP 3.2.4.A-11/1; TÁMOP 3.2.4.B-11/1; TÁMOP-3.2.8.B-12/1; TIOP 1.2.1.A-12/1; TIOP-1.2.2-11/1 kiírásokra.

A támogatási keret növelésének háttérében a támogatás iránt megnyilvánuló komoly érdeklődés s a pályázatok és a megvalósítás megfelelő minősége a (ld. 6. táblázat és 7. táblázat) húzódtott meg.

A vizsgált időszakban a kulturális intézmények és szervezetek 2509 pályázatot nyújtottak be, hogy ennek révén fejleszthessék oktatást támogató szolgáltatási kínálatukat. A beérkező pályázatok 62%-a TÁMOP kiírásra érkezett be. A beérkező pályázatok körében **kifejezetten alacsonynak mondható a jogosulatlan igénylések száma** (95 db): jogosultsági kritériumok alapján 67 pályázatot, míg befogadási alapkritériumok miatt 27 pályázatot kellett elutasítani (ld. 6. táblázat). Összességében tehát a **benyújtott pályázatok alig 4 százalékát kellett jogosultsági okokból elutasítani**.

A viszonylag alacsony elutasítási ráta és darabszám mellett az esetek tipizálása nem lehetséges, inkább **csak jellemző elutasítási példákat lehet említeni**. A közreműködő szervezet – ESZA–munkatársai jelezték, hogy a bevezetett új **elektronikus eljárásrendet** meg kellett tanulnia a pályázóknak, kezdetben viszonylag sok ebből eredő (a pályázatok elektronikusan és papíron is benyújtandóak) elutasításra került sor. Főként az első időszakban gyakori volt, hogy konvergencia régióra meghírdetett pályázatra a Közép-Magyarországi régióból érkező pályázók is nyújtottak be, jogosulatlanul, pályázatot.

6. táblázat: A benyújtott és a jogosulatlan pályázatok számának alakulása kiírásonként

Támogatási konstrukció	Benyújtott pályázatok száma, db	Elutasítás iktatáskor, db	Elutasítás befogadási alapkritériumok alapján, db	Elutasítás jogosultsági kritériumok alapján, db	Jogosulatlan a benyújtott arányában (%)
TÁMOP-3.2.3-08/1	48		4	2	12,5
TÁMOP-3.2.3-08/1/KMR	14			2	14,3
TÁMOP-3.2.3-08/2	85		6	4	11,8
TÁMOP-3.2.3-08/2/KMR	12			1	8,3
TÁMOP-3.2.3-09/1	40		4	1	12,5
TÁMOP-3.2.3-09/1-KMR	9		1		11,1
TÁMOP-3.2.3-09/2	61		3	1	6,6
TÁMOP-3.2.3-09/2/KMR	10		2	1	30,0
TÁMOP-3.2.3/A-11/1	153			8	5,2
TÁMOP-3.2.4-08/1	67		2	1	4,5

Támogatási konstrukció	Benyújtott pályázatok száma, db	Elutasítás iktatáskor, db	Elutasítás befogadási alapkritériumok alapján, db	Elutasítás jogosultsági kritériumok alapján, db	Jogosulatlan a benyújtott arányában (%)
TÁMOP-3.2.4-08/1/KMR	24			1	4,2
TÁMOP-3.2.4-08/2	8				0,0
TÁMOP-3.2.4-09/1	24				0,0
TÁMOP-3.2.4-09/1/KMR	24				0,0
TÁMOP-3.2.4.A-11/1	102			2	2,0
TÁMOP-3.2.4.B-11/1	5				0,0
TÁMOP-3.2.8/A-08	2				0,0
TÁMOP-3.2.8/B-08	40				0,0
TÁMOP-3.2.8/B-08/KMR	19				0,0
TÁMOP-3.2.8/10/B	27				0,0
TÁMOP-3.2.8/10/B/KMR	8				0,0
TÁMOP-3.2.8.B-12/1	42			1	2,4
TÁMOP-3.2.9/08/1/A-PADF	1				0,0
TÁMOP-3.2.9/B-08/1	37				0,0
TÁMOP-3.2.9/B-08/2	88				0,0
TÁMOP-3.2.9-08/1/A	2				0,0
TÁMOP-3.2.11/10-1	255				0,0
TÁMOP-3.2.11/10-1/KMR	89				0,0
TÁMOP-3.2.13-12/1	266			15	5,6
TIOP-1.2.1-08/1	12	1			8,3
TIOP-1.2.1-08/2	13				0,0
TIOP-1.2.2-08/1	65		1	2	4,6
TIOP-1.2.2-09/1	47		1	2	6,4
TIOP-1.2.2-11/1	80			1	1,3
TIOP-1.2.3-08/1	87		3		3,4
TIOP-1.2.3-09/1	167				0,0
TIOP-1.2.3-11/1	462			22	4,8
TIOP-1.3.3-08/1	6				0,0
TIOP-1.3.3-08/2	8				0,0
Mindösszesen	2509	1	27	67	3,8

Forrás: EMIR 1.1. lekérdezés 2012. október 1. adatai Megjegyzés – az átdolgozott és újra benyújtott pályázatok külön azonosítóval szerepelnek a nyilvántartásban, így ezek kétszer jelennek meg.

A benyújtott és 96%-ban jogosult pályázatok értékelését követően látható vált, hogy **a befogadott pályázatok megfeleltek a követelményeknek**, így a rendelkezésre álló forrást meghaladó támogatási igény miatt több konstrukció esetében is tartaléklisták összeállítására került sor – ld. TÁMOP 3.2.3, TÁMOP 3.2.4, TÁMOP 3.2.8, illetve TIOP 1.2.2. TIOP 1.2.3 esetében. A tartaléklistára került pályázatok egy része számára további források bevonásával biztosítható volt a támogatás – ez részben a 2011–2013 akcióterv keretösszegének előzetes felhasználásával, részben pedig átcsoportosítások révén valósult meg. A támogatás iránt megnyilvánuló pályázói igények megalapozottságát, minőségét jól mutatja, hogy az EMIR 1.1. adatai alapján a tartaléklistákról 118 megfelelő minőségű, támogatható pályázatot (ld. 7. táblázat) kellett végül forráshiány miatt továbbra is elutasítani³⁸.

A támogatási konstrukciók erőteljesen **túlpályázottá váltak**, a benyújtott pályázatok alig 56 százaléka lett a támogató által támogatható (ld. 7. táblázat). Hozzá kell tenni, hogy **az automatikus eljárásrend (egyfordulós, folyamatos elbírálású) bevezetésével a támogatási arány nem is nyújt pontos képet a támogatási igényekről**, hiszen ezen eljárásrend alkalmazásakor a támogatási keret kimerültével fel

³⁸ Az értékelés számára átadott EMIR 1.1 lekérdezés adataiból nem állapítható meg a tartaléklistára került, majd támogatást nyert pályázatok száma.

kell függeszteni a pályázatot³⁹, így a pályázati elképzelések egy része el sem jut a postára adásig, illetőleg értékelésre sem kerül.

7. táblázat: A pályázati út alakulása kiírásonként

Sorcímek	Benyújtott pályázatok száma, db	Tartaléklistára került, de nem támogatott pályázat, db	Pályázó visszalépett, db	Támogató által támogatás	Támogatott a benyújtott arányában, %	Hatályos szerződés, db	Szerződésbontás, db
TÁMOP-3.2.3-08/1	48	13		24	50,0	24	0
TÁMOP-3.2.3-08/1/KMR	14	5		3	21,4	3	0
TÁMOP-3.2.3-08/2	85		1	55	64,7	55	1
TÁMOP-3.2.3-08/2/KMR	12	4		6	50,0	6	0
TÁMOP-3.2.3-09/1	40			18	45,0	18	0
TÁMOP-3.2.3-09/1-KMR	9			7	77,8	6	1
TÁMOP-3.2.3-09/2	61		1	33	54,1	32	1
TÁMOP-3.2.3-09/2/KMR	10		1	4	40,0	4	0
TÁMOP-3.2.3/A-11/1	153		1	117	76,5	56	0
TÁMOP-3.2.4-08/1	67			63	94,0	62	1
TÁMOP-3.2.4-08/1/KMR	24	15		5	20,8	5	0
TÁMOP-3.2.4-08/2	8	2		5	62,5	5	0
TÁMOP-3.2.4-09/1	24			16	66,7	16	0
TÁMOP-3.2.4-09/1/KMR	24			18	75,0	18	0
TÁMOP-3.2.4.A-11/1	102		2	92	90,2	13	0
TÁMOP-3.2.4.B-11/1	5			4	80,0	3	0
TÁMOP-3.2.8/A-08	2			1	50,0	1	0
TÁMOP-3.2.8/B-08	40			23	57,5	23	0
TÁMOP-3.2.8/B-08/KMR	19			14	73,7	14	0
TÁMOP-3.2.8/10/B	27			21	77,8	21	0
TÁMOP-3.2.8/10/B/KMR	8			7	87,5	7	0
TÁMOP-3.2.8.B-12/1	42			32	76,2	19	0
TÁMOP-3.2.9/08/1/A-PADF	1				0,0		0
TÁMOP-3.2.9/B-08/1	37			11	29,7	11	0
TÁMOP-3.2.9/B-08/2	88			58	65,9	58	0
TÁMOP-3.2.9-08/1/A	2			1	50,0	1	0
TÁMOP-3.2.11/10-1	255			186	72,9	182	4
TÁMOP-3.2.11/10-1/KMR	89			58	65,2	56	3
TÁMOP-3.2.13-12/1	266		3	136	51,1	43	0
TIOP-1.2.1-08/1	12			9	75,0		0
TIOP-1.2.1-08/2	13			8	61,5	7	1
TIOP-1.2.2-08/1	65	30		19	29,2	19	1
TIOP-1.2.2-09/1	47	3	1	31	66,0	31	0
TIOP-1.2.2-11/1	80			22	27,5		0
TIOP-1.2.3-08/1	87	46		33	37,9	33	0
TIOP-1.2.3-09/1	167			56	33,5	56	0
TIOP-1.2.3-11/1	462		2	198	42,9	194	0
TIOP-1.3.3-08/1	6			5	83,3		0
TIOP-1.3.3-08/2	8			5	62,5	4	1
Végösszeg	2509	118	12	1404	56,0	1106	14

Forrás: EMIR 1.1. lekérdezés 2012. október 1. adatai Megjegyzés – az átdolgozott és újra benyújtott pályázatok külön azonosítóval szerepelnek a nyilvántartásban, így ezek, a tizes nagyságrendben előforduló újrabenyújtott pályázatok kétszer jelennek meg. A 2012-es pályázatok esetében (így a TÁMOP-3.2.13-12/1 esetében is) jelentős számú pályázó, a támogató döntés ellenére még nem bír hatályos szerződéssel, illetve támogató okirattal, mert ezek előkészítése az adat átadás időpontjában még tartott.

³⁹ A TÁMOP-3.2.8/08/B, TÁMOP-3.2.8/08/B/KMR, a TÁMOP 3.2.11/10-1, TÁMOP 3.2.11/10-1/KMR. esetében például alig egy hét után fel kellett függeszteni a pályázatokat, mert a rendelkezésre álló támogatási keret kimerült

Az EMIR 1.1. lekérdezés adatai alapján a vizsgált pályázati konstrukciók tekintetében 1106 db hatályos támogatási szerződés megkötésére (illetőleg támogatói okirat kiállítására) került sor. **A pályázói kör stabilitását és a fejlesztési elképzelések megalapozottságát mutatja, hogy a fejlesztési tevékenység megvalósításától, szerződéskötést megelőzően csupán 12 esetben lépett vissza a pályázó.** A közreműködő szervezet munkatársainak információi alapján ennek háttérében részben szervezeti átalakulás (jogutód nélküli megszűnés, összevonás), illetőleg likviditási problémák jelentkezése áll. A közreműködő szervezet adatai alapján a vizsgált támogatási konstrukciók esetében **szerződésbontásra ritkán – csupán 12 esetben – került sor.** A szerződésbontásra jellemzően az alábbi okok miatt került sor: a pályázó, vagy konzorciális partner szervezeti átalakulása–megszűnése, főként a nagyobb támogatási összegű esetekben a likviditási gond, esetleg a támogatott tevékenység az időbeli csúszás miatt megvalósíthatatlanná vált, mert a támogatott tevékenység például az iskolai tanévhez kapcsolódott volna.

A hatályos szerződések száma jelen esetben félrevezető lehet, mert az adatszolgáltatás időpontjában sok konstrukció – így a TÁMOP-3.2.3/A-11/1, TÁMOP-3.2.4.A-11/1 TÁMOP-3.2.8.B-12/1, TÁMOP-3.2.13-12/1 TIOP-1.2.2-11/1– esetében még folyamatban volt (ld. 7. táblázat) a támogatási szerződés, illetve a támogatói okirat elkészítése.

A benyújtott pályázatok adatai alapján megállapítható, hogy 100 milliárd forint feletti támogatási igény érkezett be a vizsgált támogatási konstrukciókra (ld. 8. táblázat), ami messze meghaladja a támogatási keretet. 2012. október 1.-ig az EMIR 1.1. lekérdezés alapján 49,6 milliárd forintra rúg a leszerződött támogatási összeg, amely alapján **a forráslekötés alakulása jónak ítélnélhető.**

8. táblázat: Támogatási igény és a leszerződött támogatás alakulása konstrukciónként

	Összes támogatási igény, Ft	Leszerződött támogatás összege, Ft	Támogatott pályázat, db	Átlagos támogatási összeg, Ft
TÁMOP-3.2.3-08/1	2 446 165 897	1 284 861 234	24	53 535 885
TÁMOP-3.2.3-08/1/KMR	494 978 258	150 584 479	3	50 194 826
TÁMOP-3.2.3-08/2	5 417 275 737	3 509 563 406	55	63 810 244
TÁMOP-3.2.3-08/2/KMR	779 400 649	443 779 182	6	73 963 197
TÁMOP-3.2.3-09/1	1 428 201 317	551 393 875	18	30 632 993
TÁMOP-3.2.3-09/1-KMR	206 828 985	148 976 565	6	24 829 428
TÁMOP-3.2.3-09/2	2 799 327 637	1 372 503 062	32	42 890 721
TÁMOP-3.2.3-09/2/KMR	338 849 060	157 748 378	4	39 437 095
TÁMOP-3.2.3/A-11/1	3 952 903 195	1 454 218 692	56	25 968 191
TÁMOP-3.2.4-08/1	3 574 577 526	3 059 893 973	62	49 353 129
TÁMOP-3.2.4-08/1/KMR	1 206 428 483	251 472 144	5	50 294 429
TÁMOP-3.2.4-08/2	1 295 906 757	983 845 806	5	196 769 161
TÁMOP-3.2.4-09/1	878 742 794	472 830 092	16	29 551 881
TÁMOP-3.2.4-09/1/KMR	915 807 984	697 634 004	18	38 757 445
TÁMOP-3.2.4.A-11/1	3 317 388 584	364 855 932	13	28 065 841
TÁMOP-3.2.4.B-11/1	640 224 855	343 279 205	3	114 426 402
TÁMOP-3.2.8/A-08	876 466 064	438 233 032	1	438 233 032
TÁMOP-3.2.8/B-08	205 035 585	127 308 906	23	5 535 170
TÁMOP-3.2.8/B-08/KMR	92 662 118	69 527 518	14	4 966 251
TÁMOP-3.2.8/10/B	292 771 150	244 729 289	21	11 653 776

	Összes támogatási igény, Ft	Leszerződött támogatás összege, Ft	Támogatott pályázat, db	Átlagos támogatási összeg, Ft
TÁMOP-3.2.8/10/B/KMR	116 157 665	96 157 665	7	13 736 809
TÁMOP-3.2.8.B-12/1	641 466 993	304 451 287	19	16 023 752
TÁMOP-3.2.9/B-08/1	385 491 279	107 170 513	11	9 742 774
TÁMOP-3.2.9/B-08/2	721 328 050	485 413 574	58	8 369 200
TÁMOP-3.2.9-08/1/A	1 099 803 583	549 804 734	1	549 804 734
TÁMOP-3.2.11/10-1	7 489 300 883	5 555 964 707	182	30 527 279
TÁMOP-3.2.11/10-1/KMR	2 447 947 380	1 601 539 744	56	28 598 924
TÁMOP-3.2.13-12/1	5 884 965 546	971 199 261	43	22 586 029
TIOP-1.2.1-08/2	21 041 736 990	11 246 062 886	7	1 606 580 412
TIOP-1.2.2-08/1	2 085 698 079	588 856 320	19	30 992 438
TIOP-1.2.2-09/1	2 290 433 687	1 342 659 655	31	43 311 602
TIOP-1.2.2-11/1	3 472 963 097			
TIOP-1.2.3-08/1	3 783 061 637	2 241 843 893	33	67 934 663
TIOP-1.2.3-09/1	1 303 827 863	463 364 019	56	8 274 357
TIOP-1.2.3-11/1	3 148 954 006	1 401 217 890	194	7 222 773
TIOP-1.3.3-08/2	13 350 684 655	6 551 823 207	4	1 637 955 802
Mindösszesen	100 423 764 028	49 634 768 129	1106	44 877 729

Forrás: EMIR 1.1. lekérdezés 2012. október 1. adatai. Megjegyzés több konstrukció esetében még folyamatban volt a támogatási szerződések, okiratok megkötése, ezért a leszerződött támogatási összeg nem végleges adat!

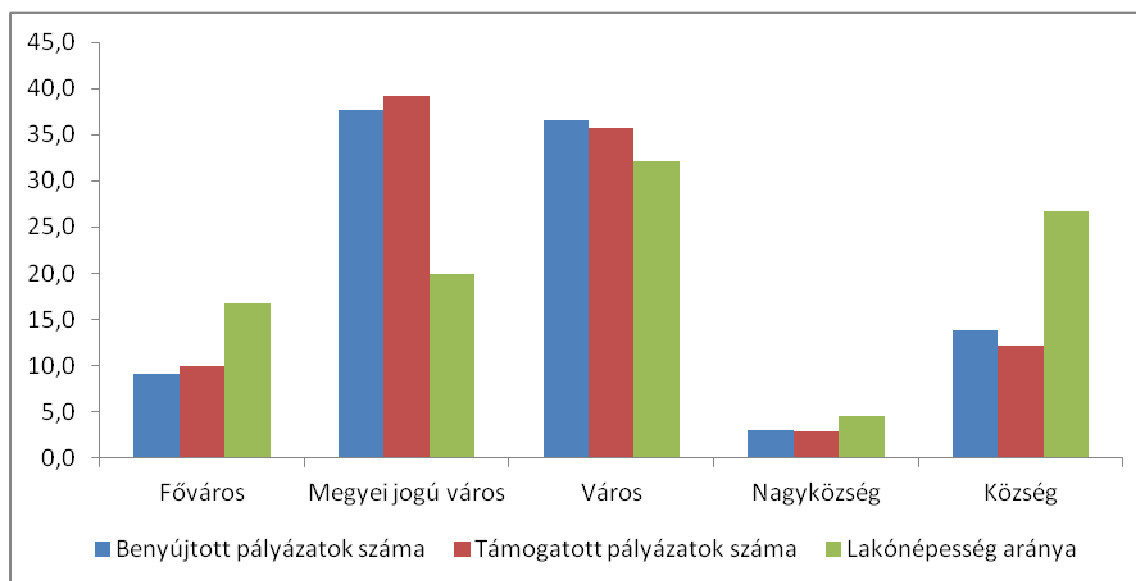
Összességében megállapítható, hogy az EMIR 1.1. lekérdezés adataiból nyerhető információk egybecsengnek mind a szakértői interjúk megállapításaival, mind pedig a fókuszcsoportos interjúk eredményeivel: **a meghirdetett támogatási konstrukciók iránt nagy volt az érdeklődés, a támogatható pályázatok forrásigénye messze meghaladta a támogatási keretet, jelentős számú pályázatot kellett ezért forráshiány miatt elutasítani.**

A forrásabszorpció települési és területi dimenziói

A forrásabszorpció sajátos mintázatot rajzol ki, ha a pályázók postacím településének⁴⁰ jogállását vizsgáljuk meg: a kulturális intézményrendszer **oktatást támogató szolgáltatási és infrastrukturális fejlesztései erőteljesen a településhierarchia középső szegmensét, azaz a városokat, illetve a megyei jogú városokat kedvezményezte** (ld. 2. ábra) Különösen **szembetűnő a megyei jogú városok pályázati aktivitása**, hiszen ebből a települési körből érkezett a benyújtott pályázatok 37,7 százaléka, messze meghaladva a lakónépességben mért 20 százalékos arányt. A kisebb lélekszámú (gyakorlatban 40 ezer fő alatti) városok aktív pályázati tevékenységet folytattak, az összes pályázat 36,5 százaléka érkezett ebből a települési körből. Az ellenkező véletet a főváros és a községi–nagyközségi jogállású települések csoportjai alkotják, ahol a benyújtott és a támogatott pályázatok aránya messze elmarad a lakónépességben mért aránytól.

⁴⁰ A pályázók postacím településének használatát az indokolja, hogy a projekt megvalósítás helyszínét az EMIR csak a nyertes pályázatok vonatkozásában tartalmazza, így az nem biztosítja az összevethetőséget a nem nyert pályázatokkal. A pályázó székhely településének alkalmazása pedig a nagyszámú megyei intézmény (pl. megyei múzeumok) miatt indokolatlanul felülsúlyozná a megyei jogú városokat. A postacím alkalmazásával a székhely települések felülsúlyozása csökkenthető. A felülsúlyozás mértékét értékeltem, hogy a nyertes pályázatok 12,8%-a nem a postacím településen valósult meg, jellemzően a községi–városi telephelyeket kedvezményezte!

2. ábra: A benyújtott és támogatott pályázatok megoszlása a pályázó szervezet postacím településének jogállása alapján

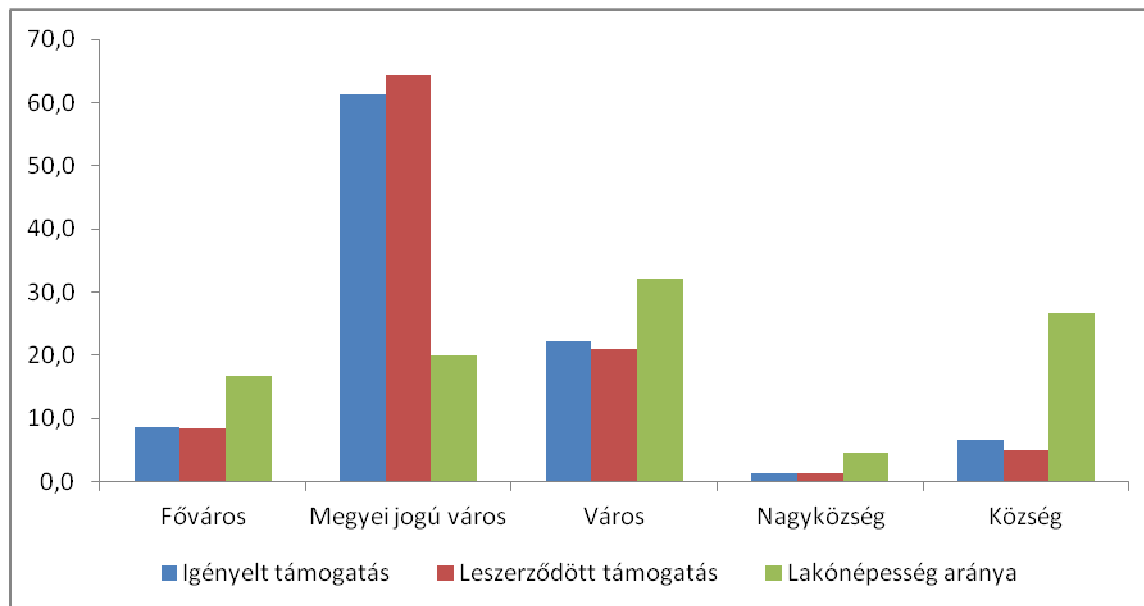
Forrás: EMIR 1.1. lekérdezés 2012. október 1. adatai, a 2013 január 1.-től érvényben lévő területi számjelrendszer jogállás adataival kiegészítve

A községi–nagyközségi települési körből érkező pályázatok relatíve alacsony mértéke mögött több ok is meghúzódik: ebben a települési körben működő kulturális szervezetek sok esetben városi, illetve megyei jogú városokban székelő intézményhez tartoznak szervezetileg, így a pályázatok szükségszerűen az intézmény székhelytelepülésén jelennek meg. Fontos további magyarázó tényező, hogy a kis lélekszámú településeken, amelyek a településállomány döntő részét képezik, nem működik önálló költségvetési szervként működő kulturális intézmény, így pályázat benyújtására sor sem kerülhetett esetükben. (Könyvtári ellátás tekintetében a megyei könyvtárak, illetőleg a városi könyvtárak biztosítják ezen települési kör ellátását könyvtári szolgáltató helyek révén, amelyek, mint nem önálló intézmények, nem indulhattak a pályázatok nagy részén.)

A fővárosi székhelyű pályázók alulreprezentációja mögött pedig a közösségi támogatáspolitikai konvergencia régiókat kedvezményező preferenciája húzódik meg. Ennek negatív következményeként **a Közép-Magyarországi Régió számára meglehetősen korlátozott fejlesztési források voltak elérhetőek**, annak ellenére, hogy az ország meghatározó kulturális intézményei a fővárosban települtek.

Az igényelt és leszerződött támogatási összegek megoszlását vizsgálva – ld. 3. ábra – hasonló, de méginkább egyenlőtlen kép rajzolódik ki: **az összes támogatás közel kétharmada (64,4%) megyei jogú városokban székhellyel bíró támogatotthoz került** – hozzá kell tenni, hogy ebben meghatározó szerepet játszottak a regionális pólusvárosok és megyeszékhely települések számára kiírt nagy költségvetésű infrastruktúrafejlesztési projektek (Agóra– 11,2 milliárd forint, illetve az Agóra Pólus – 6,5 milliárd forintnyi támogatással), illetve a már említett megyei jogú városi székhely – községi telephely jelenség.

3. ábra: Az igényelt és leszerződött támogatási összeg megoszlása a pályázó szervezet székhelye alapján

Forrás: EMIR 1.1. lekérdezés 2012. október 1. adatai, a 2013 január 1.-től érvényben lévő területi számjelrendszer jogállás adataival kiegészítve

Intézkedések szintjén vizsgálva a forrásabszorpció alakulását (ld.

9. táblázat), látható válnak:

- **a széles területi hatókörű konstrukciók**, mint a TÁMOP 3.2.3, a TÁMOP 3.2.11, TÁMOP 3.2.13, illetve a TIOP 1.2.3,
- illetőleg a másik végletet képező, **területileg erősen koncentrált** beavatkozások, amelyek jellemzően a megyei jogú városokat kedvezményezik (TIOP 1.2.1, TIOP 1.2.2, TIOP 1.3.3.).

A TÁMOP 3.2.9 – Audiovizuális emlékgyűjtés címet viselő intézkedés sajátossága, hogy a támogatási összeg nagyobb része – a vizsgált intézkedések közt egyedülként – fővárosi székhellyel bíró pályázók fejlesztéseinek megvalósítását segítette. Ennek létrejöttében szerepet játszott, hogy az audiovizuális emlékgyűjtés módszertanának kidolgozását és az ezzel kapcsolatos képzések megvalósítását, kiemelt projekt keretében, egy budapesti közalapítvány látta el.

Fontos rámutatni, hogy a nem célzottan a megyeszékhelyeket/regionális központokat és társközpontokat kedvezményező támogatási konstrukciók esetében **a támogatások széles körben elérték a községi–nagyközségi kulturális intézményeket, nem érzékelhető tehát a városok preferálása.**

9. táblázat: A leszerződött támogatási összegek megoszlása a pályázó postacím településének jogállása alapján

	Főváros	Megyei jogú város	Város	Nagyközség	Község	Végösszeg
TÁMOP-3.2.3.	7,8	42,5	38,0	1,3	10,5	100,0
TÁMOP-3.2.4.	22,9	50,3	24,5	1,1	1,3	100,0
TÁMOP-3.2.8.	12,0	37,0	48,7	0,0	2,3	100,0
TÁMOP-3.2.9.	54,0	25,7	20,3	0,0	0,0	100,0
TÁMOP-3.2.11.	17,4	36,6	31,4	3,7	10,9	100,0
TÁMOP-3.2.13.	5,1	14,0	60,5	4,7	15,6	100,0
TIOP-1.2.1.	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
TIOP-1.2.2.	1,1	83,0	15,5	0,0	0,4	100,0
TIOP-1.2.3.	0,0	50,6	35,1	2,9	11,4	100,0
TIOP-1.3.3.	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Végösszeg	8,5	64,4	20,9	1,2	5,0	100,0
Népességarány	16,8	20,0	32,1	4,5	26,7	100,0

Forrás: EMIR 1.1. lekérdezés 2012. október 1. adatai, a 2013 január 1.-től érvényben lévő területi számjelrendszer jogállás adataival kiegészítve

A fenti megállapítást tovább árnyalja az a tény, hogy több támogatási konstrukció esetén lehetőség – sőt több esetben kifejezett elvárás – volt a támogatott tevékenység konzorciumi formában történő megvalósítása. **A konzorciumi megállapodások révén további 512 intézményhez közel 4,3 milliárd forintnyi támogatás jutott el (lásd 10. táblázat) ami a támogatások további területi diszperzióját jelentette.**

10. táblázat: A konzorciális szerződések jelentősége az egyes támogatási konstrukciók esetén

Konstrukció	Támogatási szerződések száma	Konzorcium vezető támogatása, Ft	Konzorciumi tagok száma	Leszerződött támogatásból a konzorciumi tagok része, Ft
TÁMOP-3.2.3-08/1	24	835 447 264	21	439 188 127
TÁMOP-3.2.3-08/1/KMR	3	100 173 918	3	50 410 561
TÁMOP-3.2.3-08/2	56	2 959 205 280	31	550 358 126
TÁMOP-3.2.3-09/1	18	482 608 275	4	68 785 600
TÁMOP-3.2.3-09/2	32	916 517 723	22	424 552 862

TÁMOP-3.2.3-09/2/KMR	4	135 953 121	1	21 795 257
TÁMOP-3.2.4-08/1	62	1 809 846 196	176	1 250 047 777
TÁMOP-3.2.4-08/1/KMR	5	189 870 952	6	61 601 192
TÁMOP-3.2.4-09/1	16	328 093 463	14	144 736 629
TÁMOP-3.2.4-09/1/KMR	18	552 016 603	24	145 617 401
TIOP-1.2.3-08/1	33	1 288 696 460	143	953 147 433
TIOP-1.2.3-09/1	56	277 991 474	67	185 372 545
Összesen	327	9 876 420 729	512	4 295 613 510

Forrás: NFÜ adatszolgáltatás alapján

Fontos fejlesztéspolitikai kérdés, hogy a kulturális intézmények támogatását szolgáló források mennyiben jutottak el a területfejlesztési szempontból kiemelt területekre, azaz a 311/2007. (XI. 17.) Kormány rendelet alapján kedvezményezett térségekbe. Az EMIR adatok alapján **a leszerződött támogatási összeg negyede (25,6%) került az ország 94 hátrányos helyzetű kistérségében székelő kulturális intézmény fejlesztéseinek támogatására.** Ezen belül **a leszerződött támogatási összeg közel tizede (9,5%) került az ország legkedvezőtlenebb helyzetű térségeibe, az un. 47 leghátrányosabb helyzetű kistérségbe,** ami kedvezőnek ítéltető, hiszen a leghátrányosabb helyzetű kistérség körében az aprófalvas térségek felülreprezentáltak. Ahogyan azt a 11. táblázat is mutatja, a LHH-47 kistérség településein megvalósult fejlesztések az országostól eltérő mintázatot mutatnak – **fejlesztési források döntő része (70,8%) a városi jogállású, jellemzően járási székhelyként szolgáló településre érkezett.** (183 támogatott pályázatból 69 esetben.) De az országos átlagtól nagyobb arányban érkeztek források a településhierarchia alsóbb régióiban elhelyezkedő községi és nagyközségi szintre is. A támogatási konstrukciók szintjén megvizsgálva a kérdést láthatóvá válik, hogy LHH-47 kistérség települései a TÁMOP-3.2.3-09/2, TÁMOP-3.2.3/A-11/1, TÁMOP-3.2.8/B-08, TÁMOP-3.2.11/10-1, TÁMOP-3.2.13-12/1, illetve a TIOP-1.2.3-11/1 pályázati kiírásokból tudtak nagyobb arányban forrásokat nyerni kulturális intézmények és szervezetek fejlesztéséhez. A 94 hátrányos helyzetű kistérség esetében, a fentiekkel részben átfedésben a TÁMOP-3.2.3-08/1 TÁMOP-3.2.3-09/1 TÁMOP-3.2.3-09/2 TÁMOP-3.2.3/A-11/1 TÁMOP-3.2.4.A-11/1 TÁMOP-3.2.8/B-08 TÁMOP-3.2.11/10-1, TIOP-1.2.3-11/1 TIOP-1.2.3-09/1 TIOP-1.2.2-09/1 támogatási konstrukciók tűntek ki, átlag feletti részesedéssel(lásd Melléklet- EMIR adatbázis elemzés fejezete).

A leszerződött támogatások további⁴¹ 6,5 százaléka pedig olyan településekre jutott, amelyet magas munkanélküliség⁴² sújt, de a település maga nem tartozik hátrányos helyzetű kistérségekbe. Mindez összességében azt jelenti, hogy a támogatási összeg közel egyharmada (32,04%) valamilyen szempontból hátrányos helyzetű térségbe/településre jutott, hozzájárulva ezzel az egyenlő esélyű hozzáférés biztosításához, s segítve a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok integrációját.

A területi alapú lehatároláson túl, a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok elérését több támogatási konstrukció is előnyként, vagy éppen kizárólagosan ítélte meg, ösztönözve, vagy éppen előírva (TÁMOP 3.2.3/1) azt.

⁴¹ Tehát a már említett 25,6% felett értendő az említett 6,5%.

⁴² 240/2006. (XI. 30.) Korm. rendeletben alapján azon települések tartoznak ide, amelyekre az országos munkanélküliségi rátát legalább 1,75 szörösen felülmúló ráta jellemző

11. táblázat: A támogatások és támogatott pályázatok megoszlása a fejlesztéssel érintett település jogállása és területfejlesztési kedvezményezettség szerint (LHH-47 kistérség)

Jogállás	LHH-47				Összesen			
	Leszerződött összeg, Ft	Támogatott pályázatok db	Leszerződött összeg megoszlása, %	Támogatott pályázatok megoszlása, %	Leszerződött összeg, Ft	Támogatott pályázat, db	Leszerződött összeg megoszlása, %	Támogatott pályázatok megoszlása, %
Főváros			0,0	0,0	3 868 598 495	95	8,6	7,8
Megyei jogú város	415 099 052	12	6,6	8,8	30 681 247 515	385	34,8	61,8
Város	3 352 321 074	123	67,2	70,8	11 424 805 601	439	39,7	23,0
Nagyközség	280 194 282	13	7,1	5,9	748 233 605	37	3,3	1,5
Község	687 797 179	35	19,1	14,5	2 911 882 913	150	13,6	5,9
Összesen	4 735 411 587	183	100,0	100,0	49 634 768 129	1 106	100,0	100,0

Forrás: EMIR 1.1. lekérdezés 2012. október 1. adatai, a 2013 január 1.-től érvényben lévő területi számjelrendszer jogállás adataival, illetve a 311/2007. (XI. 17.) Korm. rendelet adataival kiegészítve

Az EMIR 5.6 adatbázis 2012.október 11-i lekérdezése alapján képet alkothatunk a beavatkozás által elért intézményi körről, a képzéseken és a különböző rendezvényeken részt vettek számának alakulásáról (lásd

12. táblázat). A monitoring adatszolgáltatási kötelezettség alapján csupán a központi múzeumpedagógiai módszertani fejlesztést célzó, TÁMOP-3.2.8/A-08 kiírásán támogatott muzeális intézménynek kellett számot adni arról, hogy miként alakult a múzeumpedagógiai rendezvényeken résztvevő partnerintézmények száma, de ez alapján – 843 partnerintézmény– is látható, hogy rendkívül **széles szakmai együttműködési hálózat jött létre a támogatott tevékenység megvalósítása** során. A későbbiekben meghirdetett támogatási konstrukciónál már partnerségekre vonatkozó adatszolgáltatási kötelezettség nem állt fenn. Amennyiben a pályázati kiírások minimum feltételeiből indulunk ki, legalább 1723 együttműködési megállapodás született, a tényleges értékek azonban ezt feltétlenül meghaladják. Az NFÜ munkatársai véletlen mintát vettek a TÁMOP 3.2.11, illetve a TÁMOP 3.2.4/09 kiírás nyerteseiből, s a mintában az együttműködések száma jóval meghaladta⁴³ a kiírás alapján elvárható számot. Ezek alapján **a támogatott kulturális intézmények és a különböző oktatási-nevelési intézmények között a megkötött együttműködési megállapodások száma a háromezret is meghaladhatja**. Az együttműködésben legnagyobb számban általános iskolák vettek részt, de a TÁMOP 3.2.11 konstrukció esetében kétszáznál is több (237 db) óvoda is együttműködésre lépett a támogatott kulturális intézményekkel.

⁴³ A TÁMOP 3.2.4/09 esetében a mintába került 12 nyertes pályázó 56 együttműködést kötött, azaz átlagosan 4,83-at, míg a TÁMOP 3.2.11 esetében a mintába került 32 támogatott 268 (azaz átlagosan 8,37) együttműködési megállapodást kötött oktatási intézményekkel. A pályázati kiírás alapján 2, illetve 5 együttműködéssel számolva jött ki az 1723 darabos érték.

12. táblázat: A vizsgált beavatkozások a monitoring mutatók tükrében

OP	Monitoring mutató	Érték	
TÁMOP	Formális oktatást segítő múzeumpedagógiai foglalkozásokon résztvevők száma (fő)	23 377	
	Formális oktatást segítő múzeumpedagógiai foglalkozásokon részvételek száma (db)	54 564	
	Informális és nem formális tanulást segítő múzeumpedagógiai foglalkozásokon résztvevők száma (fő)	34 195	
	Informális és nem formális tanulást segítő múzeumpedagógiai foglalkozásokon részvételek száma (db)	63 784	
	Informális és non-formális tanulási alkalmakon résztvevők száma (fő)	232	
	Informális és non-formális tanulási alkalmakon való részvételek száma (db)	3 522	
	Múzeumpedagógiai rendezvényeken résztvevő partnerintézmények száma (db)	843	
	Nem formális és informális tanulási alkalmakon részvételek száma (db)	60 234	
	Nem formális képzéseken részt vettek száma (fő)	167 697	
	Nem formális tanulási alkalmak résztvevőinek száma (fő)	14 129	
	Nem formális tanulási alkalmak résztvevőinek száma (iskolai) fő	261 885	
	Nem formális tanulási alkalmak résztvevőinek száma (óvodai), fő	62 029	
	Nem formális tanulási alkalmak résztvevőinek száma a fenntartási időszakban (iskolai), fő	37 495	
	Nem formális tanulási alkalmak résztvevőinek száma a fenntartási időszakban (óvodai), fő	16 489	
	Tanórai foglalkozások száma, db	27 275	
	Tanórai foglalkozásokon résztvevő tanulók száma, fő	19 644	
	TIOP	Formális oktatáshoz kötődő tanulási alkalmak (iskolai oktatást segítő foglalkozások) résztvevőinek száma, fő	59 799
		Nem formális, informális tanulási alkalmak (szabadidős gyermek- és felnőtt foglalkozások) résztvevőinek száma, fő	78 572

Forrás: EMIR 5.6. lekérdezés 2012. október 11. adatai

A monitoring adatok alapján (lásd

12. táblázat) a támogatott tevékenység megvalósítása során **több százezer fő számára nyújtottak a támogatott kulturális intézmények oktatást támogató szolgáltatásokat**. Legnagyobb számban az informális és nem formális tanulási alkalmakon vettek részt az érintettek, a monitoring adatok alapján számuk 2012. októberéig a 658 ezer főt is meghaladta. A formális tanulási alkalmakon – múzeumpedagógiai foglalkozásokon, tanórai foglalkozásokon, illetőleg formális oktatáshoz kötődő alkalmakon– résztvevők száma ettől alacsonyabb, de még így is meghaladja a százezer főt (102 820 fő). A részvételek száma természetesen jóval meghaladja a résztvevők számát, hiszen több támogatott tevékenység is azonos résztvevői kör számára nyújtott ismétlődő alkalmat (pl. szakkör) jelentett. A felnőttképzésben résztvevők száma a monitoring adatok alapján 3 246 fő volt, míg a könyvtári használatképzésen résztvevők száma 139 597 fő volt. A monitoring adatok alapján a felnőttképzésen résztvevő 3 246 főből 2 564 fő (78,9%) fejezte be eredményesen a képzést, közülük 302 fő (11,7%) pedig egy évvel a képzés befejeztével aktív foglalkoztatottá vált.

A pályázók gazdálkodási forma⁴⁴ szerinti megoszlását megvizsgálva (ld. 13. táblázat) láthatóvá válik az önkormányzati szféra meghatározó szerepe, amely a kulturális intézmények fenntartói szerkezetét tükrözi. A legnagyobb számú pályázat (1600 db!), a legtöbb támogatott pályázat (665 db) az önkormányzati szféra intézményeihez, szerveihez kötődik, ami a leszerződött támogatási összeg megoszlásában is tükröződik – **a fejlesztési támogatások 68,6%-a települési és térségi önkormányzatokat⁴⁵ kedvezményezte**.

A támogatások további 13,7 százaléka került központi, vagy központilag felügyelt költségvetési szerv fejlesztéseinek támogatására. Ha ehhez még hozzászámítjuk a közalapítványokat (1,4%), illetőleg a köztestületeket (jellemzően a Magyar Tudományos Akadémia intézményeit) – akkor láthatóvá válik, hogy **a támogatások 15,8 százaléka szolgált egyházi, civil, nemzetiségi–kisebbségi önkormányzat, illetve nonprofit szervezetek fejlesztéseinek finanszírozására**. A képet árnyalja, hogy az adatok csupán a gazdálkodási formára vonatkoznak, ez pedig azt jelenti, hogy a nem állami, nem önkormányzati szereplők támogatottságát felülbecsüljük, hiszen gyakori, s napjaink átszervezései során mind gyakoribbá válik, hogy a települési önkormányzatok a közművelődési feladatok ellátását nonprofit szervezetek révén⁴⁶ valósítják meg.

13. táblázat: A pályázók és támogatottak megoszlása gazdálkodási forma szerint

	Pályázatok száma, db	Nyertes pályázat, db	Igényelt támogatás, Ft	Leszerződött támogatás, Ft	A támogatás m
Helyi – térségi önkormányzat	1 600	665	69 797 765 832	34 057 895 623	
Központi költségvetés szervezetei	281	152	12 294 456 837	6 794 995 448	
Civil szervezetek	271	130	8 196 179 710	4 254 272 232	
Nonprofit szervezetek	203	88	6 472 218 460	2 921 489 943	

⁴⁴ A pályázó szervezetek, intézmények fenntartóira vonatkozó adatokat az EMIR nem tartalmaz, így a gazdálkodási forma alapján kell következtetnünk a fenntartói körre.

⁴⁵ Ide értve mind a települési, mind pedig a megyei önkormányzatokat, azok intézményeit, hivatalait és költségvetési szerveit.

⁴⁶ Ennek jellemző formájaként az önkormányzat a kulturális tevékenység ellátási kötelezettségének nem saját intézmény útján tesz eleget, hanem nonprofit szervezetet alapít s azzal köt közművelődési feladatellátási szerződést.

	Pályázatok száma, db	Nyertes pályázat, db	Igényelt támogatás, Ft	Leszerződött támogatás, Ft	A támogatás m
Közalapítvány	15	8	1 313 128 902	711 540 583	
Egyházi szervezet	116	55	1 653 106 051	539 187 856	
Egyéb	10	3	291 494 639	124 679 242	
Kisebbségi, nemzetiségi önkormányzat	7	2	177 261 932	121 483 791	
Köztestület	6	3	228 151 665	109 223 411	
Összesen	2 509	1 106	100 423 764 028	49 634 768 129	

Forrás: EMIR 1.1. lekérdezés 2012. október 1. adatai,

Az igényelt támogatási összeg tekintetében (ld. 14. táblázat) megállapítható, hogy az igényelt támogatási összeg mérete alapján is a települési–térégi önkormányzatok dominálták a kulturális intézmények fejlesztését. **A legnagyobb fejlesztési támogatási igénnyel a helyi és térségi önkormányzatok intézményei és szervei jelentkeztek:** az egymilliárd forint feletti igénylések egyöntetűen ehhez a pályázói körhöz kötődnek, amit magyaráz, hogy a legnagyobb összegű támogatást nyújtó Agóra és Agóra Pólus kiírások számukra voltak elérhetőek.

A 100 millió feletti támogatás igényű pályázatok (44 db) között – a települési és térségi önkormányzatok (20 db) mellett– már megjelennek a központi vagy központilag felügyelt költségvetési szervek (18 db) pályázatai is. A civil szervezetek, a nonprofit szervezetek (amelyek esetenként önkormányzati alapításúak) pályázataira az alacsonyabb támogatási igény jellemző. A civil és a nonprofit szervezetek legnagyobb számban 25-50 milliós, az egyháziak pedig az 1-10 milliós támogatási igényű pályázatot nyújtottak be.

14. táblázat: A kérelmezett támogatási összeg szerinti megoszlás

	1-10 millió Ft	10-25 millió Ft	25-50 millió Ft	50-100 millió Ft	100-550 millió Ft	1 - 1,75 milliárd Ft	Végössz
Helyi –térégi önkormányzat	689	336	370	121	20	21	1
Központi költségvetési szervezet	45	76	85	55	18		
Civil szervezet	31	74	131	26			
Nonprofit szervezetek	26	49	97	22	3		
Egyházi intézmények és szervezetek	74	26	13	2	1		
Közalapítvány	3	5	2		2		
Kisebbségi, nemzetiségi önkormányzat	1	1	1	2			
Köztestület		3	1	2			
Egyéb		3	3	2			
Végösszeg	869	573	703	232	44	21	2

Forrás: EMIR 1.1. lekérdezés 2012. október 1. adatai. Megjegyzés: a jogosultsági kritériumok miatt elutasított 67 db pályázat adatai EMIR 1.1. –ben nem kerültek rögzítésre, így azok adatait a fenti táblázat nem tartalmazza.

A jogosult pályázói kör lehatárolása

A vizsgált támogatási konstrukciók esetében a **jogosult pályázói kör lehatárolása során alapvetően a 1997. évi CXL törvény⁴⁷ jelentette az alapot.** Az egyes támogatási konstrukciók ezen törvény meghatározásaival éltek a pályázói kör lehatárolásánál:

- A TÁMOP 3.2.3 esetében a törvény szerinti közművelődési intézmények és az önkormányzati megállapodás alapján közművelődési feladatellátást végző szervezetek pályázhattak.
- A TÁMOP 3.2.4 és TIOP 1.2.3. esetében CXL törvény szerinti nyilvános könyvtárak, utóbb a nem nyilvános könyvtárak (pl. iskolai könyvtárak) illetve ezek fenntartói is pályázhattak,
- TÁMOP 3.2.8 és TIOP 1.2.2 esetében a pályázói kört a 1997. évi CXL törvény alapján működési engedéllyel rendelkező muzeális intézmény vagy fenntartója jelentette.
- TÁMOP 3.2.11-13 konstrukció esetében az említett törvény szerinti muzeális, közművelődési, könyvtári intézményeken és ezek fenntartóin túl a művészeti intézmények (színház, art mozi) és ezek ernyőszervezetei, alapfokú művészetoktatási iskolák, kulturális tevékenységet végző non-profit szervezetek, illetve a TÁMOP-3.2.13 esetében a levéltárak, valamint a KÖH által nyilvántartásba vett előadóművészeti szervezetek és alkotóművészeti tevékenységet végző szervezetek is pályázhatnak/tak.

A vizsgált konstrukciók közül egyedül TÁMOP 3.2.9 konstrukció esetében a pályázói kör lehatárolása során a **1993. évi LXXIX. közoktatási törvény** jelentette a kiindulópontot, a fenntartóra tett megkövetések teljesítése esetén szakiskolák, gimnáziumok, illetve szakközépiskolák pályázhattak (a többcélú intézményeken túl).

Az nagy infrastruktúra fejlesztési pályázatok – Agóra, Agóra Pólus –esetében a pályázói kört városi önkormányzatokra szűkítette le az Operatív Programnak megfelelően a pályázat kiírója:

- TIOP 1.2.1 esetében a megyei jogú városok önkormányzatai
- TIOP 1.3.3. esetében pedig a konvergencia régiók fejlesztési pólus és fejlesztési társközpont városok önkormányzatai (az Országos Fejlesztéspolitikai Konceptióról szóló 96/2005. (XII.25.) Ogy. hat. 8. b) és c) pontja alapján).

A kulturális intézmények közül a **levéltárak** voltak azok, amelyek 2011-ig nem jelentek meg a pályázati kedvezményezett körben. Ezen pályázói kör számára ezt csak a TIOP 1.2.2/11, illetve a TÁMOP 3.2.11 és TÁMOP 3.2.13 révén vált elérhetővé. A levéltárak fejlesztését az eredeti elképzelések szerint EKOP (Elektronikus Közigazgatás Operatív Program) szolgálta volna, erős hangsúllyal a digitális fejlesztések támogatásán – ám ez az elképzelés végül nem kapott támogatást, így erre nem került sor.

A pályázói kör lehatárolása során legnagyobb problémát a közművelődési intézmények és szervezetek jelentették. Míg a muzeális intézmények és könyvtárak esetében 1997. évi CXL törvény meglehetősen egyértelműen fogalmaz, a közművelődési intézmények esetében ez korántsem valósult meg, ami a pályázatok jogosultsági szerinti vizsgálatánál gondot jelentett. A pályázatok befogadásánál problémát jelentett, hogy a KSZ munkatársai miként értelmezzék és ellenőrizzék, hogy

⁴⁷ 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről

a pályázó rendelkezik-e „megfelelő szakmai, személyi, infrastrukturális feltételekkel”⁴⁸. A pályázat kiírói oldalról ugyanakkor olyan félelmek fogalmazódtak meg, hogy a pályázói kör effajta lehatárolása túlságosan tág, esetlegesen olyan bizonytalan háttérű, csupán forrásszerzési céllal pályázó szervezetek is támogatási forráshoz juthatnak, amelyek alapító okiratában ugyan szerepel a közművelődési tevékenység ellátása, de ténylegesen ezirányú tevékenységet a szervezet nem végez. A helyzetet végül az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program adatgyűjtéseiről és adatátvételeiről rendelkező 288/2009. (XII. 15.) Kormány rendelet oldotta meg, amely a közművelődési tevékenységet ellátó szervezetek számára kötelező adatszolgáltatást⁴⁹ ír elő éves tevékenységükről. Ezen adatszolgáltatási kötelezettség figyelembe vétele **erős szelekciót idézett elő**, hiszen az adatszolgáltatásnak az állami–önkormányzati fenntartású intézmények számára évtizedes hagyományai voltak, a civil és nonprofit szervezetek esetében azonban ez jóval ritkábban fordult elő, hiszen számukra az adatszolgáltatás jellemzően nem kapcsolódott finanszírozáshoz, így érdekeltségük is korlátozott volt. Mindezek eredőjeként a civil és nonprofit szervezetek pályázói aktivitása és forrásszerzése messze elmaradt az önkormányzati és központi kormányzati szereplők megfelelő mutatóitól.

A pályázó civil szervezetek alacsony aktivitását jól jelzi, hogy a bírósági nyilvántartások alapján 2013 januárjában 12 924 db bejegyzett (nem feltétlenül működő, s nem feltétlenül kulturális területen működő!) civil szervezetet tartottak nyilván⁵⁰, amely céljai közt a kulturális tevékenységet jelölte meg az alapító okiratában. Ezen közel tizenháromezer bejegyzett civil szervezet közül 271 pályázott (2%) s 130 nyert támogatást a kulturális szervezetek és intézmények oktatás támogató fejlesztései során.

A pályázó szervezetek jellemző motivációi

A megkérdezett szakemberek online-kérdőívben (ennek módszertanáról ld. Az online kérdőíves adatfelvétel módszertana c. fejezetet, illetve a Mellékletben az Online adatfelvétel eredményei c. fejezetet) megadott válaszai alapján a pályázó szervezetek **legfontosabb motivációs szempontjai a helyi igényeket jobban kielégítő szolgáltatási kínálat megteremtése, az új társadalmi csoportok bevonásának lehetősége és az intézmény szolgáltatási kínálatának és ezáltal a finanszírozási helyzetének javítása volt**. Jelentős tényezőnek tekinthető továbbá az új kommunikációs csatornák (honlap) kiépítése, a szervezet hatókörébe lakók kompetenciáinak fejlesztése és infrastrukturális fejlesztések megvalósítására. Legkisebb súllyal a munkatársak jövedelmi helyzetének javítása és a szervezet hatókörében lakók jövedelmi helyzetének javítása (jövedelmi szegénység mérséklése) elleni esett latba a pályázási döntés meghozatalakor.

15. táblázat: A pályázó szervezetek motivációs szempontjai

⁴⁸ A vonatkozó 1997. évi CXL. törvény meghatározása szerint a közművelődési intézmény: „a lakosság közösségi közművelődési tevékenységéhez erre a célra alapított, fenntartott, működtetett, megfelelő szakmai, személyi, infrastrukturális feltételekkel és alapító okirattal rendelkező költségvetési szerv vagy egyéb fenntartású intézmény”.

⁴⁹ OSAP 1438 nyilvántartási számú adatgyűjtése: Jelentés a közművelődési tevékenységet folytató szervezetek működéséről.

⁵⁰ <http://www.birosag.hu/allampolgaroknak/tarsadalmi-szervezetek-es-alapitvanyok-neviegyzeke>, 2013. január22.i letöltés alapján

Válasz lehetőség	Megjelent, kiemelt szempont volt	Megjelent	Nem jelent meg	Nem tudja	Nincs válasz
A pályázat benyújtásával lehetőséget láttunk a helyi igényeket jobban kielégítő szolgáltatási kínálat megerteremtésére	67,07	25,90	2,21	0,60	4,22
A pályázat benyújtásával lehetőséget láttunk a használók új csoportjainak megszólítására, új társadalmi csoportok bevonására	54,82	34,74	4,42	0,60	5,42
A pályázat révén lehetőséget láttunk az intézmény szolgáltatási kínálatának javítására, és ezáltal finanszírozási helyzetének javítására	50,20	36,55	7,43	0,80	5,02
A pályázat benyújtásával lehetőséget láttunk a használók új kommunikációs csatornákon történő megszólítására	34,54	44,38	15,46	1,00	4,62
A pályázat benyújtásával lehetőséget láttunk az intézmény/szervezet területi hatókörében lakók kompetenciáinak fejlesztésére	33,94	41,16	18,88	1,00	5,02
A pályázat révén lehetőséget láttunk a szükséges infrastrukturális fejlesztések megvalósítására	31,73	31,12	31,33	1,00	4,82
A pályázat benyújtásával lehetőséget láttunk arra, hogy intézményünk, szervezetünk (önkormányzati kitöltő esetén a pályázatban érintett intézmény, szervezet) hozzájáruljon a település társadalmi-, gazdasági-, környezeti fejlődéséhez	29,52	47,99	14,86	2,01	5,62
A pályázat benyújtásával lehetőséget láttunk a közösségek, illetve az intézmény/szervezet területi hatókörén lakók közösségi együttműködésének megerősítésére	26,71	43,37	20,08	3,01	6,83
A pályázat révén lehetőséget láttunk munkatársaink képzettségi szintjének emelésére	18,07	28,51	47,19	1,00	5,22
A pályázat benyújtásával lehetőséget láttunk az intézmény/szervezet területi hatókörén lakók munkaerő-piaci helyzetének, kilátásainak javítására	10,84	25,70	52,61	4,42	6,43
A pályázat benyújtásával lehetőséget láttunk az intézmény/szervezet területi hatókörén lakók társadalmi státuszának javítására, jövedelmi szegénységének mérséklésére	8,63	23,49	55,42	4,62	7,83
A pályázat révén lehetőséget láttunk munkatársaink jövedelmi helyzetének javítására	6,63	37,15	47,39	2,81	6,02

Forrás: Az értékelés során 2012 decemberében készített online-adatfelvétel, értékelhető válaszok száma 498 db

Az esettanulmányok tapasztalatai, illetőleg az online-kérdőív előkészítése során felvett intézményi interjúk eredményei ezzel összhangban állnak, a válaszadók legfontosabb motivációs tényezőként a kulturális intézmény szolgáltatási kínálatának fejlesztését, infrastrukturális fejlesztését nevezték meg. A fókuszcsoportos interjúk tapasztalatai alapján ugyanakkor az is láthatóvá vált, hogy a kulturális intézmények kedvezőtlen finanszírozási helyzetén is enyhíteni lehetett (szükséges eszközfejlesztés, bérmegettarítás lehetősége) a pályázati források bevonásával, ami fontos motivációs tényező volt.

Az online kérdőívet kitöltők megítélése szerint a **legfontosabb megcélzott fejlesztési terület: a kulturális, digitális és anyanyelvi kommunikációs kompetenciáinak fejlesztése volt** (ld. 16. táblázat), de emellett a **tanulás tanulása és a személyközi és állampolgári kompetenciák erősítése is** jelentős arányban jelent meg. A pályázatok során a vállalkozói kompetenciák fejlesztése kapta a legkisebb hangsúlyt. Fontos rámutatni, hogy a **gazdaság igényeihez közelebb álló matematikai, természettudományos, illetőleg idegen nyelvi kommunikáció fejlesztését a válaszadók alig 16–18 százaléka jelölte meg**, ami feltétlenül jelzi az ezzel kapcsolatos diszpreferenciákat – ezen kompetenciák fejlesztésének szükségességére pedig az Európai Bizottság is rámutat⁵¹.

16. táblázat : A támogatott tevékenység által megcélzott kulcskompetenciák említési gyakorisága (%)

	Igen	Nem	Nem tudom	Nincs válasz
Kulturális kompetencia	65,26	6,43	22,49	5,82
Digitális kompetencia	52,41	17,07	25,10	5,42
Anyanyelvi kommunikáció	43,57	21,08	27,91	7,43
A tanulás tanulása	40,96	24,70	27,11	7,23
Személyközi és állampolgári kompetenciák	33,94	28,51	29,72	7,83
Matematikai, természettudományi és technológiai	18,27	44,18	30,52	7,03
Idegen nyelvi kommunikáció	16,87	45,18	30,92	7,03
Vállalkozói kompetencia	10,44	48,80	32,33	8,43

Forrás: Az értékelés során 2012 decemberében készített online-adatfelvétel, értékelhető válaszok száma 498 db

Nem támogatható tevékenységek

Az értékelés számára fontos feladatot jelentett, hogy feltárja azokat a korlátozásokat, amelyek a támogatott tevékenységek megvalósítását megnehezítették. Az ezzel kapcsolatos eredmények egy irányba mutatnak – származzanak akár az esettanulmányokból, akár az IH, akár a KSZ munkatársaitól, akár az online kérdőíves felvételből: **nagy igény lett volna eszközbeszerzésre**, ezen belül IKT eszközök (pl. laptop) beszerzésére. A Közép-Magyarországi régió esetében infrastruktúra fejlesztést lehetővé tevő TIOP konstrukció egyáltalán nem volt elérhető, így csupán az általában elérhető 10%-os beruházási keret⁵² állt rendelkezésre, ami jellemzően nem tette lehetővé az intézmények **akadálymentesítését, illetőleg a szükséges mértékű IKT-fejlesztést**.

Valamennyi pályázati konstrukciót együtt vizsgálva a beérkezett 498 online kérdőív⁵³ közül 124 esetben szerepelt olyan szakmailag indokolt tevékenység, beszerzés, amelyet a támogatási konstrukció nem tett lehetővé. Ezek legtöbb esetben az eszközbeszerzések (pl.: IKT-eszköz, hangszer, fellépő ruha, sporteszköz, bútor) korlátozásaira, vagy alacsony támogatási mértékére vonatkoztak.

⁵¹ Európai Bizottság Közleménye - Gondoljuk újra az oktatást: beruházás a készségekbe a jobb társadalmi – gazdasági eredmények érdekében, Strasbourg, 2012.11.20. Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0669:FIN:HU:PDF>

⁵² ESZA –ERFA közötti átjárhatóság megteremtéséről 1083/2006 EK általános rendelet 34. cikk 2. bekezdése rendelkezik

⁵³ A TÁMOP forrásból megvalósult fejlesztések esetében legfeljebb 10% ERFA típusú költség volt elszámolható, amely sok esetben nem volt elégséges.

Hatások és eredmények vizsgálata

Az értékelő jelentés jelen része arra keresi a választ, hogy a támogatás révén megvalósított tevékenységek miként hatottak az érintett kulturális szervezetek működésére, működési irányaira, fenntarthatóságára. Ezen kérdések megválaszolása érdekében támaszkodunk

- a szakértői interjúk (ld. a Szakértői interjúk módszertana c. fejezet);
- az esettanulmányok (ld. Melléklet Esettanulmányok c. fejezet);
- az online kérdőív (ld. Melléklet Online kérdőív c. fejezet) és
- a hatásvizsgálat (ld. Melléklet Hatásvizsgálat c. fejezet)

eredményeire. A különböző forrásból nyert eredmények jellemzően egymást erősítik, ugyanakkor több esetben árnyalják, finomítják a kapott eredményeket.

Szakértői interjúk tapasztalatai

A szakértői interjúk egyöntetűen a támogatások pozitív eredményeire mutattak rá – a kulturális intézmények **szolgáltatásai modernizálódtak** s bővültek, **javult az intézmények infrastrukturális helyzete**, különösen IKT⁵⁴ eszközök tekintetében. Nagyon fontosnak ítélték a válaszadók az **intézményi tanulási folyamatot**, a kapacitások e tekintetben megfigyelhető fejlődését, hogy a támogatott kulturális **intézmények képessé váltak uniós pályázati források elérésére**. A kulturális intézmények a kezdeti nehézségek ellenére gyorsan beletanultak a projekt-tervezés, -megvalósítás, -elszámolás elvárt rendjébe és kevés szabálytalansággal (összevetve a többi területen – pl. gazdaságfejlesztés) valósították meg a támogatott tevékenységeket. **A tanulási folyamatot segítette a pályázók konzorciumi forma felé történő terelése**, különösen a kis, pályázati tapasztalatokkal nem rendelkező kulturális intézmények esetében. A konzorciumok létrehozásának másik fontos célja az volt, hogy a kulturális intézmények és az oktatási intézmények között intenzív kapcsolat alakuljon ki, amire építve biztosítható a támogatott szolgáltatások igénybevétele.

A beavatkozás a muzeális intézmények esetében kihatott az érintett intézmények működési irányára is, **hangsúlyossá vált a múzeumpedagógiai szolgáltatások nyújtása**, ami a korábbi években korántsem volt általános gyakorlat. Fontos célként és eredményként nevesítették a megkérdezett szakértők, fejlesztéspolitikában dolgozók, hogy az intézmények **szakmai és szakmaközi kapcsolatrendszere kitágult**, a nagyszámú konzorciális szerződés, partneri megállapodások révén a **kulturális intézmények társadalmi-szakmai beágyazottsága javult**.

A szakértők **szinergikus kapcsolódási pontokat** láttak a kulturális (különösen az Agóra Pólusok esetében, kisebb mértékben a muzeális) intézmények fejlesztése és a térség **turisztikai vállalkozásainak fejlesztései között**, hiszen a vizsgált konstrukciók révén a turisztikai desztináció vonzereje is nőhet.

Összességében a szakértők úgy ítélték meg, hogy **a kulturális intézmények élethosszig tartó tanulást segítő szolgáltatási kínálata megerősödött**, amelynek alapvetően pozitív fogadtatása volt a keresleti oldalon, a támogatott szolgáltatásokat nagy számban vették igénybe a célcsoport tagjai.

⁵⁴ IKT eszközök – info-kommunikációs technikai eszközök.

Esettanulmányok tapasztalatai

Az esettanulmányok a fenti univerzális jellegű megállapításokat alátámasztják, részben ki is egészítik azt. A vizsgált kulturális intézmények **a támogatásokat egyöntetűen pozitívnak ítélték, amely „rájuk volt szabva”** – valóban illeszkedett a kulturális intézmények működéséhez, igényeihez és fejlesztési céljaihoz. Általánosan az fogalmazható meg, hogy **a támogatott tevékenységek illeszkedtek működési irányaikhoz**, nem kellett teljesen új területeken újfajta szolgáltatásokat nyújtani. Az intézmények egy köre – jellemzően **a kisebb intézmények – számára azonban a támogatás olyan új szolgáltatások bevezetését jelentette**, amely a nagyobb intézmények (megyei hatókörű, illetve nagyvárosi intézmények) számára már bevett gyakorlatnak minősült. Azaz **a támogatott tevékenységeknek köszönhetően a magasabb minőségi szintet jelentő szolgáltatási kínálat szélesebb körben vált elérhetővé.** (Ez egybecseng a hatásvizsgálat eredményeivel.) Ilyen fejlesztésnek tekinthető például, hogy a „kiskönyvtárak”, a községi könyvtárak elektronikusan csatlakozhattak a városi/megyei könyvtári hálózathoz, ugrást érve el a szolgáltatások minőségében.

A folyamatban nagyon fontos szerepet játszottak **az intézményközi kapcsolatok**, amelyek az esettanulmányok tanúsága alapján sok esetben nem formalizáltak, nem testesülnek meg írott szerződésekben, illetve megállapodásokban, ám rendkívül fontosak a támogatott tevékenységek gördülékeny megvalósításában. Az esettanulmányok készítése során felkeresett intézményvezetők, szakmai vezetők megerősítették, hogy a konzorciális forma alkalmas új területek megismerésére – **a konzorciumvezető tapasztalataira építve a tagok mérsékelt kockázatokkal ismerhetik meg a számukra új területet**, tevékenységet, legyen az EU-s pályázat, vagy éppen felnőttoktatás. **Az intenzív formális–informális kapcsolatépítés** – a szakmai és szakmaközi hálózatok létrehozása, működtetése feltétlenül fontos jelenség/eredmény, amelyben szerepet játszik a pályázati kiírások konzorciumokat előtérbe helyező feltételrendszere, de **a kulturális intézmények finanszírozási helyzetéből eredő kényszer** is. Bárhogyan is, a vizsgált kulturális intézmények nyitottabbá váltak, hangsúlyt helyeztek társadalmi kapcsolataik elmélyítésére, a helyi és térségi beágyazottságuk és támogatottságuk növelésére. **A kapcsolatépítés hangsúlyos irányát az oktatási intézmények jelentették:** óvodától a középiskoláig terjedően Szólni kell arról is, hogy ezek a kapcsolatok jellemzően nem „pályázat-orientáltak”, az esettanulmányokból látható, hogy szoros és kölcsönös kapcsolatok alakultak ki, amelyek komoly szakmai tartalommal telítettek: kezdve a múzeumpedagógiai foglalkozások közös kialakításától az iskolai versenyek együttes lebonyolításáig terjednek, messze túlmutatva mind a pályázat megvalósítási és fenntartási kötelezettségein.

Az esettanulmányok készítése során felkeresett intézményvezetők, szakmai megvalósítók arról számoltak be, hogy a támogatott tevékenységek – az élethosszig tartó tanulást szolgáló tevékenységek: a múzeumpedagógiai foglalkozások, tanórán kívüli foglalkozások, felnőttképzések – fogadtatása pozitív volt, **a célcsoport tagjai a támogatott szolgáltatásokat hasznosnak ítélték.** Árnyalja azonban a képet, hogy **a szolgáltatások iránti igény lecsökkent, ahogy a projekt fenntartási szakaszba lépett, s a szolgáltatás igénybevétele a résztvevők oldaláról már költséget jelentett** (pl. utazási költség). Több interjú alanya is úgy fogalmazott, hogy a támogatott, ingyenes szolgáltatásokat szívesen veszik az emberek, az iskolák, de ahogy fizetőssé válnak, jelentősen lecsökken a szolgáltatások iránti kereslet. Ez egyben azt is jelenti, hogy **a szolgáltatási portfólió fejlesztése nem feltétlenül javítja az intézmény bevételszerzési képességét**, mert a nyújtott szolgáltatásokra korlátozott fizetőképességű kereslet van. A társadalmi integráció, a szegénység elleni küzdelem szempontjából különösen fontos, hogy amint a szolgáltatások teljes ingyenessége megszűnik s

költségek jelentkeznek, **a kulturális intézmények élethosszig tartó tanulást segítő szolgáltatásainak igénybe vevői közül elsőként éppen a legrászorultabbak esnek ki először**, ők azok, akik az utazási költségek miatt még az egyébként ingyenesen nyújtott foglalkozásokon sem tudnak részt venni.

Szinergikus hatások meglétéről az esettanulmányok is számot adnak, valóban megjelent a **turisztikai vonzerő fejlesztése az Agóra projektekkel kapcsolatban** (mind Győr, mind Kaposvár esetében), amelyet a szakértői interjúkban valószínűsítettek. A győri Agóra Pólus idegenforgalmi attrakcióként is megállja a helyét, bekerült a helyi látnivalók közé, növelve ezzel a város vonzerejét. Ugyanakkor éppen a győri eset egy forráskoordinációs problémára is rámutat, hiszen a ROP-os forrásból megvalósított mosonmagyaróvári fejlesztés (NYDOP-2009-2.1.1/B) "FUTURA – Az egykori mosoni gabonaraktár turisztikai hasznosítása" révén földrajzilag közel, hasonló attrakció fejlesztésére került sor, ami mindkét projekt fenntarthatóságát negatívan befolyásolhatja.

Az online-kérdőíves adatfelvételtől nyert releváns eredmények

A kérdőívre válaszoló 498 szakemberek véleménye szerint (ld. 17. táblázat) a projektekben való részvétel **új szolgáltatások és foglalkozási formák megjelenését generálta (52%)** a szervezetben. Egybecseng az esettanulmányok tapasztalatával, hogy a válaszadók 80,1%-a ítélte úgy, hogy **a támogatásnak köszönhetően a már korábban is nyújtott szolgáltatások és foglalkoztatási formák (pl. múzeumpedagógiai foglalkozások, tevékenységek) szélesebb kör számára váltak elérhetővé, hiszen a támogatás révén például új foglalkoztató füzeteket dolgozhattak ki, újabb tantárgyakhoz (és évfolyamokhoz) alakíthattak ki foglalkozásokat, illetve az oktatási intézmények nagyobb mértékben vehették igénybe az effajta szolgáltatásokat.**

A beavatkozás fontos eredménye, hogy a projekt megvalósítási időszakában **az intézmény látogatói köre a megszólított új csoportoknak köszönhetően gyarapodott** (ld. 18. táblázat), a látogatók száma megnőtt. A szakemberek véleménye alapján **az intézmények legalább felében a látogatók száma nem csökkent vissza a projekt előtti szintre, ami tartós hatás** elérésére utal. A fejlesztések révén a látogatók, a szolgáltatásokat igénybe vevők használati szokásainak tartós befolyásolása sikerült ezekben az esetekben. Különösen a közművelődési (102 eset) és könyvtári (117 eset) intézményekből érkező válaszolók jelezték, hogy az intézményben működő közösségek megerősödtek, s újak jöttek létre. Ami a közösségfejlesztés területén elért fontos eredménynek modható, hiszen a társadalmi integráció egyik fontos elemét jelenti.

A pályázatok megvalósításának nagyon fontos eredménye, hogy **a kulturális szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés a válaszadók 59,8%-a szerint megvalósult** (ld. 17. táblázat), további 23,5%-a szerint pedig részben megvalósult a fejlesztés révén, ami a beavatkozás kitüntetett célja volt.

A fejlesztések eredményeként az intézmények legalább **60%-ában javultak az infrastrukturális és infokommunikációs feltételek**, ami elengedhetetlen a szolgáltatások továbbfejlesztéséhez és új szolgáltatások kialakításához. Az IKT fejlesztések kibővítették a szolgáltatások igénybevevőinek körét is és lehetővé tették a nem helyhez kötött szolgáltatások igénybevételét (különösen a könyvtári fejlesztések esetében). Rá kell mutatni azonban arra is, hogy **a válaszadók alig negyede (26,1%) értékelte úgy, hogy az IKT fejlesztés elegendő nagyságrendű volt a feladatok ellátásához**. Ez az adat egybecseng az eszközfejlesztési források szűkösségére mutató információkkal.

Az élethosszig tartó tanulást szolgáló fejlesztés eredményei közül kiemelendő, hogy a **válaszadók kétharmadának (25,7+39,3%) megítélése szerint a szervezet által elért lakosság kompetenciái javultak – csupán 3,4 % vélte úgy, hogy a beavatkozásnak ilyen jellegű eredménye nem volt.**

Az eredmények, hatások számbavételekor rá kell mutatni arra is, hogy **egyes dimenziókban a beavatkozás mérsékelt eredményre vezetett:** ezek pedig a jövedelmi **szegénység mérséklése** (említések alig 3,2+16%-a), illetve a **munkaerőpiaci helyzet javítása** (említések alig 2,8+17%-a). Ezek az eredmények persze nem tekinthetők meglepőnek, hiszen a beavatkozás nem közvetlenül és nem rövid távon kívánta a célcsoport munkaerőpiaci és ezzel jövedelmi helyzetének javulását elősegíteni.

17. táblázat: A támogatott tevékenységek hatásai – eredményei I.

	teljes mértékben egyetértek	részben egyetértek	nem értek egyet	nem releváns	nincs válasz
A projekt eredményeképpen új szolgáltatások és foglalkozási formák jelentek meg a szervezet működésében	52,61	28,92	2,21	7,03	9,24
A projekt eredményeképpen szervezetünk fontos infrastrukturális és IKT fejlesztéseket tudott megvalósítani.	35,94	23,69	7,63	21,49	11,24
A megvalósult IKT fejlesztések elengedhetetlenek voltak a szolgáltatások továbbfejlesztéséhez és az új szolgáltatások kialakításához.	43,98	13,45	4,02	24,90	13,65
Az IKT fejlesztési lehetőség elegendő nagyságrendben volt elérhető az intézmény számára a feladat-ellátáshoz	26,10	24,10	10,84	23,49	15,47
A kulturális szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés megvalósult a fejlesztés révén.	59,84	23,49	0,60	5,02	11,04
A projekt eredményeképpen a működő közösségek megerősödtek, fejlődtek illetve új közösségek jöttek létre	30,12	30,92	3,41	20,48	15,06
A projekt eredményeképpen a javult az intézmény/szervezet területi hatókörén lakók társadalmi státusza, mérséklődött jövedelmi szegénységének mértéke	3,21	16,06	13,86	45,18	21,69
A projekt eredményeképpen javult az intézmény/szervezet területi hatókörén lakók munkaerő-piaci helyzete	2,81	17,07	13,45	46,18	20,48
A projekt eredményeképpen javultak az intézmény/szervezet területi hatókörén lakók kompetenciái	25,70	39,36	3,41	17,87	13,65

Forrás: Az értékelés során 2012 decemberében készített online-adatfelvétel, értékelhető válaszok száma 498 db

Jelentős eredményként könyvelhető el, hogy a pályázatban részt vevő szervezetek mintegy kétharmada (61,8+5,8%) a **projekt folyamán szoros kapcsolatba került a közoktatási intézményekkel és azokkal hosszú távú együttműködési lehetőségeket alakítottak ki** (ld. 18. táblázat) – ami egybecseng az esettanulmányok és a szakértői interjúk eredményeivel.

18. táblázat: A támogatott tevékenységek hatásai – eredményei II.

	egyérték	nem érték egyét	nem releváns	nem tudom	nincs válasz
A projekt eredményeképpen a már korábban is nyújtott szolgáltatások és foglalkozási formák szélesebb kör számára váltak elérhetővé.	80,12	3,41	6,22	0,20	10,04
A projekt megvalósítási időszakában az intézmény látogatói köre a megszólított új csoportoknak köszönhetően kibővült, a látogatók száma megnőtt.	73,49	3,41	9,24	2,01	11,85
A projekt lezárultával az intézmény látogatóinak száma visszaállt a korábban megszokott szintre.	17,27	47,99	15,26	6,63	12,85
A projekt révén megnőtt az igény az intézmény felnőttképzési és az egész életen át tartó tanulást támogató programjai iránt.	30,52	8,03	39,56	5,02	5,02
A projekt révén megnőtt az igény az intézmény minőségi oktatást támogató programjai és foglalkozásai iránt.	54,42	4,22	23,09	5,42	5,42
A projekt révén hosszú távú együttműködések alakultak ki a közoktatási intézményekkel.	61,85	5,82	19,28	1,41	1,41

Forrás: Az értékelés során 2012 decemberében készített online-adatfelvétel, értékelhető válaszok száma 498 db

A projektek eredményeként (ld. 18. táblázat) a szervezetek felében **megnőtt az igény az intézmény minőségi oktatást támogató programjai és foglalkozásai iránt** (54,4+4,2%), és egyharmadukban a felnőttképzési és az egész életen át tartó tanulást támogató programok iránt is. Így nemcsak az oktatási rendszerben résztvevők, hanem egyes hátrányos helyzetű csoportok (álláskereső, tartósan munkanélküliek, GYES-en, GYED-en lévők, megváltozott munkaképességűek) is lehetőséget kaptak kompetenciáik fejlesztésére (a célcsoportokról később még bővebben lesz szó).

A projektek a megkérdezett szakemberek véleménye alapján javítottak az intézmények, szervezetek hatókörében élők kompetenciáin (ld. 17. táblázat). Érdemes megvizsgálni, hogy a beavatkozás mely kulcskompetenciák fejlesztését (ld. 19. táblázat) szolgálta a leginkább. Az online kérdőíves adatfelvétel adatai alapján a **legjelentősebb javulás a kulturális kompetenciákban következett be, de nagyon komoly előrelépés történt a digitális kompetenciák fejlődésében is**. Jelentősen növekedtek emellett még az anyanyelvi kommunikáció és a tanulási folyamatok kompetenciái is. Mindez jól összecseng azzal a sorrenddel, amely a megcélzott fejlesztéseket határozták meg. Rá kell mutatni, hogy a kulcskompetenciák tekintetében elért fejlődés számszerű megragadására, értékelésére nincs mód, összehasonlítható bemeneti és kimeneti mérési adatok hiányában nem ragadható meg a beavatkozás hatása.

19. táblázat: A kulcskompetenciák tekintetében elért fejlődés az említések gyakorisága alapján (%)

	igen	nem	nincs válasz	nem tudja
Kulturális kompetencia	56,83	5,82	19,88	17,47
Digitális kompetencia	45,18	14,26	19,68	20,88
Anyanyelvi kommunikáció	37,55	15,66	22,49	24,30
A tanulás tanulása	33,94	19,48	21,69	24,90
Személyközi és állampolgári kompetenciák	28,92	20,28	23,29	27,51
Matematikai, természettudományi és technológiai	12,65	34,34	23,69	29,32
Idegen nyelvi kommunikáció	12,45	34,54	24,30	28,71
Vállalkozói kompetencia	9,24	35,94	25,10	29,72

Forrás: Az értékelés során 2012 decemberében készített online-adatfelvétel, értékelhető válaszok száma 498 db. Megjegyzés egy válaszoló több kulcskompetencia területén elért fejlődést is megnevezhetett.

Az érintett kulturális intézmények képviselői **a látogatói–fogyasztói kör bővüléséről** adtak számot. De kiket szólítottak meg a kulturális intézmények és kiket sikerült ténylegesen elérni a szolgáltatásokkal? A támogatott tevékenységek megvalósítása során **az általános és középiskolás diákok csoportja volt a leginkább megcélzott társadalmi csoport**, a visszaérkezett kérdőívek alapján a támogatást elnyert projektek több mint a fele (58-53%) kívánta a 7-18 éves korosztályt elérni. Az óvodáskorúak, mint célcsoport a pályázatok több mint egyharmadában jelentek meg, és 30%-nál magasabb említést mutatott a fogyatékossgal élők csoportja. A felsorolt társadalmi csoportok közül a megváltozott munkaképességűek, valamint a GYES-en és GYED-en lévők kaptak csak 20%-nál kevesebb említést.

Rá kell mutatni, hogy az adatszolgáltatás alapján a támogatott kulturális intézmények jelentős része **(40% feletti arányban) nem is kívánta célzottan megszólítani szolgáltatásaival a munkaerő-piaci szempontból problémákkal küzdő célcsoportokat: a tartósan munkanélkülieket, a pályakezdőket, a szegénységben-mélyszegénységben élőket, a korai iskola elhagyókat.**

20. táblázat: A pályázat során megcélzott társadalmi csoportok

	igen	nem	nem tudom	nincs válasz
Álláskeresők (pályakezdők)	21,89	43,37	17,87	16,87
GYES-en, GYED-en lévők, GYES-ről, GYED-ről visszatérők	19,88	45,58	17,47	17,07
Tartósan munkanélküliek	21,29	42,97	18,07	17,67
Szegénységben, mélyszegénységben élők	22,09	41,57	18,67	17,67
3-6 éves korú gyerekek	37,95	31,33	14,06	16,67
7-14 éves korú gyerekek	58,63	14,66	11,24	15,46
15-18 éves korú gyerekek	53,82	17,27	13,45	15,46

	igen	nem	nem tudom	nincs válasz
19-26 éves, iskolarendszerű képzésben tanuló fiatalok	27,31	38,76	16,87	17,07
19-26 éves, iskolarendszerű képzésben NEM részt vevő fiatalok	20,28	42,77	19,48	17,47
Megváltozott munkaképességű személyek	13,86	48,39	20,28	17,47
Fogyatékossgal élők	30,72	35,34	17,87	16,06
60 évnél idősebbek,	26,51	40,16	16,67	16,67

Forrás: Az értékelés során 2012 decemberében készített online-adatfelvétel, értékelhető válaszok száma 498 db.

A szolgáltatásokkal ténylegesen elért társadalmi csoportok sorrendje (ld. 21. táblázat) nagyban fedi a megcélzott társadalmi csoport sorrendet, hiszen ebben az esetben is **az iskoláskorúak szerepelnek a legmagasabb említési gyakorisággal (50,4%)**, míg a megváltozott munkaképességűek és a kismamák a legalacsonyabb hivatkozással. Mindenképpen megemlítendő, hogy az álláskereső, kismamák, tartósan munkanélküliek, szegénységben élők, megváltozott munkaképességűek, tehát a munkaerőpiacról kiszorulóak az említések kevesebb, mint 10%-ban szerepeltek, így az ő bevonásukban nem tapasztalhattunk komoly eredményeket.

21. táblázat: A különböző társadalmi csoportok bevonásának sikeressége

	teljes mértékben sikerült	részben sikerült	nem sikerült	nem tudja, nincs válasz
Álláskereső (pályakezdők)	7,83	18,67	10,44	63,05
GYES-en, GYED-en lévők, GYES-ről, GYED-ről visszatérők	7,83	15,86	11,45	64,86
Tartósan munkanélküliek	7,23	16,27	11,04	65,46
Szegénységben, mélyszegénységben élők	9,44	13,05	10,24	67,27
3-6 éves korú gyerekek	34,14	6,43	8,03	51,41
7-14 éves korú gyerekek	50,40	7,63	4,42	37,55
15-18 éves korú gyerekek	44,38	9,44	5,42	40,76
19-26 éves, iskolarendszerű képzésben tanuló fiatalok	19,48	12,25	10,24	58,03
19-26 éves, iskolarendszerű képzésben NEM részt vevő fiatalok	11,65	13,05	11,85	63,45
Megváltozott munkaképességű személyek	4,82	12,45	13,45	69,28
Fogyatékossgal élők	17,87	15,26	10,24	56,63
60 évnél idősebbek,	16,06	12,85	11,24	59,84

Forrás: Az értékelés során 2012 decemberében készített online-adatfelvétel, értékelhető válaszok száma 498 db.

A kérdőíves vizsgálat eredményéből jól látható (ld. 22. táblázat), hogy valamennyi vizsgált társadalmi csoportban kisebb-nagyobb mértékben nőtt a látogatók/fogyasztók száma. A **legjelentősebb**

növekedést a 3-18 éves korosztályban tapasztaljuk – a beavatkozás hatására az érintett kulturális intézményekben a fiatal korosztályok képviselői felértékelődtek. Ebben az is közrejátszik, hogy ez volt az a két korosztály, amelyeket a támogatott tevékenységek leginkább megszólítottak. A kérdőíves adatok alapján az intézmények 28,1%-ban nőtt tartósan az óvodás korúak látogatása, az általános iskolásokról 40,1%, a középiskolásokról pedig 34,9% nyilatkozott hasonló módon. Az intézmények egy szűkebb köre (7,2–9,6–10,4%) csupán átmenetinek érzélte ezt az átrendeződést – mivel a projekt lezárultával a fiatal korosztályhoz tartozók látogatói jelentősége visszaállt a beavatkozás előtti szintre. A visszarendeződés különösen az álláskeresők (pályakezdők), szegénységben, mélyszegénységben élők, fogyatékkal élők és megváltozott munkaképességű személyek esetében volt számottevő, ami arra utal, hogy ezen csoportok bevonásához, mozgósításához az intézménynek juttatott időszaki jellegű motivációs tényezők nem feltétlenül elégségesek.

22. táblázat: Az egyes társadalmi csoportok részesedésének változása a kulturális intézmény látogatói-használói közt.

	nőtt	csökkent	visszaállt a projektet megelőző állapotra	nem irányult tevékenység erre a célcsoportra	nem tudom	nincs válasz
Álláskeresők (pályakezdők)	9,64	1,00	7,03	16,06	25,10	41,16
GYES-en, GYED-en lévők, GYES-ről, GYED-ről visszatérők	10,04	1,41	5,02	15,66	26,10	41,77
Tartósan munkanélküliek	8,23	1,20	7,43	15,46	27,11	40,56
Szegénységben, mélyszegénységben élők	7,83	1,41	8,43	12,05	28,71	41,57
3-6 éves korú gyerekek	28,11	0,60	7,23	11,24	19,88	32,93
7-14 éves korú gyerekek	40,16	1,20	9,64	6,43	16,67	25,90
15-18 éves korú gyerekek	34,94	1,61	10,44	5,42	19,88	27,71
19-26 éves, iskolarendszerű képzésben tanuló fiatalok	18,47	0,20	9,44	11,65	22,69	37,55
19-26 éves, iskolarendszerű képzésben NEM részt vevő fiatalok	10,24	1,20	9,64	13,65	25,70	39,56
Megváltozott munkaképességű személyek	3,21	0,80	7,63	16,06	28,71	43,57
Fogyatékossgal élők	15,06	0,40	9,24	11,65	24,90	38,76
60 évnél idősebbek,	16,47	1,41	5,82	12,45	24,10	39,76

Forrás: Az értékelés során 2012 decemberében készített online-adatfelvétel, értékelhető válaszok száma 498 db.

A felnőttképzési funkció nem idegen a kulturális intézményektől (ld. 23. táblázat), egyes intézmények esetében kifejezetten nagy hagyományai vannak ennek. Jól jelzi ezt, hogy a kérdőívet kitöltők közt 95 rendelkezik intézményi felnőttképzési akkreditációval, ám kétharmaduk a pályázati támogatástól függetlenül szerezte azt meg.

23. táblázat: Felnőttképzési akkreditációval rendelkező intézmények száma

	db	%
a pályázattól függetlenül szerezte meg	62	12,45
a pályázat révén szerezte meg	33	6,63
a pályázattól függetlenül jelenleg van folyamatban a megszerzése	1	0,20
nem	270	54,22
nincs válasz, nem tudja	132	26,51

Forrás: Az értékelés során 2012 decemberében készített online-adatfelvétel, értékelhető válaszok száma 498 db.

A felnőttképzésben résztvevőket két nagy csoportra bonthatjuk. Az egyik csoportot azok a **kulturális szakemberek, pedagógusok, könyvtárosok alkotják**, akik valamilyen továbbképzésen, számítástechnikai, módszertani, nyelvi szakképzésen vettek részt. A másik csoportot pedig a **munkaerőpiacon hátrányos helyzetű csoportok alkotják**, így a munkanélküliek, kismamák, illetve GYES-ről visszatérők, megváltozott munkaképességűek, szegénységben élők, alacsony iskolai végzettségűek. Emellett a két nagyobb csoport mellett néhány képzés⁵⁵ irányult a középiskolás és felsőoktatásban résztvevő fiatalokra, valamint az idősebb korosztályra is.

Mivel a felnőttképzéseken résztvevők igen nagy százalékát tették ki a hátrányos munkaerő-piaci helyzetűek, így érdemes megvizsgálni, hogy miként hatott az elvégzett képzés munkaerő-piaci pozíciójukra. A szakemberek véleménye alapján (ld. 24. táblázat) **a helyzet inkább pozitív, hiszen 22 esetben nagymértékű, 51 esetben részbeni sikereket könyvelhettek el és csak 7 olyan válasz érkezett, hogy a felnőttképzésen résztvevőknek nem javultak a munkaerő-piaci lehetőségeik.**

24. táblázat: A projekt során megvalósult felnőttképzések mennyiben szolgálták a résztvevők munkaerő-piaci helyzetének javítását?

	db	%
teljes mértékben	22	4,42
részben	51	10,24
egyáltalán nem	7	1,41
nincs válasz, vagy nem valósult meg felnőttképzési tevékenység	418	83,94

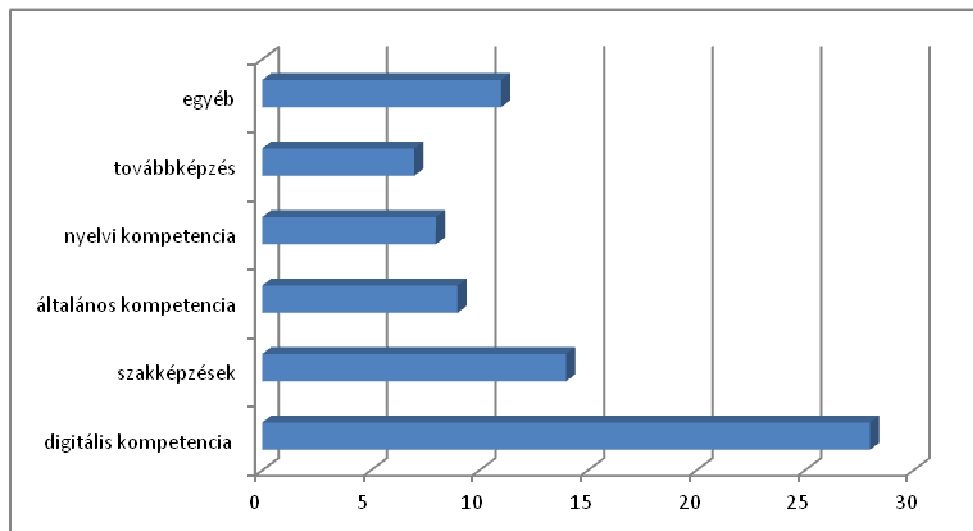
Forrás: Az értékelés során 2012 decemberében készített online-adatfelvétel, értékelhető válaszok száma 498 db.

A képzések tematikáját tekintve kiemelkedően **magas volt a digitális kompetenciafejlesztéshez kapcsolódó képzések száma** (ld. 4. ábra), amit a szak- és továbbképzések, valamint az általános kompetenciafejlesztési tevékenységek követettek, amelyek a legkedvezőtlenebb társadalmi-gazdasági helyzetben lévő társadalmi csoport helyzetét próbálta javítani, a képezhetőségük

⁵⁵ Ebben az esetben nem felnőttképzésről van szó, hiszen középiskolás korcsoport tagjaira ez nem értelmezhető.

alapjainak megteremtésével. Emellett kisebb említési gyakorisággal az idegen nyelvi tanfolyamok és projektmenedzsment képzések jelentek még meg.

4. ábra: A felnőttképzések jellemző tematikája

Forrás: Az értékelés során 2012 decemberében készített online-adatfelvétel, értékelhető válaszok száma 498 db. A megjelenített kategóriák a szöveges válaszok összevonásával jöttek létre,

A kulturális intézmények által nyújtott felnőttképzési tevékenységek döntően olyan tematikával és jellemzően olyan célcsoportnak indultak, amelyet piaci szereplők nem nyújtottak a térségben – így mondhatjuk, hogy **piactorzító hatása a támogatásnak nem volt** (ld. 25. táblázat). A támogatott intézményekben dolgozókat érintő képzések (pl. idegennyelvi képzések) esetében fordult elő, hogy a támogatott képzést a piaci szereplők is biztosították, tehát elvileg lehetett volna piaczaró hatás, de ezeket a támogatott képzéseket külső szolgáltatók nyújtották.

25. táblázat: A felnőttképzési tevékenység megítélése

Felnőttképzési tevékenység jellemzése	db	%
Nem tudom	5	1,00
A képzés témája eltért az üzleti alapon elérhető képzések témájától	44	8,84
A képzés témája megegyezett a helyben elérhető üzleti alapú képzések témájával	10	2,01
A képzés témája megegyezett más üzleti alapon nyújtott képzéssel, de az helyben nem volt elérhető	17	3,41
A projekt során nem valósult meg felnőttképzési tevékenység	41	8,23
Nincs válasz	381	76,51

Forrás: Az értékelés során 2012 decemberében készített online-adatfelvétel, értékelhető válaszok száma 498 db

A megkérdezett szakemberek véleménye szerint a **felnőttképzések visszhangja igen kedvező**, sok intézmény szolgáltatási portfóliója bővült a felnőttképzési akkreditációkkal, és a kereslet a tanfolyamok iránt a projektek lezárulta után is magas maradt. Több helyen a tanfolyamok közösség-szervező funkciókat is elláttak (pl.: a tanfolyam résztvevői utóbb klubot hoztak létre). **Az esettanulmányok során nyert tapasztalatok ezt annyiban árnyalják**, hogy több esetben is arról

számoltak be, hogy felnőttoktatási komponens esetében **a fenntartási időszakban problémát jelentett a képzések megszervezése, lebonyolítása** mert olyan mértékben mérséklődött az érdeklődés a képzések iránt.

Tanórai, tanórán kívüli és szabadidős foglalkozások típusai

A kulturális intézmények felnőttoktatási tevékenységénél jóval nagyobb súllyal bírt a tanórai és tanórán kívüli támogatott tevékenység, ami az online kérdőív adataiban (ld. 26. táblázat) is tükröződik. A visszaérkező 498 db kérdőívből 267 esetben (azaz több mint 50%-ban) irányult tevékenység nevelési-oktatási intézmények tevékenységeinek támogatására. Az említések gyakorisága alapján **a legtöbb intézmény témanap/témahét keretében fogadta az óvodásokat, iskolásokat.** Jelentős feladatokat láttak el emellett a pályázatban résztvevő **szervezetek a tehetséggondozás és fejlesztés területén is, valamint a heti, havi szakkörök vezetésében és versenyek, vetélkedők szervezésében és lebonyolításában.** A napközis, iskolaotthonos foglalkozások már jóval kisebb szerepet kaptak a projektek során. Hozzá kell tenni, hogy a konkrét megvalósítás során a támogatott intézmények és szervezetek többféle foglalkozást is tartottak a célcsoport számára.

26. táblázat: Oktatással kapcsolatos foglalkozások típusai

	említések száma
Témanap, témahét	160
Tehetséggondozás, fejlesztés	145
Heti szakkör	143
Versenyes, vetélkedők, bajnokságok	132
Havi egyszeri szakkör	118
Napközi, iskolaotthon, tanulószoba keretében tartott foglalkozás havonta	37
Napközi, iskolaotthon, tanulószoba keretében tartott foglalkozás hetente	19

Forrás: Az értékelés során 2012 decemberében készített online-adatfelvétel, értékelhető válaszok száma 498 db.

A kulturális intézmények ezen tevékenységei döntően (251 említés) **a kulturális és művészeti nevelést támogató programok csoportjába** sorolhatók (ld. Melléklet Melléklet IV. A kérdőíves adatfelvétel eredményei c. fejezet vonatkozó táblázatai), ettől jóval elmaradva (109 említés) következnek **az egészségtudatos életmód kialakítását célzó programok.** (35 válaszoló egyéb kategóriába sorolta a tevékenységet)

27. táblázat: A tanórai-tanórán kívüli foglalkozások által fejlesztett kulcskompetenciák

	Említések száma
Kulturális tudatosság és kifejezőkészség	243
Az anyanyelven folytatott kommunikáció	194

	Említések száma
Digitális kompetencia	136
A tanulás elsajátítása	131
Szociális és állampolgári kompetencia	130
Kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia	78
Idegen nyelveken folytatott kommunikáció	37
Matematikai kompetenciák	35

Forrás: Az értékelés során 2012 decemberében készített online-adatfelvétel, értékelhető válaszok száma 498 db.

Ennek megfelelően a tevékenység révén fejlesztett **kulcskompetenciák közt legnagyobb gyakorisággal (243 említés) a kulturális tudatosság és kifejezőképesség fejlesztése szerepelt**, megelőzve az anyanyelven folytatott kommunikációt. A legkevesebb említést az idegen nyelvi és matematikai kompetenciafejlesztések kaptak.

A nyertes pályázatok kétféle konstrukcióban, kötelező részvétellel és önálló jelentkezéssel valósultak meg. Az iskolai tanórák keretében megvalósult programok (múzeumi óra, múzeumpedagógiai foglalkozás) kötelező részvétellel jártak, míg a tanórán kívüli foglalkozások szakkörök, táborok, családi napok, előadások önkéntes résztvevőkre számíthattak. Az általános vélemény –egy-két kivételtől eltekintve- az volt, hogy a **foglalkozások népszerűek voltak**, az ott megjelentek aktívan és rendszeresen részt vettek azokon. A válaszok alapján a pályázatok legalább felében a foglalkozásokon bevonásra kerültek hátrányos és halmozottan hátrányos társadalmi csoportok, és legalább 30%-ukban roma gyerekek.

Néhány jellemző mondat a kérdőív szöveges válaszai közül:

- „A foglalkozásokon a gyermekek szívesen és önkéntesen vettek részt. Nagy örömmel várták a következő foglalkozást. Különösen a havi szakkör alkalmi (szüret, múzeum, könyvtár) jelentettek számukra nagy élményt. Látszott, hogy ilyen helyeken sok gyermek még soha nem volt.”
- „A foglalkozások a nevelési és oktatási tervekbe beépültek; népszerűek és igényelték voltak.”
- „A foglalkozásokon résztvevők 30%- hátrányos helyzetű gyermek, 5% roma. A részvétel önkéntes volt. A foglalkozásokon aktívan vettek részt. A foglalkozások témái iránt érdeklődtek ez megfelelő motiváció jelentett számukra.”
- „A kisebb települési iskoláknak szinte az egyetlen kiugrási lehetősége egy ilyen pályázathoz csatlakozás, az iskolák összességében motiváltak a részvételben, mivel egyre szűkösebbek az anyagi forrásaik, a tanulók nyitottak az újra, függetlenül a származásuktól.”
- „A résztvevők mindegyike önként jelentkezett a foglalkozásokra, s jóval több programra lett volna igény a jelentkezők száma alapján. Mivel a jelentkezés önkéntes alapon ment végbe, a részvételi arány is magas volt. Sokan voltak hátrányos helyzetűek.”
- „A résztvevők motiváltak voltak, a foglalkozásokon rendszeresen megjelentek, lemorzsolódás nem volt számottevő”

Ezek a tanórai, tanórákon kívüli foglalkozások a megkérdezett szakemberek többségének véleménye alapján eredményesek voltak. Jelentős mértékben hozzájárultak a tanórákon szerzett tudás elmélyítéséhez, valamint a tehetséggondozáshoz, és kisebb-nagyobb részsikereket könyvelhettek el a

leszakadó csoportok integrációjában, a pályaorientáció megalapozásában és az iskolai lemorzsolódás mérséklődésében.

28. táblázat: A tanórai, tanórán kívüli foglalkozások hatásainak megítélése

A foglalkozások ...	jelentős mértékben hozzájárultak	részben hozzájárultak	nem járultak hozzá
az iskolai lemorzsolódás (bukás) mérséklődéséhez	31	125	80
a leszakadó társadalmi csoportok integrációjához	66	144	50
a tehetséggondozáshoz	172	111	30
a pályaorientáció megalapozásához	61	164	49
a tanórákon megszerzett tudás elmélyítéséhez	180	117	22

Forrás: Az értékelés során 2012 decemberében készített online-adatfelvétel, értékelhető válaszok száma 498 db.

Foglalkozások gyakoriságának a kérdése

A választ adó szakemberek döntő része úgy ítélte meg, hogy nagy többségének véleménye alapján (ld. 29. táblázat) **a többszöri alkalommal megvalósuló foglalkozások a legeredményesebb és leginkább bevált formák**, ahol komolyabb sikereket lehet elérni a fejlesztendő kompetenciákban és területeken.

29. táblázat: Egyszeri, illetve rendszeres foglalkozások eredményességének megítélése

Mely foglalkozások eredményesebbek	db	%
A több alkalommal megvalósuló foglalkozások voltak eredményesebbek	290	58,23
A projekt során nem valósultak meg egyszeri alkalommal tevékenységek	33	6,63
A projekt során nem valósultak meg több alkalommal ugyanazon tevékenységek	26	5,22
Az egyszeri foglalkozások voltak eredményesebbek	20	4,02
Nem tudom	16	3,21

Forrás: Az értékelés során 2012 decemberében készített online-adatfelvétel, értékelhető válaszok száma 498 db.

Együttműködések, konzorciumi megvalósítás tapasztalatai

A vizsgált támogatási konstrukciók esetében nagyszámban jöttek létre konzorciumok a támogatott tevékenységek közös megvalósítására. Ezen **formalizált együttműködések nagyban építettek** (ld. 30. táblázat) **a meglévő szakmai, intézményi, személyes kapcsolatokra** (36,7%) s csupán a válaszadók

11,4%-a jelezte, hogy a konzorcium alapvetően előzmények nélküli, a pályázat érdekében jött létre, s így a kapcsolat újnak minősíthető.

30. táblázat: A konzorciumok jellemzése az említések gyakorisága alapján

	db	%
jellemzően meglévő, korábbi szakmai, intézményi, személyes kapcsolatokra épült	183	36,75
jellemzően a pályázat kedvéért létrejött, új szakmai, intézményi, személyes kapcsolat	57	11,45
egyéb	1	0,20
nem tudom	4	0,80
nincs válasz	37	7,43
nem jött létre konzorcium a pályázat megvalósítására	216	43,37

Forrás: Az értékelés során 2012 decemberében készített online-adatfelvétel, értékelhető válaszok száma 498 db.

A kérdőíves vizsgálat alapján a konzorciumban pályázó szervezetek számára (ld.

31. táblázat) ez a forma a **szolgáltatások nyújtásának hatékonyabbá tételét jelentette, lehetőséget teremtett kisebb intézményeknek, szervezeteknek is a pályázatokba való bekapcsolódásra**, illetve a projektek megvalósítására, **és segített kialakítani olyan új szakmai, intézményi, személyi kapcsolatokat, melyek a későbbiekben is segíthetik a szervezetek munkáját.** A válaszadók kétharmada ugyanakkor azzal is egyet értett kisebb-nagyobb mértékben, hogy a konzorciumban résztvevők aránytalanul terhelésnek voltak kitéve – a konzorcium vezetőjének nagyon komoly többletmunkát, adminisztrációt kellett végeznie.

31. táblázat: Konzorciumi forma megítélése

	teljes mértékben egyetértek	részben egyetértek	nem értek egyet	nem jött létre konzorcium, vagy nincs válasz	nem tudja
A konzorcium különböző szakmai területeket kapcsolt össze, így hatékonyabbá tette a részt vevő intézmények szolgáltatásait.	20,88	19,28	7,03	51,20	1,61
A konzorcium aránytalanul terhelte az együttműködésben résztvevőket, a konzorcium vezetője számára komoly többletterhet jelent a konzorcium működtetése, adminisztrálása.	8,03	21,29	16,47	51,00	3,21
A konzorcium révén olyan kis intézmények, szervezetek is bekapcsolódhattak a támogatott tevékenységek megvalósításába, amelyek önállóan nem lettek volna képesek pályázásra, illetve annak megvalósítására.	28,51	12,25	5,22	51,61	2,41

A konzorcium új szakmai, intézményi, személyi kapcsolatok kialakítását tette lehetővé, amelyek a későbbiekben segítik az egyes szervezetek szakmai munkáját.	29,32	17,67	1,00	50,40	1,61
--	-------	-------	------	-------	------

Forrás: Az értékelés során 2012 decemberében készített online-adatfelvétel, értékelhető válaszok száma 498 db.

A konzorciumi formában megvalósított pályázatok esetében a válaszadók (ld. 32. táblázat) pozitívként értékelték a szakmai tapasztalat átvétel lehetőségét, a már meglévő kapcsolatok elmélyítését, hogy lehetőséget teremt a kisebb szervezeteknek is a pályázatokban való részvételre. Fontos többletet jelent, hogy a konzorcium eltérő szakmák képviselőit hozza össze, ez az együttgondolkodás pedig további új lehetőségeket, akár új közös pályázatot is eredményezhet. Negatívként a nehéz egyeztetési nehézségek, a sok adminisztráció, a konzorciumon belüli rossz információáramlás és az elszámolási nehézségek emelhetők ki.

32. táblázat: A konzorciumi forma szöveges értékelése

pozítívumok	negatívumok
jól működött, a konzorcium vezető magas szakmai színvonallal rendelkezett, ami segítette a megvalósítást	a konzorcium a pályázati kiírás ésszerűtlen feltétele volt
A konzorcium résztvevői tovább erősítették meglévő kapcsolataikat.	Az elszámolás követhetlenné vált, a kifizetések egyáltalán nem követték az egyes tagok igényeit.
Tapasztalatcsere és egyéb szakmai okok miatt jobb a konzorciumi együttműködés!	Túl nagy felelősség nehezedik a konzorciumvezetőre
Szerintem együttműködő, partneri volt a kapcsolat a tagok között. A felmerülő problémákat igyekeztünk együtt az NFÜ iroda dolgozóival közösen megoldani.	nagyon nehéz az egyeztetés
Tapasztalatcsere és egyéb szakmai okok miatt jobb a konzorciumi együttműködés!	nem volt teljes a tájékoztatás a konzorciumi partnerek felé
A folyamat összefogásáért, a korrekt együttműködésért, a folyamatos segítőkészségért itt is köszönet illeti a konzorcium vezető intézményt.	Rengeteg adminisztrációval járt
A konzorciumi együttműködést további pályázatok benyújtásához is életben tartjuk. Nagyon jó szakmai együttműködést jelentett mindhárom konzorciumi tag számára.	
A konzorciumi partnerek között eredményes, gyümölcsöző munkakapcsolat jött létre a tervezéstől a megvalósításon át a fenntartási időszak tevékenységei során. A partnerek újabb EU-s pályázatot készítettek elő.	
az együtt gondolkodás további lehetőségeket generál	
Kialakult különböző nevelési oktatási intézmények szorosabb együttműködése.	
Segítségünkre volt a konzorciumvezető szakmai tapasztalata	
Sokrétú projektnél szükséges, mert kisebb szervezetek csak így tudnak részt venni a projektben	

Forrás: Az értékelés során 2012 decemberében készített online-adatfelvétel, értékelhető válaszok száma 498 db.

Szinergia

A kérdőívben feltett kérdésre, hogy a válaszadónak van-e tudomása más olyan fejlesztésről, amely szinergikusan kapcsolódik a támogatott tevékenységhez - a válaszadók alig tizede (10,4%) jelezte, hogy a településen, illetve a szűkebb környezetében voltak ilyen fejlesztések (ld. 33. táblázat). Az eredményt rontja azonban, hogy a szöveges válaszokból (kapcsolódás szöveges kifejtése) kitetszik, hogy a válaszadók döntő része saját szervezetének TÁMOP–TIOP pályázatait, illetve a konzorciumban megvalósult pályázatokat tekintette kapcsolódó fejlesztésnek. Többen említették saját szervezetük által benyújtott HEFOP 3.5.4 pályázatot („A felnőttképzés hozzáféréseinek javítása a rendelkezésre álló közművelődési intézményrendszer rendszerszerű bevonásával”) ami tartalmilag kapcsolódott a vizsgált konstrukciókhoz. A szakmai interjúk során említett turisztikai jellegű kapcsolódás, azaz, hogy a múzeumok fejlesztése (pl. IKT eszközök) a település–társég turisztikai vonzerejére is kihatással lehet, a kérdőív szöveges válaszaiban nem jelent meg.

33. táblázat: Szinergikus hatások

Tudomása szerint volt-e a szűkebb térségben, illetve településen olyan uniós, vagy hazai forrásból megvalósult fejlesztés, amely kapcsolódik a jelenleg tárgyalt pályázathoz?	db	%
0 – nem tudom	154	30,92
1 – igen, a szervezet / intézmény valósította meg	94	18,88
2 – igen, más szereplő valósította meg	52	10,44
3 – nem	140	28,11
99 – nincs válasz	58	11,65

Forrás: Az értékelés során 2012 decemberében készített online-adatfelvétel, értékelhető válaszok száma 498 db.

Beavatkozás és a társadalmi integráció kérdése

A nagyszámú, eltérő jellegű támogatási konstrukció miatt általános érvényű megfogalmazást ebben az esetben nem tehetünk – nagyon differenciált ugyanis a kép. A támogatott **pályázatok egy viszonylag szűk köre – megközelítőleg ötöde – számára a hátrányos helyzetű csoportok megszólítása, bevonása, kompetencia-fejlesztése, képzése fontos volt, vagy egyenesen központi kérdés volt** (lásd 15. táblázat; 20. táblázat; 21. táblázat; 22. táblázat), ami alapján nem állítható, hogy a beavatkozás célzottan erre a társadalmi csoportra irányult volna. A válaszok alapján sokkal fontosabb volt a kulturális intézmények számára az általános és középiskolás gyermekek elérése. Ez a két csoport ugyanakkor nem választható el egymástól, az iskolások közt is vannak hátrányos helyzetűek, társadalmi megkülönböztetéstől sújtottak. S mind az esettanulmányok, mind a fókuszcsoportos interjúk azt jelzik, hogy **az iskolás korcsoportot megcélzó szolgáltatások valóban elérték a hátrányos helyzetű gyermekek egy csoportját**, nem volt érzékelhető szelektivitás.

Nagyon fontos, hogy rámutassunk, a kulturális intézmények egésze alapvető szerepet játszik a társadalmi integráció megteremtésében, fenntartásában, a közös kulturális alap megteremtésében,

vagy éppen a közösségépítésben betöltött szerepével. Ugyanakkor ezek a **kulturális szervezetek** nem, vagy **csak korlátozottan képesek szociális feladatok ellátására**. Egyes kulturális intézmények ugyan elhivatottan és misszióként küzdenek a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok felzárkóztatásáért – de ez nem tekinthető általánosnak. A társadalom peremére szorult képzetlen, képezhetetlen, munkavállalásra képtelen társadalmi csoportok, emberek megszólítására, mozgósítására a kulturális intézmények széles köre nincs felkészülve. Ezt jól jelzik, a kérdőív egyi utolsó kérdésére adott válaszok megoszlása (ld. 34. táblázat), amely szerint a válaszolók 19,5%-a vélte úgy, hogy a kulturális intézmény teljes mértékben, további 45,3% pedig részben tudja segíteni a hátrányos helyzetű csoportok társadalmi integrációját.

34. táblázat: Kulturális intézmények a társadalmi integráció szolgálatában

Mennyire tud kapcsolódni: Hátrányos helyzetű társadalmi csoportok (így a romák) társadalmi integrációjának segítése (képzés, tanácsadás révén)	db	%
nem tudom	59	11,85
teljes mértékben	97	19,48
részben	226	45,38
egyáltalán nem	52	10,44
nincs válasz	64	12,85

Forrás: Az értékelés során 2012 decemberében készített online-adatfelvétel, értékelhető válaszok száma 498 db.

A beavatkozás hatásainak megragadása statisztikai módszerrel

A támogatott kulturális intézmények körében **felvett adatok másodelemzése** (EMIR adatok), valamint a **saját adatgyűjtések** (online kérdőíves adatfelvétel, intézményi esettanulmányok, fókuszcsoportos interjúk) alapvetően **csak a támogatotti körről szolgáltatnak adatot**, nem teszik lehetővé annak vizsgálatát, hogy a beavatkozás révén az **érintett kulturális intézmények és szervezetek milyen változásokon mentek keresztül – miként hatott rájuk a támogatott tevékenységek megvalósítása**. Ennek megválaszolásához ismernünk kell, hogy a nem támogatott intézmények körében milyen folyamatok mentek végbe és ehhez mérten tudjuk megítélni a beavatkozások hatását.

A beavatkozás hatásának megragadására a **különbségek-különbsége módszer** alkalmazzuk (bővebben ld. Hatásvizsgálat módszere c fejezet, illetve a Melléklet Hatásvizsgálat eredményei c. fejezetet). A vizsgálat során megvizsgáltuk, hogy az EMMI kultrisztatisztikai adatfelvételét kitöltő⁵⁶ szervezetek körében miként módusoltak a beavatkozás számára fontos jellemzők, mint például:

- a IKT eszközök és elektronikus szolgáltatások;
- látogatók–használók száma, összetétele;
- élethosszig tartó tanulást segítő szolgáltatások (foglalkozások, képzések, rendezvények száma).

A vizsgálat során megvizsgáltuk a beavatkozás előtti állapotot (2008) és ezt hasonlítottuk össze a legfrissebb, 2011-es adatokkal, azt kutatva, hogy mely dimenziókban érzékelhető – statisztikailag szignifikáns – a beavatkozás hatása. Tekintve, hogy a vizsgált konstrukciók esetében igen kiterjedt volt a konzorciumi formában történő megvalósítás, ezért a konzorciumi tagként támogatást kapott intézményeket is kezeltnek tekintettük a vizsgálatban.

⁵⁶ Az adatfelvétel az OSAP részét képezi, a kulturális intézmények számára az adatszolgáltatás kötelező

A vizsgálat eredményei (bővebben lásd a Melléklet Hatásvizsgálat eredményei c. fejezetet) közül kiemelendő, hogy **a támogatott kulturális szervezetek már a beavatkozás előtt is szignifikánsan eltértek** a nem támogatott szervezetektől. Bármely területet vizsgáljuk is, a kezelt – azaz **támogatott – kulturális szervezetek jellemzően nagyobbak, több munkatársuk volt s többféle élethosszig tartó tanulást segítő szolgáltatást nyújtottak már 2008-ban is mint, a fejlesztési támogatáshoz nem jutott szervezetek.** Ezekről a fennálló differenciákról nyújt áttekintést a 35. táblázat, amely néhány releváns változó átlagértékét mutatja be a 2008.évi adatok alapján. Ahogyan az a táblázat (és a Melléklet Hatásvizsgálat eredményei c. fejezetéből is látható) **a nem támogatott és a támogatott intézmények mutatói közt háromszoros, négyszeres különbségek adódnak,** amelyet részben magyaráz, hogy a támogatotti körben felülreprezentáltak a városi–nagyvárosi intézmények, amelyek nyilvánvalóan nagyobb erőforrással és lehetőségekkel rendelkeztek, mint a községi–kisvárosi kulturális intézmények.

35. táblázat: Kezelt és a kontroll csoport néhány jellemző átlagértéke a beavatkozás előtt (2008)

	Mutató	Kontroll csoport	Kezelt csoport	Különbség (kezelt – kontroll)
Könyvtári terület	Regisztrált felhasználó, fő	624.774	4851.591	4226,817
	Használóképzésben részt vettek száma, fő	84.073	496.286	412,213
Múzeumi terület	Teljes munkaidőben foglalkoztatottak száma, fő	2.839	20.980	18,141
	Múzeumi rendezvények résztvevőinek száma, fő	2434.336	8972.206	6537,87
Közművelődési terület	Rendszeres művelődési formák, egyéb tanfolyam, résztvevők száma, fő	23.639	336.523	312,884
	OKJ szakképesítést adó képzések csoportok száma, db	0.043	0.614	0,571

Forrás: a hatásvizsgálat céljára összeállított adatbázis Stata szoftverrel végzett diff in diff vizsgálata alapján. Megjegyzés: a „Kontroll csoport” tagjai a vizsgált támogatási konstrukciókból támogatást nem nyertek, a „Kezelt csoport” tagjai

Az erős differenciáltságot jól mutatja, hogy könyvtári területen a 45 vizsgált változóból csupán egyetlen változó esetében nem volt szignifikáns eltérés a két csoport között 2008-ban (A könyvtárközi kölcsönzés - elektronikus formában kapott dokumentumok száma esetében). Hasonló – bár kisebb mértékű – a differenciáltság a közművelődési és a muzeális intézmények esetében (ld.36. táblázat).

36. táblázat: Szignifikáns eltérés a két csoport jellemzői tekintetében

	Vizsgált változók száma, db	Kezelt-kezeletlen csoport szignifikánsan eltér 2008-ban	Kezelt-kezeletlen csoport szignifikánsan eltér 2011-ben
Könyvtári terület	45	44	45
Múzeumi terület	50	43	43
Közművelődési terület	57	44	47

Forrás: a hatásvizsgálat céljára összeállított adatbázis Stata szoftverrel végzett diff in diff vizsgálata alapján. Megjegyzés: 10%-os szignifikancia szint mellett.

A két csoport már a támogatások előtt is szignifikánsan eltért egymástól, **a támogatott tevékenységek megvalósítását követően a két csoport közti különbség 2011-re tovább nőtt** (ld. 36. táblázat), több változó esetében vált szignifikánssá az eltérés. Mindezek arra utalnak, hogy **az uniós fejlesztési források megjelenése egyfajta koncentrációt idéznek elő:** a támogatások a nagyobb intézmények számára érhetőek el, míg a kisebb – esetenként akár főállású foglalkoztatott nélkül működő – kulturális intézmények számára ezek a források elérhetetlenek és így képtelenek szolgáltatásaik, infrastruktúrájuk megújítására, ami **a kulturális intézményrendszer fokozódó**

polarizálódását vetíti előre. (Fontos rámutatni, hogy a vizsgálat során a konzorciumi tagként támogatáshoz jutott szervezeteket kezeltnek tekintettük, függetlenül attól, hogy az EMIR adatok alapján nem volt pályázó. Ez egyben arra is utal, hogy nem önmagában a kis intézmény – nagy intézmény közt folyt a differenciálódás, hanem a támogatott és a nem támogatott intézmények közt.)

A két csoport szignifikánsan eltérő átlagértékkel jellemezhető tehát, de nézzük meg, hogy a vizsgált időszakban mely dimenziókban, mely változók esetében módosult a két csoport közti eltérés: azaz mely változók esetében tételezhetjük fel, hogy a beavatkozás hatására módosultak a csoportok jellemzői?

Könyvtári terület

A könyvtári terület esetében a különbségek különbsége módszer alkalmazása esetén (ld. 37. táblázat) a összevethető 45 változóból 8 változó esetében kapunk sziginifikáns (10% sziginifikancia szinte mellett) változásra utaló eredményt. A vizsgálat eredményei alapján a **könyvtárak esetében két területen figyelhetünk meg olyan változást**, ami összefüggésben lehet a könyvtárakat kedvezményező NSRK fejlesztésekkel. Ezek a területek:

- a könyvtár elektronikus – távoli elérésű szolgáltatásai, illetve
- a könyvtár által szervezett rendezvények.

37. táblázat Könyvtári területen megfigyelhető sziginifikáns változások

	Kontroll csoport-2008	Kezelt csoport -2008	Eltérés a két csoport között (2008)	Kontroll csoport-2011	Kezelt csoport-2011	Eltérés a két csoport között (2011)	Két csoport közti eltérés változása (2008-2011)
Elektronikus katalógus (OPAC) léte	0.310	0.569	0.259	0.411	0.797	0.386	0.127
Van-e saját honlapja? (Pontérték 0=nincs, 1=egyszerű, 2= összetett, 3=portál)	0.477	1.134	0.657	0.595	1.688	1.094	0.437
Van-e helyben nyilvános Internet elérési pont	0.237	0.359	0.122	0.305	0.609	0.304	0.182
Saját, nyilvánosan elérhető digitalizált tartalom, szakmai adatbázis (0=nincs, 1=van, helyben, 2=van, online,)	0.353	0.728	0.375	0.453	1.069	0.616	0.241
Könyvtárközi kölcsönzés: kapott dokumentum másolatban - Nyomtatott formában, (db)	6.158	24.761	18.603	4.009	10.851	6.842	-11.761
A könyvtár által szervezett Egyéb rendezvények száma	12.231	96.909	84.678	14.687	126.938	112.251	27.573
A könyvtár által szervezett rendezvények, az egyéb rendezvényekből a használóképzés teljes óraszama	11.540	79.315	67.776	4.923	40.634	35.711	-32.065
A könyvtár által szervezett rendezvények Az egyéb rendezvényekből a használóképzésben résztvevők száma (fő)	84.073	496.286	412.213	93.800	776.192	682.392	270.178

Forrás: a hatásvizsgálat céljára összeállított adatbázis Stata szoftverrel végzett diff in diff vizsgálata alapján. Megjegyzés: 10%-os sziginifikancia szint mellett. Részletes adatok a Mellékletben!

A támogatott könyvtárak esetében **az elektronikus katalógussal (OPAC) rendelkező könyvtárak aránya a kezdeti 56%-ról 79,7%-ra emelkedett** a vizsgált 2008-2011 közti időszakban, amelyet a kontrollcsoport esetében is növekedés kísért (31–41%), ám ennek bázisa és üteme is mérsékeltebb volt. Hasonló tendenciák figyelhetők meg az intézmények honlappal való ellátottsága tekintetében is – a kezelt csoportban érzékelhető elmozdulás történt magasabb minőséget jelző, több szolgáltatást nyújtó honlapok általánossá válása felé. Fontos rámutatni, hogy a nem támogatott intézmények esetében is megfigyelhető fejlődés, azon könyvtárak webes jelenléte is javult, amelyek nem nyertek támogatást, csak esetükben ez a fejlődés kisebb ütemű volt. **A könyvtári internetelési pontok tekintetében, ahogyan a saját nyilvános digitalizált tartalmak esetében is ilyen tendenciák fedezhetők fel**⁵⁷. Első látásra talán meglepő, de a támogatott könyvtárak esetében szignifikánsan csökkent a könyvtárközi kölcsönzés keretében nyomtatott formában kapott dokumentumok száma – ahogyan a nem támogatott körben is – de ennek hátterében feltételezhetően az áll, hogy a kölcsönzés elektronikus csatornára terelődött, legalábbis ezt valószínűsíti az elektronikus formában megvalósult könyvtárközi kölcsönzés esetében megfigyelhető növekedés.

A másik nagy terület, ahol szignifikáns változás tapasztalható, az **a könyvtári rendezvények területe**: itt feltételezhetően a támogatt képzések és foglalkozások eredményei tükröződnek, hiszen a használóképzésben résztvettek száma és az egyéb rendezvények száma mutatott eltérő dinamikát. Érdekesnek mondható, hogy a támogatott könyvtárak esetében annak ellenére, hogy a használóképzésben résztvettek száma nőtt, a képzések óraszám csökkent, ami arra utal, hogy a támogatott intézményekben nagyobb létszámú csoportoknak (osztályoknak, hátrányos helyzetű csoportok képviselőinek) nyújtották a képzéseket.

Közművelődési terület

A közművelődési intézmények adataiból összeállított adatbázis elemzése során 57 változót vizsgálhatunk meg, melyek

- **OKJ képzés, akkreditált képzés, továbbképzési, felvételi előkészítő tevékenységet**
- **rendszeres művelődési formákat**
- **gyermek, ifjúsági, családi foglalkozásokat**
- **művészeti csoportok tevékenységét írja le.**

A vizsgált változók közül 19 esetben bizonyult szignifikánsnak (10%) a két csoport közti eltérés változása a 2008 és 2011 évi adatok alapján (ld. 38. táblázat). A kulturális intézményeket kedvezményező támogatások egy része (különösen a TÁMOP 3.2.3) erős hangsúlyt helyezett a képzési tevékenységre, a felnőttképzési akkreditáció megszerzésére. Ennek eredményeként érzékelhetően, szignifikánsan **megnőtt a támogatott közművelődési intézményekben az akkreditált szakmai képzéseken résztvevők** száma, a csoportok száma, stb. – ami ugyanakkor együtt járt az OKJ szakképesítéssel kapcsolatos mutatók értékeinek mérséklődésével (tanítási napok száma, képzési óraszám). Mindez arra utal, hogy **a vizsgált támogatási konstrukciók hatására átrendeződött a közművelődési intézmények képzési struktúrája, előtérbe kerültek az OKJ szakképesítést nem nyújtó képzések. Az OKJ képzések háttérbe szorulása negatívumként is értékelhető**, hiszen az OKJ-s

⁵⁷ Fontos rámutatni, hogy a vizsgált támogatási konstrukciók esetében a digitalizálási tevékenység nem volt támogatható. Az intézmények egy részében azonban támogatás nélkül is megindult, illetve tovább folytatódott a különböző tartalmak (pl helytörténeti dokumentumok) digitalizálása.

bizonyítvány egy szakma elsajátítását jelzi, ami a munkaerőpiacon is érvényesíthető, míg az akkreditált képzés ennél gyengébb munkaerőpiaci legitimációval bír.

A felvételi előkészítés tekintetében a támogatott és nem támogatott közművelődési intézmények körében teljesen ellentétes tendenciák figyelhetőek meg, a nem támogatottak körében alacsony bázisról mérsékelt növekedés, míg a támogatotti körben viszonylag magas bázisról jelentős csökkenés figyelhető meg – feltételezhetően a támogatásoktól teljesen független hatás eredményeként.

Mivel a TÁMOP 3.2.11 támogatási konstrukcióban lehetőség volt táborok szervezésére, nem meglepő, hogy a támogatott közművelődési intézmények körében ezen a területen jelentős elmozdulást figyelhetünk meg a bázist jelentő 2008-as évhez képest – amit a nem támogatott intézményi körben inkább a stagnálás, vagy a mérsékelt csökkenés jellemezett.

A rendszeres művelődési formák csoportjainak és résztvevőinek száma a támogatott intézményi körben szignifikáns növekedést mutatott, amelyet a nem támogatotti körben stagnáláshoz közeli értékek (csekély növekedés, csekély emelkedés) kísértek – utalva ezzel a támogatás jelentőségére.

Az utolsó változó (Rendszeres művelődési formák-egyéb tanfolyam- tagok évi átlagos létszáma) esetében, ahol szignifikáns változást – csökkenést–regisztrálhatunk, a változó meghatározásának módszertana 2008 és 2011 között megváltozott⁵⁸, így az adatok nem összevethetőek.

38. táblázat Közművelődési területen megfigyelhető szignifikáns változások

	Kontroll csoport-2008	Kezelt csoport-2008	Eltérés a két csoport között (2008)	Kontroll csoport-2011	Kezelt csoport-2011	Eltérés a két csoport között (2011)	Két csoport közti eltérés változása (2008-2011)
OKJ szakképesítést adó képzések - Tanítási napok száma	1.921	22.970	21.049	1.311	13.864	12.553	-8.496
OKJ szakképesítést adó képzések - Összes idő órában	9.453	151.909	142.456	6.741	104.977	98.236	-44.220
Egyéb akkreditált szakmai képzések, továbbképzések - Csoportok száma	0.023	0.227	0.204	0.081	0.644	0.563	0.359
Egyéb akkreditált szakmai képzések, továbbképzések - Képzésre beírt hallgatók száma	0.369	3.939	3.570	1.092	10.705	9.613	6.043
Egyéb akkreditált szakmai képzések, továbbképzések - Tanítási napok száma	0.257	1.780	1.524	0.666	10.182	9.515	7.992
Egyéb akkreditált szakmai képzések, továbbképzések - Összes idő órában	1.547	9.477	7.930	3.188	57.742	54.555	46.625
Egyéb akkreditált szakmai képzések, továbbképzések -Tárgyévben szakképesítést, látogatási bizonyítványt szerzettek száma	0.345	3.780	3.436	1.026	9.864	8.838	5.402
Felvételi előkészítő- Összes idő órában	0.072	2.848	2.776	0.747	0.932	0.185	-2.591
Gyermek táborok száma, db	0.442	1.864	1.422	0.567	22.265	21.698	20.276
Gyermek táborok résztvevők száma, fő	12.240	46.598	34.358	15.925	82.515	66.590	32.232
Ifjúsági táborok száma, db	0.134	0.273	0.139	0.128	6.636	6.509	6.369
Ifjúsági táborok résztvevők száma, fő	4.455	6.765	2.310	3.941	20.682	16.741	14.431

⁵⁸ 2008-ban a tagok éves átlagos létszámát, 2011-ben pedig a beiratkozottak számát kellett megadni az adatgyűjtő lapon.

	Kontroll csoport-2008	Kezelt csoport - 2008	Eltérés a két csoport között (2008)	Kontroll csoport-2011	Kezelt csoport-2011	Eltérés a két csoport között (2011)	Két csoport közti eltérés változása (2008-2011)
Ifjúsági Csoportok száma	0.326	0.848	0.523	0.327	1.341	1.014	0.491
Gyermek Csoportok száma	0.270	1.121	0.852	0.376	3.492	3.117	2.265
Gyermek Résztvevők száma összesen	12.386	97.508	85.122	11.819	152.773	140.954	55.832
Gyermek Foglalkozások száma összesen	8.166	25.621	17.456	10.387	55.795	45.409	27.953
Gyermek Foglalkozások összes óraszáma	16.166	49.765	33.599	21.725	108.295	86.571	52.971
Családi Résztvevők száma összesen	8.158	26.955	18.796	6.730	40.114	33.383	14.587
Rendszeres művelődési formák-egyéb tanfolyam- tagok évi átlagos létszáma	23.639	336.523	312.884	6.262	108.492	102.231	-210.653

Forrás: a hatásvizsgálat céljára összeállított adatbázis Stata szoftverrel végzett diff in diff vizsgálata alapján. Megjegyzés: 10%-os szignifikancia szint mellett. Részletes adatok a Mellékletben!

Múzeumi terület

A muzeális intézmények adataiból összeállított adatbázis 50 változója közül 17 esetben kapunk szignifikáns eltérésre utaló eredményt a különbségek-különbsége módszer alkalmazása esetén (ld.39. táblázat). A vizsgálat eredményei alapján a **múzeumok tekintetében két olyan dimenzió ragadható meg, ahol a támogatások következtében szignifikánsan eltérő tendenciák figyelhetők meg, ezek pedig:**

- a muzeális intézmények elektronikus szolgáltatásai és felszereltsége, illetve
- a muzeális intézmények iskolai oktatást segítő foglalkozásai és egyéb rendezvényei.

Mindkét dimenzió a támogatott tevékenységgel áll összefüggésben. A támogatás révén megvalósított IKT jellegű fejlesztéseknek tudható be a támogatott intézményi kör tagjainál tapasztalható elektronikus szolgáltatásfejlődés (internethozzáférés, digitálisan feldolgozott adathordozón elérhető műtárgyak), amelynek köszönhetően egy eleve magasabb bázisról dinamikus növekedés zajlott le.

Az iskolai oktatást segítő foglalkozások dimenziójában a vizsgálat eredményei arra mutatnak, hogy a **támogatott intézmények körében mind az óvodások, mind az általános, mind a középiskolai, mind pedig a felsőoktatási intézmények tanulói számára nyújtott foglalkozások résztvevőinek száma dinamikusan nőtt** a vizsgált időszakban. Hozzá kell tenni, hogy ezek a foglalkozások nem kizárólag a támogatott intézményi körben voltak elérhetőek – **a kontroll csoportot képező muzeális intézmények körében is megfigyelhető egy szerényebb növekedés**, ami talán arra utalhat, hogy az oktatási-nevelési intézmények körében egyre elfogadottabbak a múzeumpedagógiai foglalkozások és azon intézményekbe is elviszik a tanulókat, ahol ezt nem ösztönzi támogatás.

39. táblázat: Múzeumi területen megfigyelhető szignifikáns változások

	Kontroll csoport-2008	Kezelt csoport -2008	Eltérés a két csoport között (2008)	Kontroll csoport-2011	Kezelt csoport-2011	Eltérés a két csoport között (2011)	Két csoport közti eltérés változása (2008-2011)
Nyilvántartási adataival számítógépen rögzített, akkreditált szoftverrel nyilvántartott műtárgyak száma összesen -Tárgyévi gyarapodás	6.097	1303.500	1297.403	3.675	283.069	279.393	-1.0e+03
A közönség és a külső látogatók számára digitálisan feldolgozott és valamilyen adathordozón (CD, DVD, egyéb adathordozó) elérhető műtárgyak száma -Tárgyévi gyarapodás	18.064	140.480	122.416	7.152	821.931	814.780	692.363
Van-e helyben nyilvános Internet elérési pont?	0.028	0.078	0.050	0.057	0.167	0.110	0.060
Iskolai oktatást segítő foglalkozások Óvodásoknak rendezvények száma	1.595	6.735	5.141	2.216	13.265	11.049	5.909
Iskolai oktatást segítő foglalkozások Óvodásoknak részt-vevők száma	42.178	145.853	103.675	58.564	289.833	231.269	127.594
Iskolai oktatást segítő foglalkozások Általános iskolásoknak rendezvények száma	10.220	48.284	38.064	10.412	77.235	66.823	28.759
Iskolai oktatást segítő foglalkozások Általános iskolásoknak részt-vevők száma	295.697	1155.078	859.382	263.505	1803.363	1539.858	680.476
Iskolai oktatást segítő foglalkozások Középiskolásoknak rendezvények száma	3.799	12.167	8.368	5.313	26.990	21.677	13.309
Iskolai oktatást segítő foglalkozások Középiskolásoknak részt-vevők száma	101.486	294.892	193.406	129.315	669.931	540.616	347.210
Iskolai oktatást segítő foglalkozások Felsőoktatási intézmények hallgatóinak rendezvények száma	1.251	3.059	1.808	1.078	4.559	3.481	1.673
Iskolai oktatást segítő foglalkozások Felsőoktatási intézmények hallgatóinak részt-vevők száma	28.628	71.500	42.872	21.154	99.843	78.689	35.817
Iskolai oktatást segítő foglalkozások Összesen rendezvények száma	16.865	70.245	53.380	19.019	122.049	103.030	49.650
Iskolai oktatást segítő foglalkozások Összesen részt-vevők száma	467.988	1667.324	1199.335	472.538	2862.971	2390.433	1191.097
Szabadidős gyermek -és felnőtt foglalkozások Pályázatok, vetélkedők rendezvények száma	0.351	1.471	1.120	0.479	5.735	5.257	4.137
Szabadidős gyermek -és felnőtt foglalkozások Civil szféra eseményei (pl. felnőtt klubok, tkm csoportok, egyesületek, stb. rendezvényei, foglalkozásai) rendezvények száma	2.536	5.392	2.857	2.533	8.931	6.398	3.542
Szabadidős gyermek -és felnőtt foglalkozások Egyéb rendezvények száma	4.055	13.490	9.436	5.142	20.843	15.701	6.265
Múzeumi rendezvények együtt, rendezvények száma	91.656	208.020	116.363	99.310	321.078	221.768	105.405

Forrás: a hatásvizsgálat céljára összeállított adatbázis Stata szoftverrel végzett diff in diff vizsgálata alapján. Megjegyzés: 10%-os szignifikancia szint mellett. Részletes adatok a Mellékletben!

A hatásvizsgálat eredményei alapján összefoglalóan megállapítható, hogy a kulturális intézmények már 2008-ban, a beavatkozás előtt is erőteljesen differenciáltak voltak a vizsgált dimenziókban (elektronikus szolgáltatások, oktatást segítő foglalkozások, elektronikus katalógus). A támogatást nyert intézmények körében a nagyobb intézmények felülreprezentáltak, ami a kulturális intézményrendszer fokozódó differenciálódását vetíti előre. A támogatást nyert kulturális

intézmények a beavatkozás hatására érzékelhetően, (szignifikánsan) más dinamikájú fejlődést mutattak az élethosszig tartó tanulás, valamint a minőségi oktatás segítő szolgáltatások tekintetében, mint az elektronikus könyvtári és múzeumi szolgáltatások, az iskolai oktatást segítő foglalkozások, az akkreditált képzések és a különböző rendezvények–foglalkozások–táborok rendezése.

Javaslatétel és jó gyakorlatok bemutatása

A fejlesztések eredményeinek fenntartása – fenntartási kötelezettség

A Kormány által 2010-ben elindított, a **közsféra egészét átfogó strukturális átalakítás kihatással** van a kulturális intézményeket kedvezményező fejlesztési projektek eredményeinek fenntarthatóságára és a szerződésben vállalt fenntartási kötelezettség teljesítésére. A változások két szinten hatnak a kulturális intézményekre: egyrészt a fenntartóváltozással, amelynek következtében a kulturális intézmények egy része a megyei önkormányzatoktól átkerült a MIK-ekhez, majd pedig jellemzően a megyeszékhely városok önkormányzataihoz. A fenntartóváltozás értelemszerűen a kulturális intézményrendszer egy szűk körét érintette, ám az érintett intézmények nagy jelentőségűek, komoly területi hatókörrel rendelkeznek. Az adatgyűjtés eredményei (fókuszcsoportos interjú, esettanulmányok, intézményi interjúk) alapján a változás a pályázatok megvalósítását, a fenntartási kötelezettség teljesítését érdemben nem gátolta – **finanszírozási problémákat ugyan jeleztek az interjúalanyok, de a támogatott tevékenységek megvalósulhattak, a fenntartási kötelezettségnek az intézmények eleget tettek** (ld. **Hiba! A hivatkozási forrás nem található.Hiba! A hivatkozási forrás nem található.**).

40. táblázat: Milyen hatással volt a fenntartóváltozás (említések száma)

	Nagy problémát jelentett, db	Részben problémát jelentett, db
a pályázat benyújtására	9	29
a projekt szakmai megvalósítására	11	34
a projekt finanszírozására	35	67
a fenntartási kötelezettség teljesítésére	12	59
egyéb dologra	6	2

Forrás: Az értékelés során 2012 decemberében készített online-adatfelvétel, értékelhető válaszok száma 498 db.

A közsféra strukturális átalakításával összefüggésben **jóval szélesebb kört érint a fenntartói finanszírozás zsugorodása**, amely alapjaiban befolyásolja a kulturális intézmények működését, fejlesztési lehetőségeit. A pályázat benyújtásakor, a fenntartási kötelezettség vállalásakor a pályázói kör finanszírozási helyzete még kedvezőbb volt, az időközben bekövetkezett változások azonban megnehezítik az akkori vállalások teljesítését. A probléma súlyát jól jelzi (ld. 41. táblázat **Hiba! A hivatkozási forrás nem található.**), hogy a kérdőíves adatfelvételnél a válaszolók 4 százaléka a fenntartási kötelezettség teljesítésénél nagy problémákkal, további 27 százalék pedig részbeni problémákkal szembesült. Az esettanulmányok arra is rámutatnak, hogy **sok esetben a fenntartási kötelezettség teljesítését nem is a támogatott kulturális intézmény finanszírozási problémája, hanem a szolgáltatásokat igénybevevő kör kedvezőtlen helyzete nehezíti meg**: a képzésben résztvevők, az oktatási intézmények és azok tanulói, akik esetenként a felmerülő kapcsolódó költségek miatt még az ingyenesen nyújtott szolgáltatásokat sem veszik igénybe.

41. táblázat: A fenntartási kötelezettség teljesítésével kapcsolatos nehézségek

Mennyire jelentett problémát a fenntartási kötelezettség teljesítése	Említések száma, db	%
Nem tudom	33	6,63
Nagy problémát jelentett	21	4,22

Részben problémát jelentett	138	27,71
Nem jelentett problémát	251	50,40
Nincs válasz	55	11,04

Forrás: Az értékelés során 2012 decemberében készített online-adatfelvétel, értékelhető válaszok száma 498 db.

Az elmúlt évek tendenciaszerűen romló finanszírozási helyzetének 2013. évtől a megváltozó finanszírozási rendszer véget vethet – a fókuszcsoporthoz interjúkon résztvevők nagy reményeket fűztek ehhez, ugyanakkor látható, hogy ezzel kapcsolatban még nagy a bizonytalanság, az értékelési jelentés lezártakor még nem volt az intézményeknek elfogadott idei évi költségvetése. Bárhogyan is alakul azonban a kulturális intézmények költségvetése, azt a **strukturális problémát nem lesz képes kezelni, hogy tömegesen nem a szolgáltatások kínálatával, hanem a keresletével van probléma, ami extrém esetekben a fenntartási kötelezettség teljesítését veszélyezteti.** A fizetőképes keresletet a piaci szereplők jellemzően lefedik – ugyanakkor éppen a legrászorultabbak, a fiatalok, a munkaerőpiacról tartósan kiszoruló, hátrányos helyzetűek, szegénységben, mélyszegénységben élők azok, akik önerőből, külső támogatás nélkül, képtelenek változtatni pozíciójukon. **A fejlesztéspolitikának abba az irányba kell hatnia, hogy a megcélzott társadalmi csoportok motivációját fenntartsa, elérhetővé tegye számukra a kulturális intézmények élethosszig tartó tanulást segítő szolgáltatásait.**

Javaslatok megfogalmazása

A következőkben tekintsük át, hogy a vizsgált támogatási konstrukciók megvalósítása során szerzett tapasztalatok alapján milyen értékelői javaslatokat lehet megfogalmazni a fejlesztéspolitika számára! (Az egyes javaslatok mögött zárójelben szerepeltetve a javaslat háttérét jelentő forrást: szakértői interjú, fókuszcsoporthoz, online kérdőív, dokumentumelemzés, esettanulmány.)

- Az élethosszig tartó tanulás természetes helyszínei a kulturális intézmények, ezen a téren szerepvállalásuk megkérdőjelezhetetlen. **Az élethosszig tartó tanulóval, valamint a minőségi oktatással kapcsolatos fejlesztési célok megvalósításába a kulturális intézményrendszer a jövőben is hatékonyan képes bekapcsolódni.** (Valamennyi értékelői forrásra támaszkodva).
- A vizsgált támogatási **konstrukciók megítélése alapvetően pozitív**, a támogatott tevékenységek indokoltnak és hasznosnak bizonyultak – **nem volt olyan elem, amelyet az érintettek feleslegesnek ítélték volna.** (Esettanulmányok, online kérdőíves adatfelvétel, illetve szakértői interjúk alapján).
- **A beavatkozás eredményeinek fenntartása érdekében indokolt az eddigi fejlesztési irány követése**, a kulturális intézmények élethosszig tartó tanulást és minőségi oktatást szolgáló (infrastruktúra- és szolgáltatásfejlesztés) tevékenységeinek támogatása. (Valamennyi értékelői forrásra támaszkodva).
- **Kulturális intézmények egészében óriási igény mutatkozik infrastruktúra-fejlesztésre és eszközfejlesztésre, a múzeumi területen a központi informatikai fejlesztésekre** (pl. IKT eszközök, központi szerver), külön kiemelve a Közép-Magyarországi régió (nem konvergencia régió), ahol az országos hatókörű kulturális **intézmények zöme megtalálható, ám ebben a tervezési ciklusban számukra nem voltak elérhetőek efféle infrastruktúra fejlesztési források**, s az akadálymentesítés tekintetében (is) komoly kihívásokkal szembesülnek. (Esettanulmányok, online kérdőíves adatfelvétel, illetve szakértői interjúk alapján.)
- Az érintettek indokoltnak látják a **szakmai képzések**, továbbképzések, konferenciák, műhely megbeszélések támogatását. (Fókuszcsoporthoz interjú alapján.)

- A pályázatok megvalósítása során sok tapasztalat halmozódott fel, a tanulási folyamatot segítené s ezzel a források hatékonyabb felhasználását szolgálná, ha mód lenne a **jó gyakorlatok megosztására**, bemutatására, az eredmények széles körben való megismertetésére és megismerhetőségére, a **disszeminációra**. (Fókuszcsoportos interjú alapján.)
- A fenntartási kockázatok mérséklésére javasolható, hogy a jövőben a szolgáltatásfejlesztéssel kapcsolatos támogatási konstrukciók esetében **a megvalósítási időszak hosszát növeljék, a fenntartási időszakét pedig mérsékeljék**. (Fókuszcsoportos interjú alapján.)
- Javaslatként fogalmazható meg, hogy **a fenntartási időszakra vonatkozó kötelezettségeket a jövőben egyértelműbben fogalmazzák meg**, mert ezzel kapcsolatban számos hiedelem, téves értelmezés terjedt el.
- A pályázatok kidolgozásának megkezdésekor, az összeférhetlenségi szabályok tiszteletben tartásával ajánlott lenne egy **szakmai egyeztetés, véleményezés lefolytatása, hogy a megvalósíthatóság szempontjai már ekkor beépülhessenek a formálódó pályázati kiírásokba**. (Fókuszcsoportos interjú alapján.)
- **Nagyobb differenciálás** (fókuszcsoportos interjú, valamint esettanulmány alapján):
 - ajánlható **a szolgáltatási szintenként differenciált kiírás**, külön országos, megyei, települési szintekre, mert az egységes kiírás a kis intézmények számára hátrányos;
 - **településméret szerinti differenciálás**, mert a kötelező tevékenységek, monitoring mutatók szintjén érvényesülő elvárások sok esetben nagyon univerzálisan kerülnek kiírásra, nem veszik figyelembe pl. a településméretből adódó korlátokat, ami megnehezíti a megvalósítást, a fenntartási kötelezettséget pedig esetenként ellehetleníti.
 - **a pályázat ne írja elő a teljes szakmai tartalmat**, csak kereteket adjon meg, hogy a helyi szakemberek ezt a szükséges elemekkel tölthessék fel
- **Konzorciumi megvalósítással** kapcsolatban is számosak a pozitív tapasztalatok. Az esettanulmányok, online kérdőíves adatfelvétel, illetve szakértői interjúk alapján:
 - feltétlenül támogatandó az **integrált, több szakmát, intézményt bevonó együttműködés**, amely képes új ötleteket, megoldásokat felszínre hozni;
 - indokolt esetben **ajánlott szolgáltatási szinthez kötni a konzorciumok formálását**: pl. megyei hatókörű és települési intézmények összekapcsolódását írva elő;
 - **intézmények, különböző kulturális szakterületek közti hálózatosodás** rendkívül fontos, segítségével az igényekhez rugalmasabban illeszkedő kínálat biztosítható: térben–időben oldható például a képzési kereslet és kínálat közti eltérés. **Nagyon fontos és támogatandó az oktatási intézményekkel kialakított együttműködések elmélyítése, a kulturális intézmények szolgáltatásainak beépítése az oktatásba.**
- A társadalmi integráció szempontjából **fontos a hátrányos és nem hátrányos célcsoport együttes, integrált kezelése**, negatív tapasztalat, hogy települési szinten a pozitív megkülönböztetés néha az integráció elfogadottsága ellen hat (fókuszcsoportos interjú alapján).
- A fokozódó **társadalmi polarizálódás, szegregálódás a társadalmi integrációt szolgáló intézményekre, szervezetekre óriási feladatokat ró**. E területen a hazai kulturális intézményrendszer szereplői (így a civil szervezetekre is) rendkívül fontos szerepet játszanak, **e területen kapacitásaik megerősítése** (infrastruktúra, eszközök, humán kapacitás,...) alapvető fontosságú, hogy közösségfejlesztés területén eredményesebben tevékenykedhessenek (Esettanulmányok, fókuszcsoportos interjúk, valamint szakértői interjúk alapján).
- **Az egyenlő esélyű hozzáférés** megteremtése tekintetében komoly feladatok vannak még (esettanulmányok, online kérdőíves adatfelvétel, illetve szakértői interjúk alapján):

- **kiállítások, szemléltető eszközök, szolgáltatások mobilizálása** alapvető fontosságú (könyvtárbusz, vándorkiállítások, „kiteleplülések”), mind a határokon belül, mind pedig azokon túl;
- másik oldalról sok esetben célszerűbb a **célcsoportot utaztatni**, amihez elengedhetetlen az utiköltség térítése;
- **akadálymentesítés** továbbra is jelentős feladat;
- **tértől-időtől független szolgáltatások fejlesztése – digitalizás.**

A fenti, általános jellegű értékelői javaslatokon túl a fókuszcsoportos megbeszéléseken résztvevők megfogalmaztak néhány **operatív jellegű javaslatot is**:

- nagyon fontos lenne a **személyes kapcsolattartás lehetősége** a KSZ munkatársaival – az emailés kommunikációval kapcsolatban szinte csak negatívumokat fogalmaztak meg a fókuszcsoport résztvevői;
- a **projektekkel kapcsolatos adminisztrációs terhek** indokolatlanul súlyosak;
- a **horizontális szempontok érvényesítésének igazolása**, bemutatása, túlbonyolított – egyes területeken indokolt kellene, hogy legyen a „Nem releváns” válasz elfogadása;
- intézmények felkészülését megkönnyítené, ha éves szinten **tervezhetőek lennének a pályázati kiírások – itt nagy segítséget jelentene, ha az IH honlapján, közérthető módon elérhető lenne a tervezett kiírások ütemezése (Akcióterv alapján);**
- **országos probléma a közbeszerzési eljárások tervezhetetlensége**, ami a pályázókat sújtja (a közbeszerzési eljárások döntéseinek megtámadása, újbóli eljárás lefolytatása szinte már általánossá vált, ami a tervszerű megvalósítást megnehezíti) ;
- a **változás bejelentésének szabályozása** jelenleg rugalmatlan, esetenként gátolja a megvalósítást (elhúzódó jóváhagyás miatt nem lehet a következő változást bejelenteni, megvalósítás is megakadhat emiatt);
- az informatikai fejlesztések esetében (pl. könyvtári, múzeumi szoftverek) csak **szakmai és elméleti kereteket kellene meghatározni**, nem konkrét informatikai technológiákat kijelölni, mert nagyon dinamikusan fejlődik a terület, fontos az átjárhatóság, a konverzió lehetősége;
- megfelelő indoklás benyújtása mellett **legyen lehetőség a szakmai program módosítására** (a helyi igények és változások jobban követhetőek legyenek);
- pályázói oldalról a **rezielszámolás lehetőségének** biztosítása merült fel, mint javaslat;
- a **hátrányos helyzet igazolást** át kell gondolni, mert ebben a formában visszas az alkalmazása;
- **árajánlatok** bekérése csak bizonyos értékhatár felett legyen kötelező;
- **tartós eszköz beszerzési tilalmát** célszerű lenne értékhatárhoz kötni, mivel egyes foglalkozások, programok esetén a kisebb értékű eszközök beszerzése elengedhetetlen része a sikeres megvalósításnak;
- oktatáshoz kötődő pályázati konstrukcióknál alapvető, hogy a **kiíró, illetve a közreműködő szervezet továbbra is vegye figyelembe a tanév kötöttségeit.**

A kulturális intézményrendszer lehetséges szerepvállalása az EU 2020 stratégia megvalósításában

A jelenlegi támogatási időszakhoz hasonló **2014-2020 között sem lesz önálló prioritás a kultúra és a kulturális intézményrendszer támogatása.** Azonban összhangban az Európa 2020 stratégiai

elképzeléseivel a KSK alapok fejlesztési forrást biztosítanak a kulturális célok közvetlen és áttételes finanszírozásához.

A kiemelt uniós szintű fejlesztési célkitűzések elérését a hazai kulturális intézmények és szervezetek több tematikus célkitűzés szolgálatával is támogathatják. **A kulturális intézmények és szervezetek legszélesebb köre számára a készségfejlesztés és az élethosszig tartó tanulás jelenti a kapcsolódási pontot.** (A kulturális intézmények kapcsolódási készségéről az egyes fejlesztési célkitűzésekhez a 42. táblázat nyújt indikatív jellegű nyújt képet.) Az online **kérdőívet kitöltők 81% jelezte, hogy ehhez a fejlesztési célkitűzéshez tud kapcsolódni**, s csupán 2,8% nyilatkozott úgy, hogy ez nem releváns számára. Ezen tematikus célkitűzés megvalósítására ESZA forrásból érkező támogatások lesznek elérhetőek, a tervek szerint az alábbi beruházási prioritások mentén:

- „a korai iskolaelhagyók számának csökkentése és a minőségi oktatáshoz való egyenlő hozzáférés ösztönzése mind a koragyermekkorai nevelésben, mind az alap- és középfokú oktatásban”
- „az egész életen át tartó tanulás lehetőségeihez való hozzáférés ösztönzése, a munkavállalók készségeinek és kompetenciáinak naprakésszé tétele, továbbá az oktatási és képzési rendszereknek a munkaerő-piaci igényekhez való jobb igazítása”

A másik terület, ahol a kulturális intézmények hatékonyan járulhatnak hozzá a fejlesztési célkitűzések megvalósításához, az a **társadalmi befogadás és a szegénység elleni küzdelem.** Az online kérdőívet **kitöltők közel kétharmada jelezte**, hogy ehhez a fejlesztési célkitűzéshez részben vagy egészében tud kapcsolódni, s csupán 10,5% nyilatkozott úgy, hogy ez nem releváns számára. Ezen tematikus célkitűzés megvalósítására ESZA forrásból érkező támogatások lesznek elérhetőek, a tervek szerint az alábbi beruházási prioritás mentén:

- „a társadalom peremére szorult közösségek – például a romák – integrációja”

42. táblázat: A kulturális intézmények és az EU 2020 fejlesztési célkitűzései az online kérdőívet kitöltők választai alapján

Mennyire tud kapcsolódni:	teljes mértékben	részben	egyáltalán nem	nem tudja, nincs válasz
Gazdasági aktivitás fokozása (pl. önfoglalkoztatás, vállalkozóvá válás segítése révén)	4,22	26,31	34,14	35,34
Hátrányos helyzetű társadalmi csoportok (így a romák) társadalmi integrációjának segítése (képzés, tanácsadás révén)	19,48	45,38	10,44	24,70
Élethosszig tartó tanulás támogatása (pl. kulcskompetenciák fejlesztése)	48,39	33,13	2,81	15,66
A közoktatás minőségének emelése (pl. tehetséggondozás, felzárkóztatás, korai iskolaelhagyás elleni küzdelem)	43,78	31,73	4,62	19,88
Közintézmények energia-hatékonyágának növelése (pl. energetikai korszerűsítés)	9,04	15,06	33,94	41,97

Forrás: Az értékelés során 2012 decemberében készített online-adatfelvétel, értékelhető válaszok száma 498 db.

„Az információs és kommunikációs technológiák hozzáférhetőségének, használatának és minőségének javítása” címet viselő tematikus célkitűzés megvalósításába a közművelődési intézmények két ponton kapcsolódhatnak be. Egyrészt az **e-befogadás**, másrészt pedig az **e-tanulás**

révén, amely a tértől-időtől független(-ebb) szolgáltatások felé tolja el a kulturális intézmények kínálatát, erőteljesen csökkentve ezzel a hozzáférés tekintetében ma még meglévő jelentős különbségeket. A beruházás prioritást ERFA források felhasználásával tervezik megvalósítani:

- „az e-kormányzás, az e-tanulás, az e-befogadás és az e-egészségügy IKTalkalmazásainak megerősítése”

A foglalkoztatás előmozdítása, a munkaerő mobilitásának támogatása tematikus célkitűzés a kulturális intézmények egy szűkebb csoportja (döntően a közművelődési és könyvtári intézmények) számára jelent kapcsolódási lehetőséget. Az online kérdőívet kitöltők körében a válaszadók közel harmada (30,6%) vélte úgy, hogy intézménye adott esetben kapcsolódni tudna a foglalkoztatás előmozdításához, igaz, ugyanakkor hasonló arányban (34,1%) jelezték, hogy nem látnak kapcsolódási lehetőséget ezen célhoz (jellemzően muzeális intézmények). Ezen tematikus célkitűzés megvalósítására ESZA forrásból érkező támogatások lesznek elérhetőek, a tervek szerint az alábbi beruházási prioritások mentén:

- „a nem dolgozó és nem tanuló fiatalok fenntartható munkaerő-piaci integrációja”
- „önfoglalkoztatás, vállalkozói készség és vállalkozásalapítás”
- „a nemek közötti egyenlőség biztosítása, a munka és a magánélet összeegyeztetése”
- „a munkavállalók, vállalkozások és vállalkozók alkalmazkodása a megváltozott körülményekhez”
- „aktív és egészséges idősödés”

„Az alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaság felé történő elmozdulás támogatása”, illetve **„a környezetvédelem és az erőforrás-hatékonyság propagálása”** címet viselő tematikus célkitűzések, konkrét tartalmának ismeretének hiányában, még óvatosan kell fogalmaznunk, hogy a kulturális intézmények mennyiben képesek ezen célkitűzések megvalósításához hozzájárulni. A fókuszcsoportos interjú tapasztalatai alapján energetikai korszerűsítésre minden intézménytípus esetében komoly szükség mutatkozik, sőt különböző rendezvények, foglalkozások, képzések révén a lakosság széles csoportjainak magatartását, s energiatudatosságát is fokozni tudják. Az online kérdőív kitöltőinek egynegyede (24,1%) jelezte, hogy ezen a téren intézménye kapcsolódni tudna a célkitűzés megvalósításához, részben képzések-foglalkozások tartásával a lakosság környezettudatosságának fejlesztésével, részben pedig az intézmény energetikai felújítása révén. A tervek szerint az alábbi beruházási prioritások mentén válnak majd elérhetővé a fejlesztési források:

- ERFA forrásból „a kulturális örökség védelme, elősegítése és fejlesztése”;
- míg a Kohéziós Alapból „az energiahatékonyság és a megújuló energiák felhasználásának támogatása a közcélú infrastruktúrákban”

Jó gyakorlatok, példaértékű projektek

A példaértékű projektek bemutatására, a feltárt jó gyakorlatokkal egyetemben, terjedelmi okokból a Melléklet Esettanulmányok c. fejezetében kerül sor.

Feldolgozott dokumentumok

- Az Európai Tanács határozata az egész életen át tartó tanulásról, 2002. június 27. (2002/C 163/01).
- Békési Kálmán (2005): Tanulás Magyarországon – Az Oktatáspolitikai Elemzések Központjának nyilvános közpolitikai jelentése. (<http://epa.oszk.hu/00000/00035/00100/2006-02-np-Bekesi-Tanulas.html>) (Utolsó letöltés: 2012. november 13.)
- Emberi Erőforrások Minisztérium Közművelődési Főosztály (2012): Közművelődési Fogalomtár. Budapest, 93 p. (http://www.erikanet.hu/system//adatbazis_fajl.php?fajl_id=92943&meret=5) (Utolsó letöltés: 2013. január 11.)
- Európai Bizottság (2012): Bizottsági szolgálati szakdokumentum. A hatásvizsgálat összefoglalása. Brüsszel, 9 p. (SWD 252)
- Európai Bizottság: Egész életen át tartó tanulás programja Magyarországon. 2012. éves jelentés.
- Halász Gábor (2009): Egész életen át tartó tanulás: az új oktatáspolitikai paradigma. (<http://www.ofi.hu/tudastar/kihivasok-valaszok/egesz-eleten-at-tarto>) (Utolsó letöltés: 2012. november 14.)
- Központi Statisztikai Hivatal (2012): A foglalkoztatottak életkor, foglalkozás és képzettségi szint szerint 1995 és 2010 között. (: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/kongruencia.pdf>) (Utolsó letöltés: 2013. január 4.)
- Kraiciné Szokoly Mária (2004): Egész életen át tartó tanulás, felnőttoktatás, felsőoktatás – kihívások az ezredfordulón. (http://www.tofk.elte.hu/tarstud/filmuvtort_2004/szokoly.htm) (Utolsó letöltés: 2012. november 12.)
- Magyar Köztársaság Kormánya (2005): Magyar Köztársaság Kormányának stratégiája az egész életen át tartó tanulásról. Budapest, 64 p. (www.nefmi.gov.hu/...oktatas/egesz-eleten-at-tarto/III-strategia-korma...) (Utolsó letöltés: 2012. november 27.)
- Magyar Köztársaság Kormánya (2006): Új Magyarország Fejlesztési Terv 2007-2013. Budapest, (http://www.nfu.hu/uj_magyarorszag_fejlesztési_terv_2) (Utolsó letöltés: 2012. november 6.)
- Magyar Köztársaság Kormánya (2007): Társadalmi Megújulás Operatív Program. Budapest, 210 p. (<http://www.nfu.hu/doc/5>) (Utolsó letöltés: 2012. november 7.)
- Magyar Köztársaság Kormánya (2007): Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program. Budapest, 156 p. (<http://www.nfu.hu/doc/5>) (Utolsó letöltés: 2012. november 7.)
- Magyar Köztársaság Kormánya (2008): A Könyvtári terület Stratégiája 2008-2013. (<http://www.nefmi.gov.hu/kultura/konyvtar/konyvtari-terulet-100622-1>) (Utolsó letöltés: 2013. január 7.)
- Magyarország Kormánya (2011): Új Széchenyi Terv. Budapest, 330 p. (<http://www.terport.hu/teruletfejleszt/orszag-szint/fejlesztési-dokumentumok/uj-szechenyi-terv>) (Utolsó letöltés: 2012. november 30.)
- Magyarország Kormánya (2011): Nemzeti Reform Program. Budapest, 94 p. (www.kormany.hu/download/0/.../Nemzeti%20Reform%20Program.p..) (Utolsó letöltés: 2012. november 29.)

Magyarország Kormánya (2012): A következő lépés, Széll Kálmán Terv 2.0 Budapest 2012. április, p. 505. (http://www.kormany.hu/download/3/e8/80000/1-A_k%C3%B6vetkez%C5%91_l%C3%A9p%C3%A9s%20%28SzkT%2020%29.pdf) Utolsó letöltés: 2012. november 12.)

Németh János István – Szurmainé Silkó Mária szerk. (2011): A magyar közművelődésről. Vác: Arcus.hu Kft., 2011. 142 old.

Oktatási és Kulturális Minisztérium (2006): Kulturális Modernizációs Program 2006. Budapest, 41 p. (http://www.okm.gov.hu/letolt/kultura/kulturalis_modernizacio_iranyai_061213.pdf) (Utolsó letöltés: 2012. november 5.)

Oktatási és Kulturális Minisztérium Közművelődési Osztály (2007): Közművelődési Stratégia 2007-2013. OKM, Budapest 48 p. (http://www.erikanet.hu/oldal.php?func=1&menupont_id=6549&objektum_tipus_id=61&objektum_id=358634) (Utolsó letöltés: 2012. november 8.)

2212/2005. (X. 13.) Kormányhatározat

http://europa.eu/pol/cult/index_hu.htm

http://europa.eu/legislation_summaries/culture/index_hu.htm

http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00100-r1.en0.htm

<http://www.ofi.hu/tudastar/nemzetkozi-kitekintes/egesz-eleten-at-tarto>

http://www.cultural-economy.eu/documents/cultural_employment_eu.pdf

http://www.ksh.hu/nepszamlalas/elozetes_adatok_2

A szakértői interjúk módszertana

A félig strukturált szakértői interjú kvalitatív kutatási technika; célja, hogy az interjúalany tapasztalatairól, véleményéről, elvárásairól gyűjtött információt a kutatási kérdés szempontjai szerint interpretálja.

Az interjúk során egyrészt a szakminisztérium (EMMI), az Irányító Hatóság (NFÜ HEP IH) és a közreműködő szervezet (ESZA) képviselőit, másrészt olyan intézményi képviselőket kerestünk fel, akik releváns információval rendelkeznek az intézményben a vizsgált támogatási időszakban megvalósított fejlesztéseket illetően, ide értve az intézményi stratégiai tervezést, a projekt-tervezést és –megvalósítást, illetve a jövőbeni fejlesztés szándékait is. Ezek jellemzően az intézmények vezető tisztségviselői (igazgató, igazgatóhelyettes, pályázati igazgató).

A szakminisztérium, az Irányító Hatóság és a közreműködő szervezetek képviselőinek kiválasztása szakértői mintavétellel történt, úgy, hogy a konstrukciók tervezésétől azok megvalósításán keresztül a jövőbeni tervezésben érintett, releváns információval rendelkező szereplők is bevonásra kerüljenek.

Az intézményi interjúalanyok kiválasztása részben az NFÜ, részben az EMMI ajánlásai, részben a hatásvizsgálat eredményei alapján történt, oly módon, hogy a területi kiegyenlítődés elve érvényesüljön. Intézménytípusonként 3-4 db interjú, összesen 11 db interjú készült el.

Az interjúkat a Revita Alapítvány, illetve a Hétfa munkatársai készítették.

43. táblázat: Szakértői interjúk adatai

Interjú alanya	Dátum
Bácskai Gabriella, NFÜ, HEP IH, programirányító	2012. augusztus 7.
Maróczy Éva, NFÜ, HEP IH, programirányító,	2012. július 30.
Jakab László, NFÜ, HEP IH, programirányító	2012. július 31.
Beke Márton, EMMI, főosztályvezető helyettes	2012. november 30.
Dr. Németh János, EMMI megbízott kapcsolattartó	2012. július 31.
Sörény Edina, EMMI megbízott kapcsolattartó	2012. július 24.
Eszenyi Miklós, EMMI megbízott kapcsolattartó	2012. július 24.
Palotainé Balázs Zita, ESZA, szakmai osztályvezető helyettes	2013. február.01.
Pszota-Szőghi Zsófia, ESZA, programirányító	2013. február.01.
Kiss Mária Ildikó, ESZA, programirányító	2013. február.01.
Németh Éva, a Bányász Kulturális Egyesület vezetője, Miskolc-Pereces	2012. július 31.
Venyigéné Makrányi Margit, a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár igazgatója, Miskolc	2012. július 31.
Káldy Mária, Szabadtéri Néprajzi Múzeum MOKK igazgató	2012. augusztus 8.

Interjú alanya	Dátum
Horváth Viola, Magyar Művelődési Intézet, közművelődési szakértő	2012. július 17.
dr. Virágos Mária Főigazgató Debrecen - Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár	2012. november.26
Kissné Vass Rozália, Intézményvezető, Ebes Kulturális Közhasznú Kft.	2012. november.20
Kállai Irén Intézményvezető Berettyóújfalu - Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága	2012. november.26
Dr. Cseri Miklós, főigazgató Szabadtéri Néprajzi Múzeum	2012. november.28
Lóczy Tamás Igazgató Miskolc - Fráter György Katolikus Gimnázium és Kollégium	2012. november.22
Hegedűs Zsuzsa, volt ügyvezető Nyírbátori Kulturális és Idegenforgalmi Kiemelten Közhasznú Nonprofit Kft.	2012. november.29
Cservenák László Intézményvezető Nyíregyháza - Váci Mihály Kulturális Központ	2012. november.19

Az online kérdőíves adatfelvétel módszertana

A módszertan rövid bemutatása

Az online kérdőíves vizsgálat az önkitöltős kérdőíves vizsgálati módszerek csoportjába tartozik, és legfontosabb sajátossága, hogy a válaszadó és a vizsgálat lefolytatója között jellemzően csak elektronikus kapcsolattartás áll fenn. Az online kérdőíves vizsgálat jellemzően rövid, két hetes időtartam alatt zajlik le, úgy, hogy a válaszadók egy internetes felületen töltik ki a kérdőívet és mentik el válaszaikat.

Online kérdőívben jellemzően olyan kérdésekre várhatunk választ, amely nem igényel hosszasan adatkeresést, illetve több, az intézményben más feladatokat ellátó munkatárssal történő egyeztetést, vagyis könnyen és gyorsan megválaszolható egy – a vizsgált témában kompetens – személy által. Mivel a válaszadóval nincs személyes kapcsolat, nagyon fontos, hogy a kérdések egyszerűen és közérthetően legyenek megfogalmazva, és minél kevesebb esetben igényeljenek szöveges választ.

Mintavétel

Mivel a vizsgálat teljes körű, mintavételi eljárást nem folytatunk le. A vizsgálat során minden olyan intézményhez és szervezethez eljuttatunk egy online kérdőívet, amely a támogatási szerződés alapján a projektet 2012.09.01-ig megvalósította, függetlenül attól, hogy az EMIR-adatai alapján lezárult-e a projekt. A konzorciális szerződések jelentősége miatt a támogatott tevékenységet végző partnerek

A módszer relevanciája

Az online kérdőíves vizsgálat alapvetően két célból kerül megvalósításra:

- egyrészt a megvalósított projektekre vonatkozó számszerű, az EMIR - adatbázisban **nem szereplő adatok összegyűjtését szolgálja,**
- másrészt lehetővé teszi az értékelés előzetes szakaszaiban végzett terepmunka (intézményi interjúk és esettanulmányok) eredményei alapján tett megállapítások előfordulásának gyakoriságának mérését, **azok általánosíthatóságának vizsgálatát.**

Az online kérdőíves vizsgálat lebonyolítása

Az elkészült kérdőívet a szakminisztérium és az NFÜ kijelölt kapcsolattartóival egyeztettük, szükség szerint módosítottuk a kérdések körét, megfogalmazását, a válaszlehetőségek körét. Az online kérdőíves adatfelvétel megszervezését, lebonyolítását, a támogatási feladatokat s az adatok tisztítását a Revita Alapítvány munkatársai végezték. Az online kérdőív kitöltésével kapcsolatos részletes tájékoztató levelet előzetesen összeállított e-mail - címlista alapján küldtük ki 2012. december elején az intézmények képviselőinek. A kitöltési ráta emelése érdekében figyelemfelkeltő tájékoztató anyag került ki hírlevél részeként a www.erikanet.hu szakmai portálra.

A vizsgálat ideje alatt tartalmi és technikai kérdések esetén kijelölt kapcsolattartó állt a válaszadók rendelkezésére. A kiküldés után egy héttel minden, a kérdőívet addig vissza nem küldő intézménynek emlékeztető e-mailt küldtünk, melyben ismét szerepel minden, a kérdőív elérhetőségére és kiöltésére vonatkozó információ. A telefonon feltett kérdések tapasztalatai alapján a válaszküldési

időszakot meghosszabbítottuk 2012. december 31-ig, ezt követően zártuk le a válaszok befogadását. A beérkezett válaszok tisztítását követően 498 db értékelhető választ kaptunk.

A különböző intézménytípusok meglepően hasonló arányban töltötték ki az online kérdőívet – legnagyobb negatív eltérés az önkormányzatok esetében tapasztalható – a válaszadók körében arányuk csupán 10,69% míg a támogatotti körben 18,4% az arányuk.

44. táblázat: A támogatotti kör és a válaszadók intézményi megoszlása

Intézménytípus	támogatotti kör		kérdőívet visszaküldők	
	db	%	db	%
önkormányzat (települési, megyei)	350	18,40%	71	10,69%
óvoda	30	1,58%	10	1,51%
iskola (ált isk+alapfokú műv. isk)	192	10,09%	62	9,34%
középiskola (gimnázium, szakközép, szakiskola)	125	6,57%	34	5,12%
egyetem	35	1,84%	14	2,11%
főiskola	27	1,42%	7	1,05%
művelődési ház	319	16,77%	123	18,52%
közösségi ház	36	1,89%	18	2,71%
kulturális intézmény (színház, tánc...)	103	5,42%	42	6,33%
könyvtár	378	19,87%	151	22,74%
levéltár	7	0,37%	6	0,90%
muzeális intézmény	156	8,20%	72	10,84%
gyűjtemény, tájház	26	1,37%	10	1,51%
egyéb,(sport, szociális, egészségügyi, ifjúsági)	118	6,20%	44	6,63%

Megjegyzés: a többfunkciós intézmények (pl ÁMK) több kategóriában is megjelennek, ezért az összesen adat nem egyezik meg a kérdőívet visszaküldők - 498 db – számával.

A fókuszcsoportos interjúk módszertana

A módszertan rövid bemutatása

A fókuszcsoport alkalmazása lehetővé teszi, hogy az érintettek véleményét a csoportdinamikai sajátosságokkal együtt (pl. vita, vélemény) ismerjük meg. A fókuszcsoport speciális jellemzői a következők:

- (egymást nem ismerő) embereket adott alkalomra toborzunk (6-12 fő), ahol
- a csoport tagjai kontrollált körülmények között,
- moderátor irányításával,
- meghatározott időkeretben
- adott témáról beszélgetnek.

A fókuszcsoportok eredményeiből – az interjúk kutatásokhoz hasonlóan – statisztikai általánosítást nem tehetünk, illetve nem alkalmas arra sem, hogy az egyéni, az egyes ember véleményét megismerjük. A fókuszcsoportos interjú egyrészt a jövőbeni tervezésre vonatkozó **javaslattétellel** kapcsolatos értékelési kérdések megválaszolásában játszik szerepet. Másrészt olyan értékelési kérdések esetében is releváns, melyek a támogatások következtében megjelenő, intézményszintű változások feltárására vonatkoznak, mind az intézmények célcsoportjában, mind a szolgáltatási portfólióban és a működést illetően.

Mintavétel

A meghívottak kiválasztása az intézményi interjúk és esettanulmányok tapasztalatai alapján történt meg: olyan interjúalanyokat hívtunk meg a rendezvényre, akik széles körű és több éves múltra visszatekintő információval rendelkeznek nem csak saját intézményükre és projektjeikre vonatkozóan, hanem az intézményrendszer egészét illető strukturális kérdésekre és fejlesztéspolitikai kontextusra is. Az értékelés során fókuszcsoportos interjúk szervezésére és lebonyolítására intézménytípusonként került sor, így összesen 3 db fókuszcsoportos interjúra került sor 2013. február 6-7-én. A fókuszcsoportos interjúkra alkalmanként 10-13 főt résztvevőt hívtunk meg, a megjelentek száma 23 fő volt. A fókuszcsoportos interjúval kapcsolatos egyeztetési, szervezési, lebonyolítási, rögzítési és anonimizálási feladatokat a Revita Alapítvány munkatársai látták el.

Az intézményi esettanulmányok módszertana

Vizsgálatunk során feltáró jellegű és magyarázó esettanulmányok készítését terveztük. Használatának célja többes volt, egyrészt az esettanulmányok eredményeit fel kívántuk használni az online kérdőív előkészítéséhez, illetőleg mélyebb összefüggéseket szeretnénk volna feltárni, hogy a kérdőíves eredményeket kellő értelmezését megkönnyítsük, adott esetben árnyaljuk.

Az esettanulmányok intézményi alapon kerültek kiválasztásra. Az esettanulmányok helyszíneinek kiválasztásánál alapvetően a megbízó ajánlásait és a hatásvizsgálat eredményeit vettük figyelembe. A kiválasztásnál két fontos szempontot kívántunk érvényesíteni:

- egyrészt minden **intézménytípus** (múzeum, könyvtár, közművelődési intézmény) esetében legalább 2 intézményi esettanulmány készül majd,
- másrészt törekszünk arra, hogy különböző **településtípusok** (község, kistérségi központ, megyei jogú város) minden intézménytípus esetében megjelenjenek.

Mindezek alapján az NFÜ és a Emberi Erőforrások Minisztériumának munkatársaival egyeztetve az alábbi helyszínek kerültek be a mintába:

	Település - intézmény	Nagyváros	Közép és kisváros	Kisváros, község	Fenntró - települési önkormányzat	Fenntró - megyei önkormányzat és központi	Fenntró - civil szervezet
Könyvtár	Eger- Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár	1			1		
	Mezőkövesd Városi Könyvtár		1		1		
	Veszprém - Eötvös Károly Megyei Könyvtár és Közművelődési Intézet	1				1	
Műv ház	Berettyóújfalu - Bihari Szabadművelődési és Népfőiskolai Egyesület		1				1
	Agóra Pólus Győr	1			1		
	Agóra Kaposvár	1			1		
Múzeum	Budapest - Magyar Nemzeti Galéria	1				1	
	Dunaújváros-Intercisa - Fejér Megyei Múzeumok Igazgatósága		1			1	
	Tápiószele - Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága - Blaskovich Múzeum			1		1	

A hatásvizsgálat módszertana

A vizsgálat célja, hogy statisztikai módszerek alkalmazásával megragadja, feltárja a vizsgált beavatkozások hatását az érintett intézményekre. (Érintettnek tekintve mindazon kulturális intézményt, szervezetet, amely a vizsgált fejlesztési pályázatokon akár pályázóként, akár konzorciumi tagként támogatást nyert.) **A hatásvizsgálat legfontosabb célja annak statisztika igazolása vagy cáfolata, hogy a beavatkozás révén a támogatott kulturális intézmények és szervezetek a vizsgált dimenziókban (pl. szolgáltatási portfólió összetétele, látogatók számának alakulása,... stb.) szignifikánsan eltérő jellegzetességeket mutatnak, mint a támogatásban nem részesült – „kezeletlen” populáció.** Azaz a fejlesztési projekt („a kezelés”) megvalósítása hatott – a kulturális intézmények a támogatásnak köszönhetően eltérő módon viselkednek, mint a nem támogatott intézmények és szervezetek.

Alkalmazott módszer

A **különbségek különbsége módszer** széles körben alkalmazzák beavatkozások eredményeinek elemzésére. A vizsgálat során két csoportot alakítanak ki: az egyik csoport részesül kezelésben (kezelt csoport), másik nem (kontroll csoport). A különbségek különbsége módszer alapja, hogy összeveti a két csoportban bekövetkezett változást s ennek alapján tesz megállapítást a kezelés hatására.

A vizsgálat során felhasznált adatok köre

Tekintve, hogy a vizsgált kulturális intézményi körre a monitoring adatoknál jóval részletesebb, idősoros statisztikai adatok érhetőek el az OSAP kormányrendeletben előírt kötelező kulturális statisztikai adatszolgáltatásának köszönhetően, ezért a hatásvizsgálat során ezen adatokat használtuk fel.

Az EMMI által kezelt, a kulturális intézményekre vonatkozó statisztikai adatbázis intézményi adatainak, valamint a KSH Tstar adatbázis releváns adatainak összevonásával új, idősoros statisztikai adatbázist állítottunk elő. Minden olyan intézmény bekerül az adatbázisba, amely az EMMI kulturisztikai adatbázisában megtalálható. A különbségek különbsége módszer alkalmazása megköveteli a vizsgált csoportok hasonlóságát – ezért külön-külön adatbázis kellett építeni a közművelődési, a könyvtári, illetve múzeumi adatszolgáltatókra. Tekintve, hogy a vizsgált beavatkozások megvalósítása 2009-ben indult meg, ezért az azt megelőző utolsó év– 2008– adatait vetettük egybe a legfrissebb elérhető adatokkal, ami a 2011-es év. A módszer megköveteli, hogy két időpontban felvett adatok egyazon csoporttól származzanak, ezért a le kellett határolni azon intézményeket, amelyek mind 2008-ban, mind pedig 2011-ben adatot szolgáltatottak. Ezt követően pedig meg kellett határozni, hogy a paneltagok közül kik tekinthetőek „kezeltnek”- azaz mely intézmények kaptak a vizsgált támogatási konstrukciók keretén belül támogatást, akár főpályázóként, akár konzorciumi tagként. A kódolást megnehezítette, hogy mind a pályázók, mind pedig a konzorciumi tagok között nagy számban fordultak elő fenntartók is (jellemzően települési önkormányzatok). E kör kódolásakor abból indultunk ki, hogy a települési önkormányzat saját

fenntartásában lévő intézménye „helyett” szerepel a konzorciumban, így az érintett kulturális intézményt kezeltnek tekintettük, függetlenül attól, hogy az EMIR adatokban az intézmény nem jelenik meg. Amennyiben a pályázatban fenntartó neve alatt megjelenő kulturális intézmény nem volt egyértelműen beazonosítható, kiegészítő online keresést végeztünk az egyértelműsítés érdekében.

Ahogy az 45. táblázatból is látható, összességében 510 támogatást nyert pályázóra állnak rendelkezésre összehasonlítást lehetővé tevő kulturisztikai adatok, amely alapján az adatszolgáltatók két csoportja: kezelt–kezeletlen, összevethetővé válik, feltárva ezzel a két csoport közt meglévő különbségeket 2008-ban és 2011-ben, a kezelés lezárultával. A két állapot és e két csoport tekintetében megfigyelhető változás alapján lehet megállapításokat tenni a kezelés – a támogatás hatásaira.

45. táblázat Hatásvizsgálatban résztvevő intézmények adatai

Terület	Panel -adatszolgáltatók száma összesen, db	Paneltagok közül „kezelt” – támogatásban részesültek száma, db	Paneltagok közül „kezeletlen” – támogatást nem nyertek száma, db
Könyvtár	1564	276	1288
Muzeális intézmények	524	102	422
Közművelődés	2009	132	1877